

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

**BUSH DOKTRİNİ SONRASI ABD'NİN IRAK VE
SURIYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

GÖKHAN ULUSU

İSTANBUL, 2015

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

BUSH DOKTRİNİ SONRASI ABD'NİN IRAK VE
SURİYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

GÖKHAN ULUSU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. FERHAT PİRİNÇÇİ

İSTANBUL, 2015

T.C
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Tezin Adı: Bush Doktrini Sonrası ABD'nin Irak - Suriye Politikası ve Türkiye'ye Etkisi

Öğrencinin Adı Soyadı: Gökhan Ulu

Tez Savunma Tarihi:

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sosyal Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

.....
Enstitü Müdürü

İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

.....
Program Koordinatörü

İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Tez Danışmanı

Doç Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

Üye

Prof. Dr. Tayyar ARI

Üye

Prof. Dr. İsmail TATLIOĞLU

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince bilgi ve tecrübesiyle bana destek olan, her türlü bilgilendirme ve yönlendirmeleriyle çalışmamı bilimsel bir veri olarak hazırlamamı sağlayan danışman hocam sayın Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ' ye ve bu zorlu süreç içerisinde desteklerini her daim yanımda hissettiğim değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2015

Gökhan Ulu

ÖZET

BUSH DOKTRİNİ SONRASI ABD'NİN IRAK VE SURİYE POLİTİKASI VE TÜRKİYE'YE ETKİSİ

Gökhan Uluşu

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ferhat Pirinççi

Aralık 2015, 133 sayfa

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bombalı saldırılar sonucunda Amerika’nın dış politika stratejileri değişmiş önleyici savaş ve önleyici vuruş ilkesi uygulamaya geçmiştir. Dönemin Başkanı George W. Bush tarafından geliştirilen doktrin ile küresel boyutta artık yeni bir dünya düzeni şekillenmeye başlamıştır.

Bush Doktrini’ne göre dünyada ki halkların güvenliği için El-Kaide bağlantılı terörizmin ortadan kaldırılması ve bunun için Amerika’nın uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkeler ile işbirliği içerisinde olması gerekmektedir. Bu politika ile Amerika, dünyanın güvenliğini sağlamak için terörizmle etkin mücadele kapsamında önce Afganistan’da ve sonrasında Irak’ta askeri operasyonlarda bulunmuştur.

2011 yılında Amerika’nın Irak operasyonunu sonlandırmasının ardından Ortadoğu’da Arap Baharı adı altında halk ayaklanmaları başlamıştır. Arap coğrafyasında başlayan hareketlenmeler adeta bir domino etkisi göstermiş ve kısa sürede bölgede ki ülkeleri kapsamıştır. Arap Baharı’nın Suriye’yi de etkilemesi sonucu Suriye’de rejim değişikliğine yönelik iç ve dış baskılar artmıştır. Ancak Suriye’de farklı ideolojik yansımaların gözlemlenmesi ve Soğuk Savaş dönemini anımsatan uluslar arası güçlerin devreye girmesi ile süreç devam etmiş ve halk ayaklanmaları derinlik kazanarak adeta iç savaşa doğru yol almıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Bush doktrini sonrası Irak ve Suriye politikalarının Türkiye üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla yapılan bu çalışma literatür taraması ile yapılmıştır. Çalışma bu yönüyle nitel araştırma niteliğindedir. Bush Doktrini sonrasındaki Amerika dış politikasının Türkiye üzerinde ekonomik, siyasi, toplumsal, demografik ve askeri gibi bir çok yönden olumsuz etkisi olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bush Doktrini, Amerika, Politika, Türkiye

ABSTRACT

IRAQ AND SYRIA POLITICS OF THE U.S.A. AFTER BUSH DOCTRINE AND ITS EFFECT TO TURKEY

GÖKHAN ULUSU

Global Policy and International Relations

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ferhat Pirinççi

October 2015, 133 Pages

The strategies of foreign policy of America has changed in consequence of bombing that carried out on 11 September 2001 in the United States of America, the principle of pre-emptive strike and preventive war principles has been applied. A new world order on global dimension has been began to take shape with the doctrine developed by the president George W. Bush.

According to Bush Doctrine, the terrorism related with Al Qaida should be eliminated for the safety of nations in the World, therefore America should not co-operate with other countries and international organizations. Within this context ,America performed military operations first in Afghanistan and then in Iraq to supply safety of the world against combating terrorism. After the United States had ended Iraq's Operation, civil rebellion started named as “Arab Awakening” in the Middle East in 2011. The rebellions began in Arab regions have shown almost a domino effect and included countries in the region in a short time. Internal and external pressures for regime shift in Syria have also increased as a result of “Arab Awakening affected Syria. The oppression period in Syria continued due to observing different ideological views and interrupting international forces in Syria and civil rebellions leaded to civil war.

This work was made by scanning literature to search the effects of Iraq and Syria politics of U.S.A.after Bush doctrine on Turkey. On that sense this work is a qualitative research. It was determined that America foreign policy after Bush Doctrine has negative impact in various areas such as economic, political, social, demographic and military on Turkey.

KEY WORDS: BUSH DOCTRINE, AMERICA, POLICY, TURKEY

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER	xi
KISALTMALAR	xii
1.GİRİŞ	1
2.KURAMSAL ÇERÇEVE (REALİZM)	3
2.1 REALİZMDE 1940-1970 YILLARI ARASI GELİŞMELER.....	7
2.2 REALİZMDE BUGÜNKÜ DURUM.....	10
2.3 ABD VE REALİZMİN EVRİMİ	11
3. VERİ VE YÖNTEM	13
4. 11 EYLÜL SALDIRILARI VE BUSH DOKTRİNİ	14
4.1 11 EYLÜL SALDIRILARI VE ETKİSİ	15
4.2 BUSH DOKTRİNİNİN OLUŞUM SÜRECİ	19
4.3 BUSH DOKTRİNİ	20
5. BUSH DÖNEMİNDE ABD’NİN IRAK POLİTİKASI	23
5.1 II. KÖRFEZ SAVAŞI ÖNCESİ SÜREÇ	24
5.2 TEZKERELER SÜRECİ	28
5.3 IRAK’IN İŞGAL SÜRECİ VE ABD – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	32
5.4 IRAK’IN YENİDEN YAPILANDIRILMA SÜRECİ.....	37
6. BUSH DÖNEMİNDE ABD’NİN SURİYE POLİTİKASI	39
6.1 REFİK HARİRİ SUİKASTİ	41
6.2 ABD – SURİYE YAKINLAŞMASINI ETKİLEYEN MUHTEMEL GELİŞMELER	44
6.2.1 Suriye – İsrail İlişkilerinin Etkisi.....	45
6.2.2 Suriye - Irak İlişkilerinin Etkisi.....	46
6.2.3 Suriye - İran İlişkilerinin Etkisi.....	47
7. OBAMA DÖNEMİNDE ABD’NİN IRAK POLİTİKASI.....	49
7.1 OBAMA’NIN YENİ GÜÇ STRATEJİSİ “SOFT POWER”	50

7.2 ABD’NİN IRAK’TAN ÇEKİLME SÜRECİ	52
7.3 MALİKİ DÖNEMİ ABD – IRAK İLİŞKİLERİ	55
7.4 SÜNNİ ARAPLARIN IRAK SİYASETİNDEN DIŞLANMASI VE ANBAR KRİZİ	58
7.5 IRAK’TA ABADİ HÜKÜMETİNİN KURULMASI	61
8. OBAMA DÖNEMİNDE ABD’NİN SURİYE POLİTİKASI	64
8.1 ARAP BAHARI VE YANSIMALARI	65
8.2 SURİYE İÇ SAVAŞI VE ABD – SURİYE İLİŞKİLERİ	70
8.3 ABD’NİN SURİYE MUHALİFLERİ İLE İLİŞKİSİ	72
8.4 SURİYE’DE BÖLGESEL VE ULUSLARARASI ÇÖZÜM ARAYIŞLARI	76
8.4.1 Arap Birliği Barış Planı.....	76
8.4.2 Annan Planı	78
8.4.3 Suriye Dostları Toplantısı.....	80
8.4.4 Cenevre Mutabakatı.....	82
8.5 DİRENİŞ EKSENİ SÖYLEMİ - ABD.....	83
9. ABD’NİN İŞİD STRATEJİSİ	85
9.1 İŞİD’ İN OLUŞUMU VE KÜLTÜREL ALT YAPISI	88
9.2 ABD’NİN İŞİD STRATEJİSİNİN IRAK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	89
9.3 ABD’NİN İŞİD STRATEJİSİNİN SURİYE BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	92
10. ABD’NİN IRAK VE SURİYE POLİTİKASININ TÜRKİYE’YE ETKİSİ	96
10.1 IRAK POLİTİKASININ TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERE ETKİSİ.....	96
10.1.1 Irak’ın Yapılandırılmasında Türkiye’nin Rolü	97
10.1.2 Türkiye – Maliki İlişkileri	100
10.1.3 Kürt Bölgesel Yönetimi ile Türkiye’nin İlişkileri.....	101
10.2 SURİYE POLİTİKASININ TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERE ETKİSİ.....	104
10.2.1 İç Savaş Öncesi Türkiye-Suriye İlişkileri.....	106
10.2.2 Suriye İç Savaşı ve Türkiye’ye Etkileri.....	108

10.2.3 Suriye’nin Kuzeyinde ki PYD Yapılanması ve Türkiye	111
10.2.4 Suriye’de Güvenli Bölge Tartışmaları	113
10.3 SURIYE BAĞLAMINDA TÜRKİYE-RUSYA UÇAK KRİZİ	116
11. SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA	128

ŞEKİLLER

Harita 7.4.1 : IŞİD' in Irak Güvenlik Güçleri İle Çatıştığı Bölgeler.....	59
Harita 9.2.1 : IŞİD' in Irak'ta Saldırdığı Bölgeler.....	91
Harita 9.3.1 : IŞİD Kontrolünde Olan Suriye Bölgeleri.....	93
Harita 10.3.1 : Rus Uçağının Türk Hava Sahasını İhlali.....	118

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.d.	: Adı Geçen Deneme
ANAR	: Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CIA	: Amerika Birleşik Devletleri Merkez İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
IKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Yardımı Kuvveti
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PJAK	: Kürdistan Özgür Yaşam Partisi (Partiya Jiyana Azad a Kurdistane)
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Parti Yekitiya Demokratik Birlik Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
v.d.	:Ve Diğerler

1.GİRİŞ

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleşen saldırılar ile Yeni Dünya Düzeninin de önemli bir başlangıç olan Bush Doktrini, ABD ‘de Başkan Clinton Döneminin politikasından farklı bir politika gelişmiştir. Terörizmle mücadele ve terörizmi yok etmek adına geliştirilen Doktrin sonrasında Ortadoğu’da değişen dengeleri anlayabilmek için 11 Eylül Saldırıları, devamında saldırılardan sonra oluşan Bush Doktrini ayrı başlıklar altında incelenmeye çalışılmıştır.

El-Kaide ve Taliban Rejimi kaynaklı görülen terör saldırılarında ABD terörü destekleyen ülkeler olarak Kore, İran ve Irak’ı “şeytan üçgeni” olarak tanımlandırmış ve teröre destek verenleri “düşman (bizden olmayan)”, teröre karşı duranlara “bizden (iyi)” açıklamaları yapmıştır. Bununla birlikte Bush Doktrini’ne göre dünyadaki halkların özgürlüğü ve güvenliği için ABD egemen ve koruyucu ülke olmuştur. Bush Doktrini gereği dünya güvenliğini sağlamak amacıyla ve terörü yok etmek için 11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD Afganistan’a müdahalede bulunmuş ve Usame Bin Ladin öldürülmüştür. Arkasından Irak’ın terörü desteklediği ve kimyasal silah bulundurduğu gerekçesiyle Irak’a operasyon düzenlemiştir.

ABD’nin Irak politikası, Irak Operasyonu ve Suriye politikası ayrı başlıklar altında açıklanmaya çalışılmıştır. Sonunda da konunun bir bütünlük kazanması ve daha iyi anlaşılabilmesi için ABD’nin Irak ve Suriye politikalarının Türkiye’ye yansımaları ayrı bir başlık halinde incelenmiştir

Beşinci bölümde ABD’nin Irak politikası tüm yönleri ile ele alınmış, Körfez Savaşı’na giden süreç incelenmiş ve o dönem Türkiye içerisinde yaşanan kriz ortamı anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca ABD’nin Irak müdahalesi ve sonrasında ki yapılandırma sürecinde Türkiye’nin nasıl bir rol oynadığı çalışmamızda incelenmiştir.

ABD’nin Bush ve Obama dönemlerinde Suriye üzerine geliştirdikleri politikalar ayrı başlıklar halinde incelenmiş, süreç içerisinde yaşanan önemli gelişmeler alt başlıklarda değinilerek konunun anlam ve bütünlüğü sağlanmıştır.

Ortadoğu’da 2010 yılında meydana gelen halk ayaklanmaları Arap Baharı adı verilen bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkmış, bölgesel ve toplumsal olayların yaşanmasına neden olmuş olan süreç; Tunus’ta işsizlik sonucu kendisini ateşe veren üniversiteli Muhammed Bouazizi ile başlamıştır. Mitingler, protestolar ve iç çatışmaların yaşanması ile ilerleyen süreçte diktatörlükle yönetilen ülkelerde rejim değişiklikleri meydana gelmiştir. Bu sebeple çalışmamız içerisinde Arap Baharı’ da ayrıntıları ile ele alınmış ve özellikle Suriye üzerinde ki etkileri detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Suriye’de artarak devam eden iç savaş, beraberinde bölgede radikal İslam örgütlerinin oluşmasına zemin hazırlamış ve oluşan yeni örgütler küresel ölçekte dünya kamuoyunu meşgul etmiştir. Bu bağlamda meydana gelen IŞİD sorunu da ayrı başlık halinde incelenmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde konumuzun daha iyi anlaşılabilmesi ve bütünlük çerçevesinde oluşturulabilmesi adına ABD’nin Irak ve Suriye politikalarının Türkiye üzerine etkileri gerek siyasi gerekse ekonomi çerçevesinde ele alınmış ve tüm detayları ile incelenmiştir.

2.KURAMSAL ÇERÇEVE (REALİZM)

Uluslararası politika alanında özellikle 1940'dan 1970'lere kadarki çalışmaların ağırlık noktasını oluşturan klasik realist yaklaşımda güç kavramı ve insan unsuru merkezi bir öneme sahip olmuştur. Siyasal gerçeklik adı verilen realist paradigma da gerek uluslararası çatışmaların sonucunun belirlenmesinde gerekse diğer devletlerin davranışlarını etkileme konusunda devletlerin sahip oldukları kapasiteler büyük bir önem taşımaktadır. Realist yaklaşımı benimseyen yazarlar her ne kadar devletin kapasitesi ile askeri gücünü özdeşleştirse de genelde ulusal gücün öğelerinin askeri olmayan unsurları da kapsadığını kabul etmektedirler (Tayyar Arı 2013, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 8. Baskı, 2013, MKM Yayıncılık s.137).

Realizm, genel anlamda devletleri uluslararası ilişkilerde temel aktör olarak kabul etmiş, uluslararası dengeyi devletlerarası mücadele kapsamında ele almıştır. Realistler, devletin içerisinde ki aktörleri göz ardı etmiş, devletleri bir bütün halinde olduğunu varsayımlardır. Askeri ve güvenlik konuları realistler için bir güç anlamına gelmektedir. Uluslararası istikrarın sağlanması da bu gücün kullanılması ile ilişkilendirilmiştir.

Güvenlik tanımlaması, Bush Doktrininde "önleyici" ve "ön alıcı" bir durumun getirdiği şart olarak belirtilmektedir. Bu açıklama ile potansiyel bir tehdit karşısında devletlerin savunma mekanizmalarını genişletmesi de güvenlik ihtiyacından doğmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun belirlediği üzere "emniyet" olarak açıklanmış güvenlik, potansiyel bir tehdit karşısında var olan bir ihtiyaçtır (Andaç Karabulut, Filiz Değer, Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım Genel Bakış, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Cilt:2, Sayı:2, Ekim 2015, s.71)

Uluslararası sistemlerde devletlerin kendi güvenliğini komşuları pahasına sağlamaya çalışmaları ve devletlerin birbirleri ile çıkarları doğrultusunda ilişkilerde bulunması, devletlerarası güç mücadelesinin doğmasına sebep olmaktadır (Karabulut ve Değer, s.72)

Realist yaklaşıma göre savaşlar, doğaldır bir olgudur. Bundan dolayı devletler, kendi güvenliklerini sağlamak için güvenlik meselesini temel problem olarak ele almışlardır.

Bu sebeple devletler, eli silah tutan herkesi asker olarak kabul etmiş, devletin güvenliğini bu şekilde sürdürülebilir kılmışlardır.

Toplumun ve askerin siyaset ile olan ilişkisinin, devlet güvenliği ve çıkar ilişkisine dayalı olarak gerçekleştiği Machiavelli tarafından da belirtilmektedir. Sun Tzu da devlet (hanedanlık) güvenliği için realist yaklaşımlar sergilemiş, savaşların kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. Devlet güvenliği, Tao felsefesinde “ölüm kalım, hayata veya yok oluşa giden yol” olarak belirtilmektedir. Ancak Yusuf Has Hacib’e göre devlet güvenliği, sadece savaşmakla sağlanamaz; devletin adil yönetilmesinin devlet güvenliğinde önemli bir rolü vardır. Bu duruma ek olarak, memleket (devlet) güvenliğinin sadece dışarıdan gelen saldırılar ile değil, yöneticilerin ihmalkâr davranışları ile de tehlikeye düşeceğini açıklamaktadır. Yusuf Has Hacib tarafından nispeten ılımlı bir yaklaşım belirtilse de devletlerin uluslararası alanda söz ve hak sahibi olması, bir ülkeye karşı güç göstermesi, yine kılıç ve kuvvet ile gerçekleşmektedir. Yusuf Has Hacib, devlet güvenliğini sağlayan bekçinin Kılıç ile Balta olduğunu belirtirken, potansiyel gücün devletin güvenliğini oluşturan önemli bir etken olduğuna da dikkat çekmektedir (Karabulut ve Değer, s.73).

Realizm; uzun bir tarihsel sürece sahiptir. Bu görüşü daha M.Ö. 5 bin yılında Yunan tarihçi Thucydides’in eserinde görmek mümkündür. Aynı yaklaşımla 16. yüzyılda Machiavelli, ‘Prens’ isimli eserini yazmıştır. 17. yy. düşünürlerinden Hobbes da güç dengesi konusundaki fikirleriyle realizmin oluşumuna katkıda bulunan düşünürlerden olmuştur (Gizem Nida Mercan, Realizm, 24 Ocak 2014, TUIÇ Akademi)

Realizm uluslararası ilişkilerde özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında idealizmin (liberalizmin) uluslararası barışı ve güvenliği sağlamaya yönelik varsayımlarının başarısız olması sonucunda idealizme bir meydan okuma şeklinde gelişmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası süreçte uluslararası sistemde güvenlik sorununun ön plana çıkmasıyla birlikte ise oldukça önem kazanmıştır. Uluslararası sistemi ve ona yön veren faktörleri açıklamada çeşitli varsayımlar üzerinden hareket etmektedir.

Realizmin temel varsayımı, uluslararası politikanın güç ve çıkar mücadelesi olarak tanımlanabilecek bir siyasal süreç olduğudur. Realistlere göre devletlerin sahip oldukları kapasiteler uluslararası çatışmaların sonuçlarının belirlenmesinde ve devletlerin davranışlarını etkileme konusunda büyük bir öneme sahiptir. Devletlerin kapasiteleri ile

askeri gücünü özdeşleştiren realistler, konular arasında hiyerarşi gözeterek askeri konulara ve güvenlik sorunlarına öncelik verirler. Güç, uluslararası ilişkileri anlamada en temel kavramdır ve anlaşmazlıkların çözümü, uluslararası istikrarın sağlanması gücün kullanımı ile ilişkilendirilmektedir.

Realizmin bir diğer varsayımı ise, uluslararası ilişkilerin temel aktörünün egemen ulus devletler olarak görülmesidir. Uluslararası ilişkiler devletlerarasında gerçekleşen bir etkileşim ve mücadele süreci olup, devletler üzerinde herhangi bir üst otorite bulunmamaktadır. Tek aktör egemen, bağımsız hareket edebilme yeteneğine sahip devletlerdir. Dolayısıyla uluslararası örgütler, ulusal ve uluslararası sivil toplum ve medya kuruluşlarının rolü dikkate alınmaz (Mercan, s.1)

Üçüncü varsayım, devletlerin bütüncül yapılar olarak görülmesidir. Devletler, kara kutu ya da bilardo topu gibi, iç dinamiklerine bakmaksızın, dış etkilere karşı kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Realistlere göre ayrı ayrı ele alınmayan, devleti oluşturan bürokrasi, siyasi liderler ve kamuoyu arasında oluşabilecek görüş ayrılıkları sonuçta çözülmekte ve devletlerin karşısına tek bir politika ile çıkılabilmektedir (Mercan, s.1).

Realizmin dördüncü varsayımıysa devletlerin dış politikada rasyonel karar vericiler olarak kabul edilmesidir. Her devletin kendi ulusal çıkarları vardır ve onlar bu çıkarları doğrultusunda var olan kaynakların imkân verdiği derecede hareket ederler (Mercan, s.2).

Uluslararası yapının anarşik olduğu varsayımı da realist teori için önemlidir. Tek tek güvenliğini sağlayacak merkezi bir otorite bulunmadığı için her devlet kendi güvenliğini sağlayabilmek için kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Realistlere göre uluslararası yapıdaki istikrarsızlıklar devletlerin güvenliğini tehlikeye düşürmektedir. Bunun sonucu olarak, devletler kendi güvenlikleri kendileri sağlayabilecek güce erişmeye çalışırlar. Maksimum güce ulaşmaya çalışan tüm devletler birbirlerinin bu amaca ulaşmalarını engellemeye çalışırlar. Realistler bu durumda ortaya çıkan güç dengesinin istikrarın sağlanmasında önemli bir faktör olduğunu belirtirler.

Uluslararası güç politikası ve anarşi kavramları üzerinde duran realizm, felsefi olarak temelde Thomas Hobbes ve Niccolo Machiavelli'nin çalışmalarına dayanmaktadır. I. Dünya Savaşı sonrası düzenlemelerin iflas etmesi liberalizmde iflası anlamına gelmiştir. Dolayısıyla II. Dünya Savaşı sonrasında ki süreç realizmin doğmasına ortam

sağlamıştır. 1940'lı, 1950'li ve 1960'lı yıllara Carr ve Morgenthau'nun çalışmaları damgasını vurmuştur (Arı, s.138). Özellikle Morgenthau yapmış olduğu çalışmalar ile realizmin temellerini atmıştır.

Realist yaklaşıma göre devletleri yöneten aktörlerin davranışlarını etkileyen faktörler; korku, güvenlik ikilemi, prestij kazanma ve çıkar gibi unsurlardır. Özellikle bunların arasında korku ve bunun sebep olduğu güvenlik ikilemi bu aktörleri savaşa zorlayan nedenlerin başında gelmektedir. Realistler, bir devletin ki bu devlet potansiyel bir düşman ise güçlenmesine seyirci kalmaktansa savaşa başvurmayı ve karşı doktrin geliştirmeyi meşru kılmaktadırlar (Arı, s.138). George W. Bush döneminde ABD'nin başlatmış olduğu önleyici savaş doktrini bu kapsamda değerlendirilebilir. Devlet adamını yönlendiren unsur moral gibi soyut kavramlardan ziyade devletlerin çıkarlarını gözetten temel prensipler aktörler için önemlidir.

Realizmin diğer önemli bir varsayımı ise devletlerin tek güvenliğini sağlayacak merkezi bir otoritenin olmadığı uluslararası yapının anarşik olduğudur. Neorealistler bu yapı içinde her bir devletin kendi güvenliğini kendisi sağlamak zorunda olduğunu varsayarak, diğer devletlerinde aynı şekilde davranacağını ve dolayısıyla her bir devletin kendi çıkarı doğrultusunda hareket edeceğini ileri sürmektedir. Neorealistlere göre, uluslararası yapıdaki istikrarsızlıklar devletlerin güvenliği için tehdit oluşturmakta olup, devletler olası tehditlere karşı destek sağlamak için ittifak anlaşmaları imzalayabilirler. Ancak devletler güvenlikleri için bunlara çok fazla güvenmezler ve kendi güvenliklerini kendileri sağlayabilecek bir güce erişmeye çalışırlar. Realistler maksimum güce ulaşmak arzusuyla hareket eden tüm devletlerin birbirlerinin bu tür amaçlarına engel olmaya çalıştıklarını; bunun sonucunda ortaya çıkan güç dengesinin ise istikrarı sağlayan önemli bir unsur olduğunu iddia etmektedirler (Arı,s.141).

Realizme göre devletler hayati çıkarlarını gözetmede başarısız olurlarsa içinde bulundukları ortam tarafından mutlaka cezalandırılırlar. Çünkü rasyonel bir aktör olan devlet dış politikada tüm detayları dikkate almak zorundadır. Devletlerin çıkarları en önemli faktör olsa bile bu çıkar maksimum kazanç sağlamalıdır (Arı,s.141).

Realistlere göre bir teorinin doğru olup olmaması önemli değildir. Onlar için önemli olan gerçek dünyada ki karşılığı ve fayda sağlayıp sağlayamadığıdır. Çünkü realistler

politikanın uygulanabilirliğine ve bunun kendi çıkarlarına uygun olmasına önem vermişlerdir. Ayrıca realist düşünceye göre uluslararası ilişkilerin ana kaynağı güvenlik konularıdır. Realistler uluslararası arenayı anarşik ve kaosa dayalı bir düzen olarak gördükleri için devletlerarası ilişkilerin temelini siyasi ve askeri çıkarlarını maksimum düzeyde korumaya çalışmışlardır. Yani devletlerin temel amacı ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanacakları temel unsur güçtür.

Realistlere göre dünya üzerinde devletlerin güvenliğini hukuk çerçevesinde sağlayacak bir merkezi otorite olmadığından her devlet kendi çıkarını ve güvenliğini korumak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında realist devlet bakış açısı güvenlik ve çıkarlar konusunda en küçük bir zafiyet gösterilmesini reddetmektedir. Çünkü devletler kendi güvenlik ve çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerinden dolayı kendilerini korumayı amaçlamışlardır.

Ayrıca realizme göre, eğer devlet hayati çıkarlarını gözetme noktasında başarısız olursa içinde bulunduğu uluslararası ortam tarafından acımasızca cezalandırılır. Çünkü realistlere göre rasyonel bir aktör olan devlet dış politikada maliyet unsurunu dikkate almak zorundadır. Özellikle neo-realistlere göre uluslararası anarşi devletlerin davranışlarını belirleyen önemli bir öge olduğundan ortak çıkarlar söz konusu olsa bile net kazanç yoksa anarşi durumu devletlerin işbirliği yapmasını engellemektedir (Arı, s.141).

2.1 REALİZMDE 1940-1970 YILLARI ARASI GELİŞMELER

İngiltere’de realist yazarlardan olan George Schwarzenberger, 1941 yılında yayımladığı “Power Politics” kitabında dönemin realist bakış açısını radikal yönleri ile ortaya koymuştur. Yazara göre, sürekli devam eden karşılıklı şüphecilik ve korku vardır. Schwarzenberger’e, göre, hukuk ve moral normlar uluslararası ilişkilerde ikinci sırada yer almaktadır. Devletlerin kendi varlıklarını korumak için başvurabilecekleri tüm yöntemler ise meşrudur (Rövşen İbrahimov, Uluslararası İlişkilerde Realistler ve Realizm Paradigması, Qafgaz Üniversitesi, Bakü)

1940-1970 yılları arasında realizme görüşüne karşı çıkabilecek herhangi bir düşüncenin olmaması realizmin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Son zamanlarda yeni yeni ortaya çıkan liberal düşünce tarzı kısmen de olsa realizmi etkilemiş olsa da uluslararası arenada realizm etkisini devam ettirmiştir. Bu dönemin sonuna doğru realist düşünürlerden ayrıca ABD Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenmiş olan Henry Kissinger realizme “güvenlik ikilemi” kavramını kazandırmıştır.

1950-1960’lı yılların önde gelen realist düşünürlerinden Morgenthau realizm paradigmasının uluslararası ilişkiler biliminde bu doktrinin ortaya çıkmasının temelini oluşturmuştur ve onun ortaya koyduğu ilkeler bu paradigmaya uzun zaman ışık tutmuştur. Morgenthau’ya göre uluslararası alanda geçerli olan tek gerçek, güç unsurudur. Güçlü olan üstün duruma geçer ve sözünü geçirir. Bundan dolayı uluslararası arenada sürekli olarak bir güç mücadelesi hüküm sürer. Devletler durmadan kuvvet kazanmaya ve karşılarındakini güçsüz bırakmaya çabalarlar. Bu çabaların sonucu, ortaya uluslararası barışı koruyacak tek düzen olan “güç dengesi” çıkar. Uluslararası arenada geçerli tek gerçek güç yine de karşı bir güç tarafından dengelendiği zaman barış ve düzen hüküm sürer. Barışı başka türlü kurma ve koruma boşunadır.

1940 – 1970 yılları realizm akımına öncülük eden ve realizme katkı sunan birçok düşünür çıkmıştır. Bunlardan Edward Carr önemli katkılar sağlamıştır. Carr, realizm görüşüne aşağıda ki ilkeleriyle önemli katkıda bulunmuştur:

- Tarih bir sebep sonuç ilişkisi oluşturan ardıcıl bir süreçten ibarettir, bu süreci hayali varsayımlar ile değil, rasyonel şekliyle anlamak mümkündür.

- Teoriler pratiği oluşturmaz, aksine pratik olaylara bakılarak, teoriler ortaya çıkarılır.

- Politikalar moralin bir fonksiyonu değil, ama moral politikaların fonksiyonudur (İbrahimov, s.6).

1950-1960 yılları arası önemli realist düşünürlerden Morgenthau ise realizmin uluslararası ilişkiler alanında ortaya çıkmasına katkı sağlamış ve ortaya koyduğu ilkeler ile bu paradigmaya uzun zaman ışık tutmuştur.

Morgenthau'ya göre uluslararası alanda geçerli olan tek gerçek, güç unsurudur. Güçlü olan üstün duruma geçer ve sözünü geçirir. Bundan dolayı uluslararası arenada sürekli olarak bir güç mücadelesi hüküm sürer. Devletler durmadan kuvvet kazanmaya ve karşılarındakini güçsüz bırakmaya çabalarlar. Bu çabaların sonucu, ortaya uluslararası barışı koruyacak tek düzen olan “güç dengesi” çıkar. Uluslararası arenada geçerli tek gerçek güç yine de karşı bir güç tarafından dengelendiği zaman barış ve düzen hüküm sürer. Barışı başka türlü kurma ve koruma boşunadır. Morgenthau, bu konuda idealistler tarafından ileri sürülen “Ortaklaşa Güvenlik” ve “Dünya Devleti” gibi çözüm yollarının geçersiz olduğunu birçok örnekler ve savlar ileri sürerek ispata çalışır (İbrahimov, s.6)

Morgenthau ise, siyasal realizmin ilkelerini şu şekilde sıralamıştır:

- Siyasi realizm, genel olarak toplum gibi, siyasetin de, kökleri insan tabiatında bulunan objektifliğine yöneltildiğine inanır (İbrahimov,s.6)

- Uluslararası politika denilen geniş alanda siyasal realizme yolunu bulmakta yardım eden en önemli odak noktası ise güç terimi ile ifade edilen çıkar kavramıdır. Uluslararası politikayı kavrayıp anlamaya çalışan akıl ile, anlaşılması gereken gerçekler arasında ki bağlantıyı bu kavram sağlamaktadır (İbrahimov,s.7)

- Realizmin en temel kavramı olan güç şeklinde tanımlanan çıkar kavramı hiç değişmeyen ve sabit bir anlam içinde ortaya konulamaz. Çıkar fikri gerçekten de politikanın özüdür ve zaman ve yere bağlı değildir, onlardan etkilenmez (İbrahimov,s.7).

- Siyasal realizm siyasal eylemin moral öneminin farkındadır. Fakat çoğu zaman başarılı bir politikanın gerekleriyle ahlakın emirleri arasında giderilmesi güç bir gerilim olduğu görülmektedir. Realizm, evrensel moral ilkelerinin, evrensel soyut formüller biçimi içinde, devletlerin eylemlerine uygulanamayacağı görüşündedir ve bu ilkelerin zaman ve yer konusundaki somut şartlara göre ayıklanması gerektiğine inanır (İbrahimov,s.7).

- Siyasal realizm, belli bir ulusun ahlaki hareket edip etmediğini belirleyip anlamakta dünya çapındaki moral yasaların ölçüt olarak alınması görüşünü kabul etmez.

Gerçek ile kanaat arasında bir ayırım ve benzemezlik olduğuna inandığı gibi, gerçek ile gerçek yerine konan şeylere tapınma arasında da ayırım olduğuna inanır (İbrahimov,s.7).

- Siyasal Realizm ile diğer düşünce ekolleri arasında gerçek ve önemli bir fark vardır. Bununla beraber siyasal gerçekçilik kuramının büyük kısmı, siyasal meselelere karşı, entelektüel ve moral tutumu inkar edilmese de, yanlış anlaşılmış ve yanlış yorumlanmış olabilir. Yine de, siyasal gerçekçilik, siyasal alanın kendi başına ve bağımsız bir alan olduğuna inanılır (İbrahimov, s.7)

Kısacası Morgenthau'ya göre devletler kendi statülerini korumak ve itibarlarını güçlendirmek için mücadele ederler. Devletler iç ve dış politikalarını; gücü korumak, gücü artırmak ve gücü sergilemek için politika yaratırlar.

2.2 REALİZMDE BUGÜNKÜ DURUM

Genel anlamda realizm düşünce tarzı canlılığı devam ettirmekle birlikte uluslar arası arenada etkinliğini devam ettirmektedir.

Önemli realist düşünürlerinden Mearsheimer, 1994'te "International Security" dergisinde yayımladığı "The False Promise of International Institutions" makalesinde realizmin bazı ilkelerini yeniden sıralamaktadır. Mearsheimer'in ilkelerini bu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Uluslararası sistem anarşiktir.
2. Her devlet belli bir savunma askeri güce sahiptir, bu ise devletlerin bir birine zarar vermesine ve hatta yok etmesine imkan vermektedir.
3. Hiçbir devlet diğer devletin kendisine karşı askeri imkanını kullanıp kullanmayacağı konusunda emin değildir.
4. Devletleri harekete sevk eden başlıca sebep, kendi varlığını sürdürmektir.
5. Devletler yapısal olarak akılcıdırlar (İbrahimov, s.11).

Bunun dışında, realist düşünceye hizmet veren ve bu alanda çalışan yazarları bir araya getiren dergiler de yayımlamaktadır.

Sonuç itibariyle; realizm bugün bile kendi aktüelliğini sürdürmeyi başarmıştır. Realizm paradigmasına göre, devletler uluslararası ortamda tek, bazı realizm düşünürlerine göre

de, en önemli aktörlerdir ve bu aktörlerin üzerinde her hangi bir üst siyasi otorite bulunmamaktadır. Her devletin kendi ulusal çıkarları vardır ve onlar bu çıkarları doğrultusunda var olan kaynakların imkan verdiği derecede hareket ederler. Devletlerin çıkarları birbiriyle çatışabilir, bu durum devletlerin arasında da çatışmaya yol açar. Realizm paradigması devletlerin dış politikada karar verirken rasyonel hareket ettiklerini var saymaktadır. Bu rasyonelliğin ürünü ise, devletlerin temel amacı olarak kendi güçlerinin artırılmasıdır. Bunu ise sahip olan kaynakların iyi bir şekilde tespit edilerek, hareket imkanını hesaplamakla yapmaktadırlar. Devletler bunu yaparak moral ilkeler doğrultusunda hareket etmezler, devlet çıkarlarında moral kurallarına bakılmaz. Bu ulusal gücün sağlanmasında hareket edilen rasyonellikle çatışır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle diğer paradigmalardan (özellikle liberalistlerden) ciddi bir darbe alan liberalizm, Sovyetler Birliği'nin ve Varşova Paktı'nın dağılmasının nedenlerini açıklamaya kendi yöntemleri dahilinde aciz kalmıştır. İnsan hakları, demokrasi ve piyasa ekonomisi gibi değerlerinde uluslararası ilişkiler ortamında yer tutabileceği görüşü, realistler tarafından tümüyle reddedilmiştir. Bununla rağmen, uzun zamanlar, özellikle Anglo-Amerikan ülkelerinde başat bir paradigma haline gelen realizm, oluşturduğu teorilerle bir çok uluslararası olaya açıklama getirmeye devam etmektedir. Bunun dışında, realizmin, uluslararası ilişkilerde yeni görüşlerin kendisini eleştirme yoluyla ortaya çıkmasında büyük katkıda bulunmuştur ve daha uzun zaman bir paradigma olarak aktüelliğini sürdürecektir (İbrahimov, s.11).

2.3 ABD VE REALİZMİN EVRİMİ

Kuramsal çalışmalara öncülük eden ABD, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile kuramsal alanda meydana gelen yeni önermelerle birlikte realizme dayalı hegemonya sistemine düşünsel alt yapı sağlayacak yeni bir vizyon arayışına girmiştir. Önce Başkan (Baba) George H.W. Bush tarafından 'Yeni Dünya Düzeni (New World Order)' kavramı ortaya atılmış ama içeriği doldurulamadığı için kısa sürede izleri silinmiştir. Clinton'ın vizyonu ise daha çok siyasi ilişkiler ve özellikle ekonomik bağlar ile dünyada barış ve güvenliğin sağlanmasında ana itici unsurun 'Küreselleşme' olacağını öngörmüştür. ABD çıkarlarına çok daha düşkün olan oğul Bush yeni muhafazakar kadro ile birlikte ancak 11 Eylül saldırıları sonrası büyük stratejisinin esaslarını yerine oturtmuştur.

Uluslararası terörizme karşı bitmeyen savaş, önleyici müdahale, saldırgan, tek taraflılık (agressive unilateralism) ve ABD askeri üstünlüğünün korunması açısından büyük öneme sahip olmuştur (Sait Yılmaz, ‘’ABD Hegemonyası’’, s.2).

11 Eylül 2001 saldırıları güvenlik ve güç politikaları tarihi için önemli bir dönemeç olmuştur. Terör, asimetrik güç dengesi içerisinde bir yandan zayıf olanın güç kullanma yöntemi olarak ortaya çıkarken Amerikan dış politikasını tekrar askerileştirmiştir. George W.Bush, ABD dış politikası için yeni bir kavram tanımlamıştır; ‘Terörizmle Savaş Sırasında Küresel Hegemonya (Yılmaz, s.3).

2002 yılında ABD Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından açıklanan güvenlik politikası; hem Amerika’nın herhangi diğer bir güç üzerindeki askeri üstünlüğünü sürdürmekteki kararlılığını hem de askeri faaliyetlerle tehditleri ortadan kaldırma konusundaki özel hak iddiasını ifade etmektedir. Bugün gelinen aşamada ABD stratejisine hâkim olan paradigmanın adı Demokratik Realizm olarak nitelendirilmektedir. (Yılmaz, s.3).

3. VERİ VE YÖNTEM

Araştırma modelimizin temelini oluşturan Bush Doktrini sonrası ABD'nin Irak ve Suriye politikasının ele alındığı çalışmamızda Bush dönemi ve Obama dönemi ABD'nin Irak ve Suriye politikaları ayrı ayrı ele alınmış ve bunların Türkiye'ye yansımaları geniş çaplı incelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgisi olduğunu düşündüğümüz gelişmeler literatür taramasından geçirilerek incelenmiştir. Çalışmamız bu konu hakkında derin bilgiler edinmemize yardımcı olacak kitaplardan, makalelerden, ulusal ve uluslararası stratejik düşünce raporlarından elde edilerek oluşturulmuştur.

Hem Bush hem de Obama dönemi ABD'nin Ortadoğu politikaları güncel konular olmakla birlikte ağırlıklı olarak araştırma kuruluşlarının yapmış olduğu analizlerden, bu konuda yazılmış olan makalelerden ve kitapların yanında ulusal ve uluslararası medyada çıkan haberlerden de yararlanılmıştır.

Dolayısıyla yazılmış kitaplar, dergiler, makaleler, araştırma kuruluşlarının raporları ile yazılı ve görsel medyada çıkan haberler incelenmiş ayrıca internet ortamında ki Web kaynaklarından taramalar yapılmıştır.

Analiz dar bir çerçevede yapılmamıştır. Bush ve Obama dönemlerinde ABD'nin Irak ve Suriye politikaları derinlemesine ele alınmış ve bunun Türkiye'ye etkisi de detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca bölgesel gelişmeler ve küresel boyutta aktör konumuna gelen IŞİD gibi yapılanmalarda çalışmamız içerisinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Tez çalışmasında, Harvard Referans Tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğe göre metin içi referanslar ve kaynakça düzenlemesi yapılmış; metin içi referansta, ad, soyad ve yıl ile varsa sayfa numaraları belirtilmiştir.

4. 11 EYLÜL SALDIRILARI VE BUSH DOKTRİNİ

11 Eylül Saldırıları olarak bilinen, New York'taki Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'daki İkiz Kulelere yapılan saldırılar sonucunda ABD'nin dış politikası, Soğuk Savaş sürecinin bitmesinden sonra o güne kadar uygulamış olduğu politikadan tamamen uzaklaşarak önleyici savaş stratejisine geçilmiş ve saldırgan bir politika izlenmiştir. İzlediği yeni politika dünyada insan hakları ve özgürlük için diğer ülkelere demokrasi ihraç etme ilkesine dayandırılmıştır. Dönemin Başkanı George W. Bush, 11 Eylül saldırılarından sonra Bush Doktrini olarak tarihe geçen açıklamalarıyla ABD'nin demokrasi ihracına yönelik olacak olan yeni politikasını açıklamıştır.

11 Eylül 2001 Saldırılarında ABD, Pearl Harbour'dan sonra ilk defa evinde saldırıya uğramış ve bu terör saldırısını gerekçe göstererek yeni bir dünya düzeni felsefesi geliştirmeye çalışmıştır. Bu yeni anlayış aslında Soğuk Savaş'ın sonunda dünyaya ilan edilen 'yenidünya düzeni' kavramının içinin doldurulması gibidir. Böylece ABD'nin tek taraflı ve şiddete dayanan güç kullanımı doktrinine başvurması sonucunda yeni bir oyun kurulmuş, yeni bir dünya düzeni oluşmuş ve buna paralel olarak Ortadoğu'da ki dengeler de değişmiştir (Sedat Laçiner, Arzu Celalifer Ekinci, 11 Eylül Sonrası Ortadoğu, Karınca Yayınları, Ankara, Ocak 2011, s.2).

ABD, 11 Eylül sonrası hayata geçirdiği doktrin ile ön alıcı saldırı stratejisini hayata geçirmiştir. Bu strateji ile karşısında belli bir tehdidin varlığını somutlaştıracak herhangi bir mekanizma yoktur. ABD yeni düzen ile birlikte kendisine tehdit olabilecek her ülkeyi veya yapılanmayı vurmak üzere strateji belirlemiştir.

ABD topraklarına 11 Eylül 2001'de beklenmedik bir şekilde yapılan saldırılardan sonra Bush yönetiminin açıkladığı yeni ulusal güvenlik doktrini (Bush Doktrini) ve terörle küresel düzeyde mücadele hedefi, Avrupa ülkelerince desteklenmiş olsa da ABD'nin tek taraflı politikalar izlemesi genel anlamda bir rahatsızlık uyandırmıştır. 11 Eylül 2001'den itibaren ABD'nin küresel ve bölgesel politikalarında meydana gelen farklılaşmalar ve buna bağlı olarak önce Afganistan'ın ardından Irak'ın işgal edilmesi, Doğu ve Batı arasında ki uçurumu derinleştirme ve ideolojik farklılıkları ön plana çıkartma sonuçlarını yaratmaktan öteye gitmemiştir. Bush yönetiminin yeni söylemleri

ve stratejileri Ortadoğu’da ki birçok ülkenin iç ve dış siyasetini derinden etkilemiş, bu yeni yaklaşıma karşı Amerika karşıtı ülkelerin yanı sıra Amerika müttefiki ülkelerin de tepkileri bir hayli fazla olmuştur. Özellikle Ortadoğu’da Amerikan politikalarının düşmanlardan çok dostları korkuttuğu da gözlenmiştir (Laçiner, Ocak 2011, s.3).

11 Eylül olayları, küresel düzeni ve Amerika’nın uluslararası toplumla ilişkisini belki de kalıcı bir şekilde değiştirmesi şeklindeki sonuçları bakımından dönüştürücü bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca 11 Eylül, Müslümanların eskiden beri Batı’ya karşı artan öfkelerini açığa çıkarmıştır (Laçiner, s.9).

4.1 11 EYLÜL SALDIRILARI VE ETKİSİ

11 Eylül 2001’de, ABD’de Dünya Ticaret Merkezi’ne ve Pentagon binalarına yapılan saldırılar tarihe 11 Eylül Saldırıları olarak geçmiştir. Boston’dan havalanıp Los Angeles’a 11 mürettebat ve 81 yolcusuyla gitmekte olan Amerikan Airlines’a ait Boeing 767 tipi yolcu uçağının saat 08:55’ te New York’taki Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerinden birine çarptıktan sonra saat 09:05’da 158 yolcu kapasiteli çift motorlu başka bir yolcu uçağı ikiz kulelerin diğerine çarpmıştır. Saldırıların sonucunda Dünya Ticaret Merkezi binası ile Pentagon’un bir kısmı çökmüştür. Önlem olarak ABD’de hava yolu trafiğe kapatılarak ülkede acil durum ilan edilmiştir. Üç binden fazla kişiyi hayatını kaybetmesine neden olan 11 Eylül saldırılarının gerek ABD’de gerekse uluslararası düzeyde birçok etkisi olmuştur (İrfan Polat, 11 Eylül Terör Saldırıları ve ABD’nin Afganistan Müdahalesi, SDÜ).

Bu etkiler, ABD’nin dış politikasının değiştirilmesi ve ABD’de yeni güvenlik stratejilerinin belirlenmesine neden olmuştur. Saldırıların ardından ABD, Afganistan’a saldırıda bulunarak burada ki Taliban rejimini hedef almış ve çok sayıda Afganistanlının da öldürülmesine neden olmuştur. Ayrıca ABD, batı ülkelerinde Müslümanlara ve İslamiyet’e yaklaşımı değiştirerek Müslüman ve İslam mensuplarının dünya güvenliğini tehdit ettiği algısının oluşmasına neden olmuştur. Radikal İslam örgütlerine karşı Avrupa’da başlatılan İslam’a fobinin yaygınlaşması, ABD’nin değişen dış politikası ile bağlantılı olarak ele alınabilir.

Saldırıların hemen ardından ABD'deki diğer kamu binaları yeni saldırılara önlem oluşturmak için tahliye edilmiş, Amerikan askeri gücünde alarm verilerek askerlerin görevlerine gelmeleri hususunda çağrı yapılmıştır. Ayrıca saldırılar sonrasında ortaya çıkan korku ve kaygı, o güne kadar ağırlıklı olarak bireyselci, kamu çıkarıyla fazla ilgilenmeyen Amerikalılarda ciddi ölçüde bir milliyetçilik ve ulusal dayanışma duygusu da yaratmıştır (Hüsamettin İnanç, Fatih Aktaş, Akademik Bakış Dergisi, Ocak 2013,sayı 34, s.6)

Ayrıca 11 Eylül terör saldırıları alışılacelmiş yöntemlerin dışında ve herhangi bir devlet eli ile gerçekleştirilmemiş olması yönünden de farklılık göstermektedir. Bu eylemlerde herhangi bir politik amacın olmadığı, sadece ABD halkının acı çekmesi ve özgür toplumlardan intikam alma duygusu ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. ABD Başkanı George W. Bush'un da saldırıların ertesi gününde gerçekleştirdiği basın toplantısında ki sözleri de bu durumu özetlemektedir. Bush yaptığı konuşmada; “ Düşmanlarımız pek çok kaynağa sahip ve inanılmaz merhametsizler. Saklanıyor ve pusu kuruyorlar ve özgürlüğü hedef alıyorlar. Amerika'nın temsil ettiklerine dayanamıyorlar. Bizim bu kadar harika ve özgür bir ülke olduğumuzu bilmek onları son derece rahatsız ediyor olmalı. Bizim ülkemizde her türlü din serbestçe yaşanabiliyor, kadınlar özgür, çocukların eğitim hakkı var. Bu onlara çok ağır geliyor olmalı. Ama biz böyle yapmaya devam edeceğiz, çünkü Amerika bütün bunlar demek” sözleri ile düşüncesini dile getirmiştir (Hüsamettin İnaç, Fatih Aktaş, s.7)

11 Eylül'den sonra ABD'nin terörle mücadele konusundaki tutumu değişmiştir. Her şeyden önce ABD, terörle mücadeleye insan hakları ve demokrasi ihlali çerçevesinde bakmaktan vazgeçmiştir. Terör eylemlerinin kamu düzeni ve kamu güvenliği üzerindeki yıkıcı etkisinin farkına varmış, insan hakları ve demokrasinin ancak kamu düzeni ve güvenliğinin sağlandığı bir ortamda sürdürülebileceğini görmüştür. Terörle savaşta, sadece terör örgütleri değil, onlara destek veren ülkeleri de kapsayan bir konsepti kabul etmiştir (Ahmet Cural, Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması, Ankara Üniversitesi, Ankara-2011, Doktora Tezi, s.132)

11 Eylül saldırılardan bir hafta sonra saldırıları yapan kişilere ait bilgiler kamuoyuna açıklanmıştır. Saldırıları yapan ve kimlikleri tespit edilen on dokuz kişinin Afganistan'daki Taliban Yönetimi'nde olan ve El-Kaide Terör Örgütü'nün lideri olan

Usame Bin Ladin'in elemanları olduğu şeklinde açıklama yapılmıştır. Bu açıklamalar karşısında Usame Bin Ladin kendisinin saldırılar sırasında Afganistan'da olduğunu ve saldırılarla Taliban Yönetimi'nin ve El-Kaide'nin bir bağlantısı olmadığı açıklamıştır. Bununla birlikte eğer Afganistan'a herhangi bir saldırı girişiminde bulunulursa kendilerinin de aynı şekilde cevap vererek saldırıya geçeceklerini ilan etmiştir. Bu olaylar çerçevesinde ABD, saldırıların El-Kaide kaynaklı olduğu yönünde kamuoyu oluşturma eylemlerinde bulunmuştur. Diğer yandan da uluslararası düzeyde diğer ülkelerin kendi yanlarında yer alması için saldırılara yönelik kesin delillerin de bulunacağını sözünü vermiştir (Cural, Ankara Üni, s.129).

ABD, kendisine yönelik yapılan saldırıların uluslararası boyutta insan hakları ihlali olduğunu savunarak terörle mücadele amacıyla, Mısır, Özbekistan, Umman, Arabistan başkanları ile toplantı yapmış ve NATO'nun da kendileri yanında yer alması ile saldırı karşısındaki söylemlerinde elini güçlendirmiştir. ABD terör saldırılarının sadece insan hakları ve özgürlüklerin ihlali olarak görme düşüncesinden ayrılarak terör olaylarının aynı zamanda kamu düzenini bozduğu ve kamu güvenliğini tehdit ettiğini savunmuştur (Polat, s 97).

11 Eylül Saldırılarından sonra, dönemin ABD Başkanı Bush yeni Amerikan dış politikasına yön veren Bush Doktrini olarak bilinen konuşmalarını yaparak, bundan sonra ABD dış politikasının yönünü belirleyen açıklamalarda bulunmuştur. Bush Doktrini, Yeni Dünya Düzeninde küresel boyutta insanların güvenliğini tehdit ettiği bu terörün El-Kaide desteğinde olduğu, terörün engellenmesi ve önlenmesi için ABD tarafında tek taraflı saldırıların gerçekleşeceğinin meşruluğuna dayanmaktadır. İnsan hakları ve güvenliği için terörün engellenmesi gerektiği düşüncesi oluşmuştur. Başkan, Bush Doktrini ile dünyanın güvenliği için ülkeleri; bizden olanlar ve bizden olmayanlar söylemiyle yeni dönemde ABD'nin dış politikasından yana olanlar ile olmayan ülkeler arasında ayırım yapmıştır.

Literatürde 11 Eylül Saldırısı Bush Doktrini ile ilişkilendirilerek açıklanmakta ve bu saldırıların ABD dış politikasında değişime neden olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte 11 Eylül saldırılarının anlamının ve sonuçlarının değerlendirilmesinde farklı bakış açıları ve değerlendirmeler söz konusudur.

Bazı araştırmacılara göre 11 Eylül daha demokratik, barışçı yeni bir çağın başlangıcını simgelerken bazı araştırmacılara göre, dünyanın kaos ve belirsizlik ortamına sürüklenmesinin tetikleyicisi ya da işaretidir. Diğer yandan, “yeni dünya düzeninin” başlangıcı soğuk savaş döneminin sonu olarak ilan edilse de 11 Eylül yeni dünya düzeninin hem tetikleme tarihi, hem de siyasi olarak başlamasıdır. 11 Eylül Saldırıları ABD’nin dış politikasında değişikliğe gitmesine neden olmuştur.

Ayrıca, Türkiye bu saldırıların arkasından ABD’ye terörizmle mücadelede destek vereceğinin açıklamasında bulunan ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye’nin de terörle mücadele ettiği göz önüne alındığında Türkiye’nin ABD’ye terörle mücadele de destek olacağını bildirmesi anlaşılır bir tepki olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye’nin her türlü teröre karşı ABD’nin yanında yer alması Türkiye’ye hem avantaj sağlamış hem de bir takım riskler getirmiştir. Bu risklerden biri ABD’nin Irak’a müdahale girişimleri bulunduğu sırada 15-20 Kasım 2003 yılında, El-Kaide’nin İstanbul’da gerçekleştirdiği eylemlerdir. El-Kaide ABD’nin (İngiltere, İspanya, Türkiye gibi) müttefik ülkelerine de saldırmıştır. Bir diğer risk ise, Türkiye’nin komşusu olduğu ülkelere karşı ABD tarafından yapılacak her türlü müdahalenin yaratacağı olumsuz siyasi ve ekonomik kayıplardır.

Türkiye, 11 Eylül saldırılarından sonra ABD tarafından Afganistan’a yapılan müdahaleye 260 kişilik bir askeri güç ile destek olmuştur. Afganistan devletinin isteği ve onayı ile ülkede konuşlanan ve 2008’de 50 binden fazla askeri gücün Uluslararası Güvenlik Yardımı Kuvvetine (ISAF) yaklaşık 1845 kişilik bir askeri güç ile katılmıştır. Türkiye’nin zaten zaman zaman üstelendiği ISAF komutasındaki bu katkısı Batı ittifakında konumunu daha da güçlendirmiş ve prestijini arttırmıştır.

Sonuç olarak 11 Eylül Saldırılarının ABD’nin dış politikasını yeniden şekillendirmede etkili olduğu, Afganistan ve Irak’ta çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesine neden olduğu ifade edilebilir. Bu süreçte, Türkiye’nin dış politikasında ABD’den yana olması komşu ülkeler ile ilişkilerinin zayıflamasına neden olmuştur. Ancak Türkiye, terörizm konusunda hangi ülkeden veya milletten olursa olsun teröre taviz vermeyerek bu politikasında ki kararlı duruşunu dünya kamuoyu ile paylaşmıştır.

4.2 BUSH DOKTRİNİNİN OLUŞUM SÜRECİ

ABD dış politikasında İkinci Dünya Savaşı'na kadar izolasyon politikası izlemiş, İkinci Dünya Savaşı'nda bu politikasından uzaklaşmıştır. ABD, Soğuk Savaş Döneminde uyguladığı çevreleme politikasından Soğuk Savaş Dönemi'nden sonra uzaklaşmıştır. Soğuk Savaş Döneminin sonlanmasından sonra ABD'de iktidara gelen Reagan, Clinton ve Bush (baba) yönetimlerinden farklı bir dış politikaya geçilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında Bush yönetimine kadar ABD dış politikası, seçici ve iki taraflı işbirliğine dayanmıştır (Cural 2011, s.140).

ABD; insan hakları, demokrasi, özgürlük ve serbest ticaret çıkarları için seçtiği diğer ülkeler ile işbirliğine girme politikası uygulamıştır. George W. Bush'un iktidara gelmesinden sonra ABD'deki bu politikadan uzaklaşmıştır. Bu dönemde Bush, ABD'nin sahip olduğu askeri ve ekonomik gücü ile ülkesini dünyada bağımsız bir güç olarak görmüş ve uluslararası tek taraflı bir politika izlemiştir. Bu politikanın en somut örneği 11 Eylül saldırılarından sonra uygulanan ABD politikasında görülmektedir (Cural 2011, s.140).

11 Eylül saldırılarından sonra Bush, dünyada insan hakları, özgürlük ve demokrasinin koruyucu sorumluluğunu üstlenerek, dış politikasını bu değerlere karşı tehdit gördüğü ülkelere çevirmiştir.

11 Eylül saldırılarından sonra Bush gerek NATO, BM ve koalisyon ülkeleri ile yaptığı kongre ve toplantılarda gerekse kamuoyuna açık farklı oturumlarda, bundan sonraki dönemde teröristlerin hem ABD'ye hem de diğer ülkelere zarar vermelerini önlemek için önceden girişimlerde bulunmayacağını, terörün hiçbir şekilde savunulmayacağını, gerekirse müdafaa hakkını kullanarak tek taraflı olarak önleyici ve ortadan kaldırıcı girişimlerde bulunacağına yönelik açıklamalarda bulunmuştur (Cural 2011, ss.141-142). Bush'un bu yönde yaptığı bir konuşmasını Cural (2011, s.143) şu şekilde aktarmaktadır;

Emrimizdeki tüm kaynakları, her türlü istihbarat aracını, her türlü hukuki yaptırımını, her türlü mali etkiyi ve gerekli her türlü silahı kullanarak küresel terör şebekesini mahkum edeceğiz. Teröristlerin mali kaynaklarını kurutacağız, birini diğerine düşüreceğiz, onları bir yerden başka bir yere kaçacakları ve sığınacakları yer kalmayınca kadar takip edeceğiz. Teröristlere yardım eden veya onları barındıran devletleri takip edeceğiz. Dünyanın neresinde olursa olsun devletlerin bir karar vermesi gerekir: bizimle misiniz yoksa teröristlerle mi? Bugünden itibaren

teröristleri barındırmaya ve desteklemeye devam eden bir devlet, ABD tarafından düşman bir rejim olarak dikkate alınacaktır. Ulusumuzun şunu bilmesi gerekir ki, saldırılardan muaf sayılamayız. Fakat teröristlere karşı Amerikalıları korumak için gerekli savunma önlemlerini alacağız.

Bush Doktrini olarak tarihe geçen Bush'un bu deklarasyonunda "özgürlüğün yayılması ve dünyadaki zorbalığın" sona erdirilmesi ifadeleri görülmektedir. ABD kamuoyunda artan terör karşıtı eylemlerin ve hiddetin; Bush'un savunma ve güvenlik politikalarında değişimlere gitmesinin önemli katkıları olmuştur.

4.3 BUSH DOKTRİNİ

Bush yönetiminin politik düşüncelerini somutlaştıran ve Bush Doktrinini teşkil eden belge, ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi (The National Security Strategy of the United States of America-NSS)'dir. Bu belge, 11 Eylül terör saldırılarından yaklaşık bir sene sonra, 17 Eylül 2002'de imzalanmış ve 20 Eylül'de kamuoyuna açıklanmıştır (Cural 2011, s.144).

Başkan Bush'un imzasını taşıyan belgenin giriş bölümünde yeni güvenlik stratejisinin amacı; "Dünyayı sadece daha güvenli değil, aynı zamanda daha iyi yapmak ve özgürlükleri destekleyen adil bir barış ortamı sağlamak" şeklinde ifade edilmiştir (Cural 2011, s.145)

Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal güvenlik stratejisine eklediği Bush Doktrini, ABD'nin her koşulda askeri üstünlüğünü korumayı hedeflemekte ve gerekli gördüğü zaman da askeri müdahalede bulunmasını öngörmektedir. Doktrin, Amerikan çıkarlarını, bütün diğer devletlerin egemenlik ve çıkarlarının üzerinde algılamaktadır (Abdullah Özkan, 21.Yüzyılda ABD'nin Küresel Stratejileri, Tasam Yayınları, İstanbul 2006, s.11).

Stratejik Ön Alıcılık Doktrini ya da yaygın olarak kullanılan "Bush Doktrini", ABD'nin tehdit olarak algıladığı ülkelere müdahalesini haklı göstermektedir. Bush Doktrininin ilk uygulama sahasını da Irak oluşturmuştur. Uluslararası kuruluşların ve pek çok ülkenin karşı çıkmasına ve savaşı gerektirecek haklı bir neden olmamasına rağmen ABD Irak'ı işgal etmiştir (Özkan, s.12).

Bush doktrinin detaylarında temel olgu, küresel terörizm ile mücadele etmek ve olası saldırıların önlenmesini sağlamaktır. Buradan çıkarılabilecek sonuçlardan biri; ABD, düşmanın tek bir siyasi rejim veya kişilerden oluşmadığı, herhangi bir din ya da ideolojiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple Bush Doktrini küresel terörizmi kapsamaktadır. Bu bağlamda ABD, terörle mücadele konusunda uygulayacağı yöntemleri belirlemiştir. Bunlar;

- Terör örgütleri ile yöneticilerini bulup ortadan kaldırmak ve örgütlerin komuta, kontrol ve iletişim yapılanmasını yok etmek,
- Örgütlerin mali kaynaklarını ortadan kaldırmak,
- Kitle imha silahlarına sahip olan veya bunlara sahip olmaya çalışan küresel ölçütlerdeki terör örgütleriyle savaşmak,
- Bir terör tehdidi algılandığı anda onu yok etmek,
- Teröristlere yönelik karşı eylemlerde, tek başına da olsa hareket etmekten kaçınmamak
- Diğer devletlerin de bu savaşa etkin biçimde katılmasını sağlamak şeklinde açıklanmıştır (Cural 2011, s.148)

ABD'nin terörle mücadele konusunda açıklamış olduğu yöntemlere bakıldığında, terörle mücadele de çok boyutlu ve kararlı bir plan oluşturulduğunu görüyoruz. Gerektiğinde kendisine karşı tehdit olarak gördüğü terör faaliyetleri için ön alıcı tedbirler uygulanacağı açıklanmıştır. ABD'nin ön alıcı tedbiri uygulama nedeni ise, 11 Eylül saldırıları gibi düşmanın aniden ve nereden geleceği konusunda ki risklerin artması ve bununla birlikte tehlikenin boyutunun büyümesi ABD'yi gerektiğinde ön alıcı tedbirlere yöneltmiştir. Bu şekilde kendisine karşı oluşabilecek bir tehlikeyi olgunlaşmadan bertaraf etmiş olacaktır. Ancak bu durum olumsuz gelişmelere ve hukuksal sorunlara neden olacağı düşüncesi oluşabilir. Fakat hızla gelişen teknolojik ve biyolojik silahların hız kazandığı bir dönemde, uluslararası terörün de artış gösterdiği bir çağda ABD'nin de bu duruma kayıtsız kalması beklenemezdir.

Belgenin diğer kısımlarında yer alan bölgesel işbirlikleri de ABD açısından büyük önem arz etmektedir. Bölgesel çatışmaların yaşandığı ve Kitle İmha Silahlarına sahip

Ülkelerin veya örgütlerin olduğu yerlerde ABD, bunlarla mücadele konusunda işbirliği modeline başvurmaktadır. Ayrıca gelişmekte olan dünya ekonomisinde ve özellikle Uzakdoğu lkeleri ile batı dünyasına entegre olma konusu ABD açısında gerek iktisadi gerekse ekonomik işbirlikleri açısından büyük önem arz etmektedir (Cural, s.149).

Belgede yer alan bir diğer madde ise örgütlerin mali kaynaklarını ortadan kaldırmaktır. Bu durum da ABD'nin terörle tam ve etkin mücadele edeceğinin bir göstergesidir. Çünkü terör örgütleri için en önemli unsur hiç şüphesiz ki mali kaynaklarıdır. Mali kaynaklarına yapılacak olan engellemeler terör örgütleri ile etkin mücadele kapsamında değerlendirilmektedir (Cural, s.149).

Bu zellikleriyle Bush Doktrini, dünyanın hemen hemen her yerini insanlık adına koruma ve özgürleştirmeyi hedeflediğini ve adeta ABD'nin dünya polisliği rolünü üstlendiğini ilan etmiştir. Bush doktrini bu anlamda, sanki dünyayı yönetmek üzere iktidara gelmiş bir hükümetin programını andırmaktadır. Belgenin, terörü yapan ve teröristleri barındıran odakları yok etmeye yönelik radikal politikalar ortaya koyduğu açıktır. Bunun yanı sıra, tüm dünya ülkelerini etkileyecek bir tarzda ekonomi, politika, demokratikleşme, insan hakları gibi konuların da ele alınması, Amerikan hegemonyacılığının bir adım daha ilerisine geçilerek, mutlak egemenliğin dayatılmasının da işaretleri verilmiştir (Cural 2011, s.151)

5. BUSH DÖNEMİNDE ABD’NİN IRAK POLİTİKASI

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezlerine karşı yapılan terör saldırıları, ABD’nin iç ve dış politikasında yaşanacak değişimlerin belirleyicisi olmuştur. Gerçekleştirilen saldırıların ardından ABD halkında başlayan güvensizlik ve korku, ABD yönetimi tarafından terörizmle etkin mücadele, saldırgan ve tek yanlı politika izlemesine neden olmuştur. Clinton döneminde gerçekleştirilen barış dili bu olayın ardından Bush döneminde yerini saldırgan bir dış politikaya bırakmıştır.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından dünya genelinde oluşan siyasi boşluk, özellikle Ortadoğu’da 11 Eylül saldırılarının ardından terör örgütlerine zemin hazırlamıştır. ABD’de bu tehdit algılaması karşısında Bush Doktrini adı verilen önleyici savaş doktrinini hayata geçirerek olası tehditleri öncesinde belirlemiş ve o tehditlere destek veren ülkeleri de “haydut devlet” olarak nitelendirmiştir. Ayrıca ABD, hayata geçirdiği önleyici savaş doktrinini meşrulaştırmak adına bunu dünyanın güvenliği adına yaptığını açıklamıştır (Muhittin Ataman, Özkan Gökcan, Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi, s 216).

ABD’nin 11 Eylül saldırılarının ardından izlediği dış politikayı dünyanın güvenliğini sağlamak olarak açıklamış olsa da; asıl sebebin Soğuk Savaşın ardından bölgede oluşan siyasi ve güç boşluğunu doldurmak ve bölgeyi istediği gibi şekillendirip ekonomik gelir getirici unsurları kendi elinde bulundurmaktır. Bu sebeple ABD’nin Irak politikasının temelinde Irak petrollerine egemen olmak ve bu egemenliği sürdürülebilir kılmaktır. ABD’nin Ortadoğu petrollerine her geçen gün artan bağımlılığı, Irak petrolünün kontrolünü ve güvenliğini korumak ABD için hayati öneme sahip olmuştur. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD’nin sadece Irak’a gerçekleştirdiği işgal değil, Afganistan ve Ortadoğu’ya yönelik gerçekleştirdiği saldırılar doğal kaynaklara egemenlik sağlamak için gerçekleştirilmiş saldırılardır (Ataman, Gökcan, s.218).

11 Eylül saldırıları, ABD yönetimini saldırgan politikalar izlemesi konusunda uygun zemin hazırlanmasına neden olmuştur. ABD’nin kendi topraklarında maruz kaldığı terör saldırıları uluslar arası arenada ABD’nin saldırgan davranışlarına sessiz kalınmasını sağlamıştır. ABD’nin Afganistan’ının işgaline giden süreçte ve devamında Irak’a karşı

gerçekleştirmiş oldukları işgalde terörizm ve diktatörlükle mücadele adına yapıldığını belirtmesine dünya kamuoyu yeteri kadar tepki göstermemiştir. Bu durumda ABD'nin işini kolaylaştırmış ve bölgesel politikalarını ve iktisadi çıkarlarını gerçekleştirmek için uygun zemini yakalamıştır.

George W. Bush 11 Eylül saldırıları ardından ABD halkında oluşan hiddet ve güven bunalımı karşısında saldırgan politikalarını hayata geçirmeye başlamıştır. Halkın desteği de bu konuda önemli bir etkidir. Bush gerçekleştireceği saldırılar için halkının rızasını kolaylıkla almıştır. Bunun yanı sıra ABD dış politikada dünya kamuoyunu yanına çekmek bakımından kendisine karşı gerçekleştirilen terör saldırılarını göstermiştir (Ataman ve Gökcan, s.216).

Bush'un yönetiminde etkin konumlarda yer alan yeni muhafazakârlar, 11 Eylül saldırılarının ardından Amerikan dış politikasını yönlendirme konusunda oldukça başarılı olmuşlardır. Bush yönetiminde başkan yardımcılığı görevini yürüten Dick Cheney ve Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in öncülüğündeki yeni muhafazakârlar, 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikasının saldırgan ve Ortadoğu odaklı olmasında oldukça etkili olmuşlardır. Devletlerarası ilişkilerin temel belirleyicisinin askeri güç ve bunun kullanma iradesi olduğunu savunan yeni muhafazakârlar, ABD'nin deniz aşırı çıkarlarının Ortadoğu odaklı olduğunu savunmuşlardır. Bu kapsamda ABD, Afganistan ve Irak başta olmak üzere Ortadoğu ülkelerine karşı saldırgan politika uygulamalarına başlamışlardır. ABD'nin Irak müdahalesine giden süreç ve Irak müdahalesi aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır (Muhittin Ataman, Özkan Gökcan, a.g.d, s.222).

5.1 II. KÖRFEZ SAVAŞI ÖNCESİ SÜREÇ

11 Ekim 2002 tarihinde ABD Kongresinin Başkan George W. Bush'a tek taraflı savaş ilan etme yetkisi vermesinden sonra durumun ciddiyetine varan Saddam Hüseyin, 13 Kasım 2002 tarihinde 1441 Sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının kabul edildiğini ve Irak'ın bu karara uyacağını, BM yetkililerinin Irak'ta kimyasal, biyolojik ve nükleer silahları ile üretim tesislerinin araştırmalarına müsaade edeceğini açıkladı (Radikal Gazetesi, 2002).

Ekim 2002 yılı bölgemiz açısından son derece kritik bir tarih olarak kayıtlara geçmiştir. Bölgemizde yaşanacak olan savaşın Türkiye’yi etkileyeceği kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu önemli tarihlerde siyasi diplomasi trafiği hız kazanmıştır. Bir yandan Irak Hükümet yetkilileri ardı ardına ülkemizi ziyaret ederken; diğer taraftan ise ABD yetkilileri Irak Savaşı öncesi ülkemize gelerek ittifak görüşmelerine hız vermişlerdir. Bu bağlamda olası Irak harekatı için George W. Bush yönetiminin Türkiye’ye 4 ila 6 milyar dolarlık bir yardım paketi tasarısı hazırlanmıştır.

Türk ve ABD’li Generallerin 21 Ekim tarihinde yaptıkları görüşme, 22 Ekim tarihinde ki Bülent Ecevit Hükümetinin son MGK toplantısında geniş bir şekilde ele alınmıştır. Toplantı sonrası Türkiye’nin olası bir savaşa taraf olmadığını, en azından uluslararası meşruiyetin (BM nezdinde) yerine getirilmesi gerektiğini ayrıca Irak’ın da BM kararlarına eksiksiz ve koşulsuz uyması çağrısını yapmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2002).

MGK’nın bu bildirisinin ardından ABD Başkanı George W. Bush Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’i telefonla arayarak süreç hakkında görüş alışverişinde bulunmuştur. Bu durum iki farklı senaryoyu gündeme getirmiştir. Birincisi; Türkiye’de yaklaşan genel seçimler öncesi ABD yetkilileri Bülent Ecevit Hükümetini fiilen hükümsüz gibi algılayarak konuyu direk askeri yetkililer ve Cumhurbaşkanı ile görüşmüştür. İkincisi ise; Türkiye’de toplum nezdinde oluşan savaş karşıtlığı durumunu kapalı kapılar ardında görüşmek için hükümet devre dışı bırakılmıştır.

MGK bildirisinin ardından her iki ülkenin askeri yetkilileri görüşmeleri hızlandırmıştır. Ayrıca ABD’nin siyasi yetkilileri Türkiye’nin operasyona destek vermesi halinde kendilerine ekonomik yardımların gerçekleştirileceği sözünü her defasında tekrarlamışlardır. Ancak bu duruma askeri kanattan da şüphe ile bakılmaktadır. 11 Kasım 2002 tarihinde ABD ziyaretinden dönen Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök; “Türkiye’ye Irak konusunda bir yardım dile getirildi mi?” sorusuna şöyle cevap vermiştir: “Körfez harekatında çok büyük ekonomik kayıplara uğradığımızı ve yeni bir harekatın bize çok büyük zararları olmasını beklediğimizi; oluşabilecek bu ekonomik kayıpların mutlaka telafi edilmesi gerektiğini ifade ettim” demiştir (“Özkök’ten 2 Önemli Mesaj” 11 Kasım 2002, Cumhuriyet Gazetesi).

Tarihler 3 Kasım 2002'yi gösterdiğinde hem Türkiye açısından hem de bölgemiz açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır. Türkiye, gerçekleştirmiş olduğu genel seçimler sonrası 1987 yılından bu yana ilk defa bir siyasi parti oyların çoğunluğunu alarak tek başına iktidara gelmiştir. Ak Parti oyların %34.27' sini alarak birinci parti olurken; CHP ise oyların %19.39'unu alarak muhalefet görevini üstlenmiştir. Bir önceki hükümette yer alan partiler ise baraj altında kalmışlardır.

Ak Parti'nin Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan siyasi yasaklı olduğu için seçimlere katılamamıştır. Bu yüzden Ak Parti Hükümetinin ilk Başbakanı Abdullah Gül olmuştur. Seçimlerin ardından oluşan siyasi tablo bazı değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Yeni hükümetin dış politikaya bakış açısını Abdullah Gül katıldığı bir toplantıda şu şekilde açıklamıştır: "Türkiye'nin bölgesine ve uluslar arası sisteme dar kalıplarla tanımlanmış güvenlik çıkarları açısından bakan değil, çıkarlarını daha geniş bir çerçevede uluslar arası ve bölgesel işbirliği çerçevesinde tanımlayan bir ülke olarak XXI. Yüzyıla damgasını vurmasını hedefliyoruz. Statükocu, tepkisel ve agresif değil; uzlaşma kültürüne açık çevresinde olumlu değişiklikleri teşvik eden bir politikayla çıkarlarımızı daha iyi savunabileceğimizi düşünüyoruz. Artık 'çevremiz hasımlarla çevrili' varsayımına dayanan çatışma psikolojisinden çıkarak, çevremizle işbirliği ve diyalog ortamının kurucu aktörü rolünü benimsemek zorundayız" ('Yeni Yüzyılda Türk. Dış. Politika Ufukları', Ankara, T.C. Dışişleri Bakanlığı,2007,s 68).

Oluşturulan yeni hükümet birbirinden önemli konuları ivedilikle ele almak zorunda kaldı. Hiç şüphesiz ki bunların içinde en önemlisi de ABD'nin Irak'a gerçekleştirmek istediği operasyon olacaktı. Çünkü süreç hızla ilerliyor, ABD Kongresi'nin Başkan Bush'a verdiği yetki bir an önce kullanılmak isteniyordu. ABD'li yetkililerde Türkiye'ye ardı ardına ziyaretler gerçekleştiriyor ve Türkiye'nin ABD tarafında yer alması için yoğun diplomasi uyguluyorlardı.

Yoğun diplomasi trafiğinde, ABD'li yetkililerin Türkiye'nin olanaklarından ve coğrafi avantajlarından yararlanmak istiyor; hava alanlarını, limanlarını ve lojistik desteğini talep ediyorlardı. Türkiye üzerinden Irak'a girmeyi hedefliyor fakat Türk askerinin Irak'a girmesini ve orada etkin bir güç olarak yer almasını istemiyorlardı. Yani ABD Irak'ı kendine göre şekillendirecek ve Türkiye'nin karışmasına engel olacaktır (Zafer Akbaş, ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç

Mücadelesi, The Sustainability of the USA Policy and Power Struggle in the Middle East, s.4).

Tüm bu sorunlar karşısında Türkiye, Irak'a müdahalede aktif rol almak istememiştir. Fakat ABD'yi de küstürmemek için yoğun çaba harcamıştır. Çünkü ABD'nin Irak'a operasyon başlatması an meselesiydi. Türkiye ise olası bir savaş sonrası ABD'nin çekilmesi ile Irak'ın yeniden yapılandırılmasında aktif rol almak istemiştir.

Ayrıca Türkiye; AB üyelik sürecinde Kopenhag Zirvesi öncesi ABD'nin Irak'a yapacağı müdahalede temkinli bir tavır sergilemiştir. Bunu dönemin Başbakanı Abdullah Gül şu sözlerle dile getirmiştir: ‘‘ABD Türkiye’nin taleplerine sıcak bakmakla birlikte, ekonomik konularda somut gelişmeler yaşanmamıştır. Ancak Türkiye – AB ilişkilerinde ise Kıbrıs meselesinin çözümü şartıyla destek verilmiştir. AB, 13 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi’nde Türkiye’ye Aralık 2004’e müzakere tarihi vermiştir (‘Gül’den Değerlendirme’ 14 Aralık 2002, Milliyet Gazetesi)

Tek başına iktidar olmuş olan Ak Parti, adeta pimi çekilmiş bir bombayı elinde barındırıyordu. Henüz seçimlerden yeni çıkmış ve büyük halk desteğini arkasına almış olan Ak Parti bu süreci en iyi şekilde atlatmanın planlarını yapıyordu. Bu süreç içerisinde ABD Başkanı George W. Bush henüz başbakan olmamış olan Ak Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ı muhatap almış ve ikili arasında sıklıkla görüşme gerçekleştirilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan’da bu sancılı süreç içerisinde gerekli değerlendirmeleri yapmaya çalışıyordu. Bu kapsamda Arap ülkelerinin nabzını ölçüyor, yurt içinde ise araştırma şirketleri aracılığıyla da vatandaşın düşüncesini öğrenmeye çalışıyordu. Bu kapsamda ANAR (Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi)’ın yapmış olduğu değerlendirmede ABD’nin Irak’a müdahalesini olumlu bulanların oranı yalnızca %7.8 çıkmıştır. ‘Ne asker gönderelim ne de üslerimizi kullandıralım’ görüşünü savunanların oranı ise %62.8 çıkmıştır (Fehmi Kuru, ‘Hayır denilen ne? ‘ 2 Ocak 2003, Yenişafak Gazetesi).

ABD her geçen gün Türkiye üzerinde ki baskısını artırırken Ak Parti hükümeti de Irak meselesi için yoğun diplomasi trafiğine girmişti. 23 Aralık 2002 tarihinde Başbakanlıkta gerçekleştirilen Irak zirvesi geniş katılımlı ve olumlu olumsuz tüm detayların masaya

yatırıldığı toplantı olmuştu. Ancak sonunda net bir karar çıkmamış ve 27 Aralık 2002 tarihinde toplanacak olan MGK zirvesine gözler çevrilmişti.

27 Aralık 2002 günü toplanan MGK'dan ABD'yi şoke eden bir karar çıkıyordu. ‘‘ABD’nin Irak’a yönelik olası askeri hareketi konusunda özellikle Türkiye’den beklentileri ve son gelişmeler Türkiye’nin uzun vadeli çıkarları çerçevesinde değerlendirilmiş, sorunun BM kararları ve uluslar arası hukukun meşruiyeti temelinde barışçıl yollarla çözümü için gerekli çabaların sürdürülmesinin önemi vurgulanmıştır.’’ (MGK ‘Barışçıl Çözüm Dedi’, 27 Aralık 2002, Radikal Gazetesi)

Bu açıklama ABD’li yetkilileri son derece şaşırtmıştır. Ancak Türkiye hem iç politika hem de benimsemiş olduğu yeni dış politika çerçevesinde, meydana gelecek savaş durumunda tarafsızlığını ve konunun uluslar arası meşruiyet ortamında çözülmesinden yana tavır sergilemiştir. Şüphesiz bunun birçok geçerli sebebi vardır. Bunlardan en önemli olanı savaş sonrası Irak’ın belirsizliği olacaktır. Orada meydana gelecek olan siyasi istikrarsızlık ortamının ne şekilde ilerleyeceği Türkiye’yi endişelendirmiştir. Ayrıca yakın zamanda gerçekleşmiş olan finansal kriz Türkiye’yi ciddi bir şekilde olumsuz etkilerken bunun üzerine savaşa dahil olmak Türkiye’yi büyük ekonomik sıkıntılara sürükleyebilirdi. İç politika açısından ise halkın büyük çoğunluğunun destek vermediği bir sürece katılmak yeni hükümet açısından büyük bir güvensizliğe sebebiyet verebilirdi.

Bu gerçekler ışığında Türkiye 2002 yılının son günlerinde hem barışçıl yolları denemiş hem de olası bir savaş durumunda gerekli tedbirleri almıştır.

5.2 TEZKERELER SÜRECİ

ABD açısından zaman gittikçe daralmıştır ve Türkiye üzerinde ki baskılarını da artırmıştır. Bu durum da devlet yönetimi sıkıntıya sokmuştur. Çünkü ABD Türkiye’den talep ettiği maddelerin hızla gerçekleşmesini isterken, Türkiye ise ağırdan alıp barış yollarını aramaya devam etmiştir. Ayrıca Türk kamuoyunda savaş karşıtlığı giderek artmaya başlamıştır. Özellikle Ak Parti Hükümetinin bu durum karşısında bir hayli zorlandığı görülmüştür. Çünkü seçimlerden zaferle ayrılan Ak Parti, böylesi kritik bir süreçte halkı karşısına almak istememiştir.

Başbakan Abdullah Gül o dönem yaklaşan tehlikeyi Türkiye açısından bölgede ki uzun vadeli çıkarları ve krizden çıkmaya çalışan Türkiye ekonomisi için tehdit olarak değerlendirmiş ve ‘‘Türkiye’nin ABD’nin Irak konusunda ki her talebine evet denmeyeceğini ve ABD’ye hemen cevap verilmeyeceğini’’ açıklamıştır (İbrahim Yıldız, ‘Türkiye Barış İçin Çalışacak’ , 31 Aralık 2002, Cumhuriyet Gazetesi). Ayrıca Gül; ‘‘Burası bir emirlik ya da krallık değil, bende emir değilim’’ diyerek ABD’nin baskıcı yaklaşımına isyan ettiğini dile getirmiştir. Başbakan Abdullah Gül Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin’in halkına zulmeden bir diktatör olduğunu belirtmiş, ‘ABD savaş olacak diyor ama biz barış sürecinin değerlendirilmesini istiyoruz ve sonuna kadar da bunu zorlayacağız’’ demiştir (İbrahim Yıldız, ‘Türkiye Barış İçin Çalışacak’ , 31 Aralık 2002, Cumhuriyet Gazetesi)

Başbakan Abdullah Gül Irak krizinin savaşı çözümü için aktif diplomasi kapsamında Suriye, Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan ve İran’a ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretler, Irak’ın BM ile tam ve aktif bir işbirliği yapmaya ve kitle imha silahlarından arındırıldığının saptanması için gerçekleştirilmiş ve olası bir savaşın önüne geçebilmek için atılmış barışçıl adımlardır. Gerçekleştirilen bu ziyaretler ABD tarafından tepkiyle karşılanmıştır. ABD’li yetkililer Irak Savaşı öncesi Türkiye’nin kuzeyden cephe açması için baskılarını artırmışlardır. Bütün bu karmaşa neticesinde varılan prensip anlaşması ile 10 Ocak 2003 tarihinde Başbakan Abdullah Gül; ‘‘ABD üslerimizde keşif incelemesi yapabilir’’ açıklaması yapmıştır. Bunun ardından ABD’li uzmanlar ve Türk askeri yetkililer ile birlikte 10 gün süre ile Diyarbakır, Malatya, Batman, Muş, Çorlu, İncirlik, Konya, Afyon ve Sabiha Gökçen Havaalanı ile Mersin ve İskenderun Limanları’nda inceleme yapabilecekleri açıklanmıştır (‘150 ABD’li uzman üsleri inceleyecek’ , 11 Ocak 2003, Yenişafak Gazetesi).

ABD’nin olası Irak müdahalesi öncesi bu gelişmeler yaşanırken 23 Ocak 2003 tarihinde İstanbul’da önemli bir barış programı gerçekleştirilmiştir. Dünyanın çeşitli ülkelerinden barışseverler, sanatçılar, akademisyenler katılmışlardır. Ayrıca Çırağan Sarayı’nda Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye ve İran dışişleri bakanları bir zirve gerçekleştirmişlerdir. Yaşanan bu gelişmeler dünyaya ‘‘İstanbul’un bir barış kenti olduğu’’ şeklinde yansımıştır.

Türkiye bir yandan ABD'yi savaş ihtimalinden vazgeçirmeye çalışırken diğer yandan da Müslüman coğrafyasına Türkiye'nin savaş karşıtı olduğu izlenimi yaratmıştır. Bu durum Türkiye'nin elini güçlendirmiş ve bölgesinde yaşanması muhtemel olan savaşın önüne geçmeye çalışmıştır ('Barış kenti İstanbul' , 24 Ocak 2003, Hürriyet Gazetesi).

Tarihler 27 Ocak 2003'ü gösterdiğinde BM Silah Denetçileri Komisyonu Irak ile ilgili hazırladıkları raporu sunmuşlardır. Raporda 'Irak'ta kitle imha silahları olmadığını varsayıyoruz, ancak Irak'ın bunu kanıtlaması gerekir. Ya bize daha fazla bilgi vermeli ya da silahları imha ettiğine dair kanıt sunmalı'' demiştir. ('BM: Irak tatmin etmedi, 28 Ocak 2003, Radikal Gazetesi).

Açıklanan BM Raporu ABD'li yetkililer tarafından tatmin edici bulunmuştur. Gerçekleştirecekleri saldırılara haklı gerekçe olarak bu raporu da gösterme gayretinde olmuşlardır. BM Raporunun açıklanmasının ardından Türkiye üzerinde ki baskıda giderek artmıştır. Artık Türkiye karar verme aşamasına gelmiştir. 31 Ocak 2003 tarihinde gerçekleştirilen MGK toplantısı sonrası karar şu şekilde açıklanmıştır: 'Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korumak üzere gerekli görülecek askeri önlemlere işlerlik kazandırılmak amacıyla hükümete, Meclis kararı alması tavsiye edilmiştir'' (Fikret Bila, Kritik Kararlar, 1 Şubat 2003, Milliyet Gazetesi). Yani MGK toplantısında bütün sorumluluk siyasi irade de olduğu açıklanmıştır. Bunun ardından 4 Şubat 2003 tarihinde yapılan Bakanlar Kurulu'nun ardından Başbakan Abdullah Gül; 'barışçıl yolların tükendiğini ve artık yapılabilecek bir şey kalmadığını belirterek, stratejik ortağımız ABD ile beraber hareket etmemiz gerektiğine inanıyoruz'' demiş ve TBMM gündemine gelecek olan tezkerenin ABD'nin üsleri modernizasyonu için 3 aylık bir süreci kapsadığını belirtmiştir'' (Gül; 'Günah bizden gitti', 05 Şubat 2003, Hürriyet Gazetesi).

06 Şubat 2003 tarihinde saat 15:00' da toplanan TBMM, Türkiye'de ki askeri üs ve tesisler ile limanlarda gerekli yenileştirme, geliştirme, inşaat ve tevsi çalışmaları ile altyapı faaliyetlerinde bulunmak amacıyla ABD'ye mensup teknik ve askeri personelin 3 ay süreyle Türkiye'de bulunmasına, bununla ilgili gerekli düzenlemelerin hükümet tarafından yapılmasına izin vermiştir (Hükümete yetki, 06 Şubat 2003, Hürriyet Gazetesi). Bunun sonucunda mecliste gerçekleştirilen tezkere 193 ret oyuna karşı 308 kabul oyu ile mecliste kabul edilmiştir. Karar ABD tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Kabul edilen tezkere Irak meselesi için ilk tezkeredir ve üslerin kullanımı

için çıkartılmıştır. Asıl ABD'nin Irak'a karadan girmesini sağlayacak ve elini güçlendirecek olan tezkere 1 Mart tarihinde gerçekleştirilecektir. Türkiye bu süre zarfında barışçıl yolları denemeye çalışsa da başarılı olunamamıştır. Artık Türkiye ve ABD'li yetkililer tarafından Türkiye'ye yapılması planlanan ekonomik paketin detaylı görüşülmeye başlanmıştır. Ancak ABD bir türlü Türkiye'nin talep ettiklerinin sözünü ve yazılı metine yanaşmamaktadır. Bu durum Türkiye açısından ABD'ye karşı güven problemi doğurmuştur. Bu konuda ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Pearson'ın ''Erdoğan işi zora sokuyor. Yazılı belgeye gerek yok. Bush'un sözü taahhüttür'' yönünde ki sözlerini Recep Tayyip Erdoğan kabul etmiyor ve ''Pearson bu işi bilmiyor. Uluslararası siyasette sözle nasıl hareket edersiniz? En basit ticarete bile işi akde döküyorsunuz. ABD'de en üst düzeyde kimler imza atacaksa onların imzalaması lazım'' demiştir (Emine Dolmacı, Yazılı taahhüt verilmedikçe tezkere zor, 21 Şubat 2003, Zaman Gazetesi).

ABD ve Türkiye kanadından karşılıklı fikir beyanlarının ardından ABD'nin olası Irak müdahalesi iyiden iyiye yaklaşmıştır. ABD'nin harekate başlaması an meselesi olmuştur. Ayrıca sürecin daralması ve Türkiye'nin henüz net bir karar vermemiş olması ABD'yi ''Türkiyesiz seçenek'' alternatifleri üzerine çalışmaya yöneltmiştir. Türkiye ise bu süreçte hem insani hem de siyasi sorumluluk altında olma bilinci ile sürecin barış yoluyla sonlanması için yoğun çaba sarf etmiştir.

24 Şubat 2003 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu tezkereyi imzaya açmıştır. Bakanlar Kurulu uzun ve tartışmalı bir toplantının ardından 'kararı meclisin iradesine bırakan' bir yaklaşımla 62 bin yabancı askerin 6 ay süre ile Türkiye'de konuşlanması ve Türkiye'den geçişine izin veren tezkereyi imzalayarak meclise göndermiştir (Tezkere Meclis Yolunda, 24 Şubat 2003, Hürriyet Gazetesi).

1 Mart 2003 tarihinde TBMM'nin kapalı oturumunda gerçekleştirilen tezkere oylaması 250 ret, 264 kabul ve 19 çekimser oy ile sonuçlanmıştır. Kabul oylarının fazla olmasına rağmen Anayasanın 96. Maddesinde öngörülen 268 salt çoğunluğa ulaşamadığı için tezkere reddedilmiştir (<http://www.haberturk.com/polemik/haber/819489-1-mart-tezkeresinin-tutanaklari-aciklanacakdi>). Tezkerenin reddedilmesinin ardından Türkiye bundan sonra oluşabilecek senaryoları masaya yatırmış ve yaşanabilecek olumlu olumsuz olayların değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu toplantılar neticesinde reddedilen

tezkerenin gözden geçirilerek yeniden meclise getirilmesi düşünülmüştür. Fakat meclis takviminin yoğun olması bu durumu imkansız kılmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi yasağının kalkması ile 9 Mart günü Siirt'te yeniden seçime gidilmiş ve Recep Tayyip Erdoğan Siirt Milletvekili olarak 12 Mart günü Çankaya'ya çıkmış ve hükümeti kurmak ile görevlendirilmiştir. Bu tarihten itibaren ABD'nin Türkiye üzerinde ki baskıları da artmış ve en azından "hava sahasının açılması" taleplerinin karşılık bulmasını istemişlerdir. ABD'nin bu talebi 20 Mart 2003 günü TBMM'den onay almıştır.

Bu onayın ardından ABD harekete geçmiş ve kara kuvvetleri güneyden, hava kuvvetleri de hava sahamızdan geçerek Irak'ı bombalamaya başlamıştır.

5.3 IRAK'IN İŞGAL SÜRECİ VE ABD – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Medeniyetlerin beşiği olarak bilinen tarihi Mezopotamya topraklarına ev sahipliği yapan Irak, Ortadoğu'nun merkezi konumunda yer almaktadır. Irak, zengin yer altı rezervlerine sahip olması ve tarihi özgüveni ile birlikte bölgenin en güçlü ordularına sahip ülke konumundadır (Yusuf Korkmaz, İran Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Sürecine Yansıması, Matbuat Yayınları, İstanbul 2015, s.123).

Irak, bölgesel bir güce sahip olan İran ile 8 yıl savaş yaşamış ve bu süreçte ABD'nin desteğini de almıştır. Ardından Kuveyt'i işgal etmesi ile birlikte batı dünyasının ve ABD'nin desteğini yitiren Irak, Kuveyt'ten çekilmeye mecbur bırakılmıştır.

George W. Bush başkanlığında ki 'yeni muhafazakar' ABD yönetimi, göreve ilk geldiğinde saldırgan bir dünya politikası izleyeceğinin işaretlerini vermiştir. 11 Eylül olayının yaşanması, yeni yönetimin agresiflik katsayısını artırmıştır. İlk olarak 2002 yılında, uluslararası terörün yuvası olarak gösterilen Afganistan hedef seçilmiştir. Ertesi yıl ise sıra Irak'a gelmiştir. Irak yönetiminin 11 Eylül saldırıları ve küresel terörle doğrudan bağı kurulamadığı için başka bir gerekçe bulunması sağlanmıştır. Bu da, Irak'ın hiç sahip olmadığı nükleer silahlara sahip olduğu yalanından başkası olmamıştır (Korkmaz, s.124).

20 Mart 2003 tarihinde Türkiye saatiyle 04.31'de ABD ve müttefik güçlerinin "Irak'a Özgürlük" adı altında saldırıları başlamıştır. İlk etapta Başkent Bağdat merkezinde

resmi binaların vurulduğu saldırıda, Saddam Hüseyin ve Irak yönetimi hedef alınmıştır (''II.Körfez Savaşı Başladı'', 20 Mart 2003, Hürriyet Gazetesi, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/03/20>)

ABD kuvvetleri herhangi bir ciddi direniş ile karşılaşmamış ve kısa sürede Irak'ın içlerine doğru ilerlemiştir. ABD'nin bu denli hızlı ilerleyişi ilerleyen süreçte sıkıntıların oluşacağına işaret etmektedir. Çünkü ABD'li askeri yetkililer hızla Irak içerisine ilerlerken yakıt ikmal yerlerinden uzak kalmış ve aktarma noktalarından ayrılmışlardır. Irak askeri güçleri ABD'ye karşı herhangi bir ciddi direniş göstermemişlerdir. Yalnızca kısıtlı sayıda asker ve bazı örgütlerin gerilla taktiği uyguladığı ve zaman zamanda intihar saldırıları düzenledikleri görülmüştür. Bölge arazi şartlarını ve gerilla tipi savaş stratejilerini iyi bilmeyen ABD askerleri ciddi sayıda zayıat vermişlerdir.

Ayrıca ABD'nin Irak işgali yüksek maliyeti sebebiyle küresel ekonomik krizin vurduğu ABD ekonomisi açısından önem taşımaktadır. İşgalin başlamasından bu yana ABD'nin Irak'ı işgali için harcadığı para 748 milyar dolar olmuştur. ABD'nin iç politikada yaşadığı ekonomik kriz; Irak savaşına ayrılan bütçe açısından büyük sıkıntıları da beraberinde getirmiştir (''ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci'', Ortadoğu Analiz, Eylül 10, cilt 2, sayı 21, ORSAM).

Türkiye'nin ABD ile yapmış olduğu müzakereler sonucu Türkiye sadece hava sahasını ABD'li yetkililere açmıştır. Bu durum sonrasında gerek Türk askerleri gerekse ABD'li askerler Irak'a kuzeyden girme şansını kaybetmiştir. Bu durum ABD ile Türkiye arasında ki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur ve ABD'nin savaş zararı olarak Türkiye'ye vermeyi öngördüğü 6 milyar dolarlık yardım paketi de gündemden kalktığı belirtilmiştir. Bu durumu Dışişleri Eski Bakanı Yaşar Yakış şu sözlerle açıklamıştır: ''Müzakerelerin uzamasının Türkiye'nin pazarlık gücünü artırdığına inandık. Ama maalesef gecikme Türkiye'nin aleyhine oldu ve yanıldık. ABD'nin B planı olduğuna hiç inanmadık, kuzeyde cephe açmak için ABD'nin bize muhtaç olduğunu düşündük'' demiştir. (Şamil Tayyar, ''Tarihi Hata'', 21 Mart 2003, Sabah Gazetesi, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/03/21>).

Türkiye ABD'nin kuzeyden Irak'a girmesine izin vermemesinin ardından ABD ve müttefiki İngiltere güneyden Irak'a kara gücü ile giriş yapmıştır. Bu sırada Türkiye'de

küçük bir asker birlik ile Kuzey Irak'a giriş yapmıştır. Bu durumu ise daha önceden bölgede konuşlandırılan 3 bine yakın Türk askerine destek vermek ve olası bir göç dalgasından güvenliğini sağlamak olarak dünya kamuoyu ile paylaşmıştır.

ABD ve koalisyon güçleri Irak'ta hızlı bir ilerleme sağlamıştır. Irak'ın enerji ve haberleşme hatları çökertilmiş, ciddi bir direnişle de karşılaşılmamıştır. Irak ordusu bu süreç içerisinde toplu hallerde esir alınmıştır. Bu da bizlere ABD ve müttefiklerinin savaş öncesi ciddi bir istihbarat ve bölge analizi yaptıklarını göstermiştir.

Savaş tüm hızıyla devam ederken, 24 Mart 2003 tarihinde ABD Kongre'sine sunulan bir önergeyle, Beyaz Saray'ın istediği 79 milyar dolarlık ek Irak Savaş Bütçesine Türkiye için de 1 milyar dolarlık karşılıksız hibe konulmuştur ("Bush'tan Türkiye'ye Doğrudan Yardım", 25 Mart 2003, Milliyet Gazetesi, <http://www.milliyet.com.tr/2003/03/25>).

ABD'nin 1 Mart tezkeresinin reddedilmesinden sonra Türkiye'ye böyle bir jest yapmasının altında başka nedenler vardır. Tezkerenin ret edilmesi ABD'ye pahalıya mal olmuştur. Tüm birliklerini güneye aktaran ABD ciddi anlamda ekonomik kayıp vermiştir. Ayrıca Türkiye'nin zaman zaman kuzeyden askeri birliklerle Irak'a girmek için nabız yoklaması ABD'li yetkililer tarafından tedirginlik ile karşılanmıştır. Bu yüzden ABD bunun önüne geçmek için hem ekonomik yardımda bulunmuş hem de Türkiye ile siyasi ilişkileri güçlendirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda müzakereler görüşmesinde bile Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirmeyen ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell Türkiye'ye geleceğini açıklamıştır. Bunun hemen ardından Türkiye ziyaretini gerçekleştiren Powell yaptığı açıklama da; "Türkiye ile ilişkilerin devam ettiğini, Irak'ın yeniden yapılandırılmasında; bölgenin tek Müslüman demokratik, laik, serbest piyasa ekonomisine sahip ülkesi olan Türkiye'nin model ülke olarak çok önemli bir rol oynayacağını" söylemiştir. Ayrıca "Türkiye'ye yönelik terörist saldırılar konusunda ki rahatsızlığın farkında olduklarını ve herhangi bir endişeye kapılmamaları gerektiğini, Türk askerinin Kuzey Irak'a geçmesine gerek olmadığını" belirtmiştir. Bu gelişmelerin ardından bizim için korkulan senaryo gerçekleşmiştir. ABD'li askerlerden oluşan birlik Kürt gruplarla birlikte Kerkük ve Musul'a doğru ilerlemeye başlamışlardır ("Türkiye ve ABD Anlaştı", 02 Nisan 2003, Hürriyet Gazetesi, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/04/02>).

09 Nisan 2003 tarihinde müttefik güçler Bağdat'a filen girmişlerdir. Firdevs Meydanı'nda ki Saddam Hüseyin'in büyük heykeli vinçlerle yerle bir edilmiştir. Bu bir anlamda Irak'ta BAAS rejiminin ve Saddam Hüseyin'in sona erdiğini simgelemiştir. Bağdat'ın düşmesinin ardından Kürt gruplar güneye doğru ilerleyerek Erbil ve Süleymaniye'den gelen birlikler ile nüfus ve tapu dairelerini yağmalamaya başlamışlardır. Buradan çıkarılabilecek sonuç Kürt gruplar bu müdahale ile bölgede yaşayan Türkmenlerin varlık delillerini ortadan kaldırmak istemişlerdir. Bu durum karşısında Türk yetkililer sert tepki göstermiş ve ABD'li yetkililere "ya gereğini yapın ya da biz bölgeye gireceğiz" mesajı verilmiştir. Bunun ardından ABD'li yetkililer gereğini yaparak bölgede tansiyonun düşürülmesini sağlamışlardır.

ABD'nin Irak'a uyguladığı yoğun bombardıman ve baskı sonucu Irak Başkanı Saddam Hüseyin doğduğu şehir olan Tikrit'te ele geçirilmiştir. ABD'li yetkililerin yayınladığı fotoğraf ve habere göre Saddam Hüseyin, yer altı sığınağında ele geçirilmiştir. Ancak bu hususta çok farklı söylemler ortaya atılmıştır. Sonuç olarak ise Saddam önce tutuklanmış ve ardından da 30 Aralık 2006 tarihinde ise idam edilmiştir.

ABD savaş kuvvetleri, 15 Kasım 2011 yılında ABD tarafından savaşın sonlandığı açıklaması yapılana kadar sekiz yıl boyunca Irak'ta bulunmuştur. Savaşın sonunda Saddam Hüseyin devrilmiş fakat Irak istikrarsızlık içine itilmiştir (Caşın, 2013, s.249).

Savaşın sonucunun belli olmasının ardından Türkiye, 1 Mart Tezkeresinin reddedilmesine rağmen gerek hava sahası gerekse lojistik yardımlar ile ABD ile ittifak içerisinde bulunulduğunu belirterek Irak'ın yapılandırılmasında aktif rol almak istemiştir. Bu kapsamda Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Uğur Ziyal ABD'ye ziyaret gerçekleştirmiş ve Irak'ın yapılandırılmasında Türkiye'nin destek vereceği alanları kapsayan bir paket hazırlamıştır. ABD'ye iletilen pakette: "İnsani yardım, ikinci bir sınır kapısının açılması, hastaneler kurulması, Irak Dışişleri Bakanlığı'nın yeni bilgisayar sisteminin kurulması, sağlık ve haberleşme alanında yardım, Türk müteahhitlik hizmetleri, bankacılık sektöründe yardım, itfaiye, polis ve askeri eğitim, üniversitelerarası işbirliği..." gibi unsurlar yer almıştır ("Türkiye ABD'ye Neler Önerdi..?", 24 Haziran 2003, Milliyet Gazetesi, <http://www.milliyet.com.tr/2003/06/24>).

1 Mart Tezkeresinden sonra gerilen ABD – Türkiye ilişkileri yerini ılımlı bir havaya bırakmıştır. Bunun en büyük nedeni ise Türkiye'nin Irak'a verdiği lojistik destektir. Tam bu süreçte her iki tarafı da şok eden bir olay yaşanmıştır. Türk kamuoyunda zaman zaman hala gündeme gelen ve literatüre ‘‘çuval olayı’’ olarak geçen gelişme; 04 Temmuz 2003 tarihinde, ABD askerlerinin Süleymaniye’de bulunan Türk Özel Kuvvet birliklerinin irtibat bürosunu basarak 11 Türk askeri ile 6 çalışanı gözaltına almalarıdır. Gözaltı olayında Türk askerlerinin elleri bağlanmış başlarına da çuval geçirilerek Kerkük’e götürülmüşlerdir. Bu durum Türk –ABD ilişkilerinde yeni bir krize neden olmuştur.

Türk – Amerikan ilişkilerinde en büyük gerginlik 4 Temmuz günü Amerikan birliklerinin Irak’ın kuzeyinde ki Türk Özel Harekat Dairesi’ne baskın düzenleyerek, 11 Türk askerinin başına çuval geçirerek tutuklamaları olmuştur (‘‘Amerika Birleşik Devletleri’nin Irak Politikası Bağlamında Türkiye İlişkileri’’, Yasin Usta, Trakya Üniversitesi).

Her şey KYB lideri Celal Talabani ve ekibinin bölgedeki Türk askerlerinin gizli bir operasyon düzenleyeceği yönüne bazı istihbarat bilgilerini ele geçirmesi ve ABD’nin Irak Valisi Paul Bremer’e iletilmesiyle başlamıştır. Bilgi Washington’a iletilmiş, Washington’da bilgiyi NSA (National Security Agency) yani Ulusal Güvenlik Dairesi’ne göndermiştir. Konu Florida’da ki CENTCOM (Merkez Komutanlık) ve Brüksel’de ki EUCOM’a (Avrupa Komutanlığı) bağlı generallere sunulduktan sonra her iki komutanlığında onay vermesinin ardından 4 Temmuz Cuma günü gerçekleştirilmiştir (Yasin Usta, ‘‘Amerika Birleşik Devletleri’nin Irak Politikası Bağlamında Türkiye İlişkileri’’,Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi)

Operasyonun Cuma günü gerçekleştirilmesi tesadüften çok hafta sonuna gelmesi yönünden son derece düşündürücüdür. Çünkü operasyon sonrası hafta sonu olması itibariyle masa başında bulunmayan askeri yetkililer; Türk tarafından gelen bildirileri alamayacak ve aradan iki günün geçmesi ile de Türk yetkililerinde yumuşama olacağı düşünülmüştür. Yaşanan bu gerginlik Türkiye açısından kabul edilebilir bir tarafı olmadığı gibi ilişkilerin kopma noktasına gelmesine neden olmuştur. Özellikle Türk kamuoyunda ABD karşıtı eylemler artmış; hükümet ve askeri kanadında ABD yetkililerine karşı güven bunalımı duymasına neden olmuş.

5.4 IRAK'IN YENİDEN YAPILANDIRILMA SÜRECİ

Yaklaşık 42 gün süren Irak Savaşı boyunca yüzlerce füze ve binlerce bomba ile birlikte çok sayıda hava saldırısı gerçekleştirilmiş ve bunun sonucunda ise binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bu denli bir yıkımın ardından ABD, Irak'ta yeniden bir oluşumla birlikte Irak'ı yeniden şekillendirmenin planlarını yapmıştır. ABD heyeti bu süreç için "Irak İçin Yeniden Yapılandırma ve İnsani Yardım Bürosu" kurmuş ve başına ise ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in yakın arkadaşı emekli General Jay Garner getirilmiştir. Savaşın neticelenmesinin ardından Irak muhalifleri ABD öncülüğünde oluşturulan heyetin öncelikle Irak halkının bütünlüğüne zemin hazırlaması ve birlik – beraberlik olgusunun yeniden tesis edilmesi açısından geçici Irak Hükümetinin kurulmasını beklemişlerdir. Ancak buna karşılık ABD heyeti ise geçici askeri yönetimin daha iyi olacağı düşüncesi içerisinde olmuştur. Bu arada İngiltere'nin de içerisinde bulunduğu Avrupa ülkeleri ise Irak'ın yeniden yapılandırılmasında BM nezdinde girişimlerin yapılması gerektiğini düşünürken; ABD yönetimi ise yaşanan savaşın ardından BM'nin savaşı sahiplenmemesi adına bu düşünceye karşı çıkmıştır (Ali Çevik, "Ortadoğu Denklemine Irak-Türkiye, Mart 2011, Bengisu Yayınları, s.144).

Gerçekleştirilen savaşın ardından Irak'ta istikrarı sağlamak ve uzlaşmacı bir yönetim kurmak yakın zamanda imkansız gözükken bir realite halini almıştır. Oluşturulması planlanan yönetim için birçok senaryo gündeme getirilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Birinci senaryo: Irak'ın nüfus ve kültürel yapısı esas alınarak birkaç parçaya ayrılmasıdır. Bir anlamda Irak'ı üç parçaya ayırarak Kuzeyde Kürt devleti, Güneyde Şii-Arap devleti ve merkezde ise Sünni-Arap devleti şeklindedir. Bu duruma Kürt kanadından olumlu yanıt verilmiştir. Çünkü uzun yıllar boyunca bu düşüncelerini zaman zaman dile getirmeye çalışmışlardır. Ancak böyle bir ihtimal karşısında Türkiye'nin tutumu çok sert olacaktır. Çünkü Türkiye, bölgesinde yaşanacak olan istikrarsız yönetimlerin en büyük sıkıntısını yaşayacak olan ülke konumundadır; hem de böylesi bir olasılığı direk savaş sebebi sayacak olması nedeniyle bu senaryo gerçekleştirilmemiştir (Çevik, s.146).

İkinci senaryo ise; federal yönetim şeklidir. Yani merkezi Bağdat olmak üzere Irak üç bölgele bir devlet modeli düşünülmüştür. Bu senaryoya göre Irak'ın toprak bütünlüğü ve istikrarı sağlanacak, merkezde Sünniler, güneyde Şiiler ve kuzeyde ise Türkmenler ile Kürtler olmak üzere bir federal yapı düşünülmüştür. Bu senaryo Türkiye açısından kabul edilebilir bir düşüncedir. Çünkü merkezi Bağdat olmak kaydıyla oluşturulacak olan bir yapı siyasi istikrar ile bölgesel kalkınmayı da beraber getirmesi düşünülmüştür (Çevik, s.147).

George W. Bush'un savaşın bittiğini açıkladığı zaman diliminde dünya kamuoyu Irak'ın yapılandırılma sürecinde etkin rol oynamaya çalışmıştır. Diğer taraftan Irak'ın yeni yönetiminde yer almak isteye Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ile Irak Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) Erbil'de gerçekleştirdikleri toplantı sonrası birleşme kararı almışlar ve federalizm için baskı unsuru oluşturmuşlardır (Çevik, s153)

Sonuç itibariyle işgal kuvvetleri tarafından Iraklılardan oluşan bir Geçici Yönetim Konseyi oluşturulmuş ve yeni bir anayasa çalışması için zaman kaybedilmeden çalışmalara başlanılmıştır. Irak Geçici Konsey'in oluşturulmasının ardından 30 Temmuz günü yapılan toplantıda 25 kişilik konsey üyelerinden 9 üyeli Başkanlık Konseyi oluşturulmuştur. Beş tanesi Şii, iki tanesi Sünni, iki de Kürtlerden oluşan konsey başkanlığı dönüşümlü olarak gerçekleştireceklerdir (Çevik, s.155). Ayrıca oluşturulan yeni kabinede 13 Şii, 5 Sünni, 5 Kürt ve Türkmenler ile Asurilere de birer bakanlık verilmiştir (Çevik, s.156) BM Güvenlik Konseyi de Irak Yönetimini 14 Ağustos tarihinde tanıdığını açıklamıştır.

6. BUSH DÖNEMİNDE ABD’NİN SURİYE POLİTİKASI

ABD - Suriye ilişkileri Hafız Esad’ın 1970 yılında iktidara gelişinden sonraki dönemde inişli çıkışlı bir seyir izlemeye başlamıştır. ABD o dönemde, Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’daki etkinliğini sınırlamaya çalışırken, Suriye ise Sovyetler Birliği’nin en önemli bölgesel müttefiklerinden birisi konumundadır. Ayrıca İsrail-Filistin sorununun çözümü konusunda da her iki ülke farklı bakış açılarına sahiptir. Daha çok baskı ve gerginliğin hâkim olduğu ilişkiler yine de diyalogu dışlamayarak devam etmiştir.. ABD, Ortadoğu Barış Süreci nedeniyle zaman zaman Suriye ile diyaloga girme ihtiyacı duymuştur. Dönemsel işbirliği ABD açısından büyük çaplı olmasa da bazı getiriler sağlamaktadır. İki kutuplu dünya düzeninin son bulması, taraflar açısından yeni işbirliğini zorunlu hale getirmiştir. Çünkü Suriye; Sovyetlerin yıkılması ile en önemli uluslararası siyasi ve askeri müttefikini kaybetmiştir. Böylesi bir durumda Suriye’nin Batı ile ilişkilerinin bozuk olması ve ABD ile gergin ilerleyen sürecin bir an önce olumlu yöne çevrilmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Bu sebeple Suriye, I. Körfez Savaşı’nda ABD’ye destek verirken, İsrail ile olan gerginliğin çözümü noktasında da olumlu adımlar atmıştır. Bu süreçte ABD ve Suriye arasında ki ilişkiler olumlu yönde ilerlemiş ve ekonomik ilişkiler geliştirilmiştir. Ancak Suriye’nin İran, Hizbullah ve radikal Filistin örgütlerine verdiği destek ilişkilerin seyrini yeniden değiştirmiştir. ABD ve Suriye arasında ki ilişkiler kopma noktasına geldiği zamanlarda Suriye geri adım atarak ABD’nin desteğini kaybetmemeye çalışmıştır. Bu durum da ABD’nin Suriye’den vazgeçememe durumunu ortaya çıkarmıştır (‘‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye’nin Ortadoğu’daki Rolü’’, Gündem Analiz, ORSAM, www.orsam.org.tr, s.2).

George W. Bush’un 2001 yılında göreve gelmesi ile birlikte iki ülke arasında ilişkileri belirleyen unsurlar oluşmuştur. Bunlar;

ABD açısından Suriye’nin;

- İran ile ilişkisi,
- Lübnan politikası,
- Irak politikası,
- Filistin sorununa yaklaşımı ve ‘‘teröre destek’’ konusu,

- Kitle imha silahları geliştirdiği iddiası,
- Demokratikleşme ve insan hakları konuları.

Suriye açısından ABD'nin;

- Tehdit, baskı, izolasyon ve rejim değişikliği politikaları,
- Suriye'nin bölgesel kaygılarını dikkate almaması ve hayati çıkar alanlarına müdahale etmesi,
- Irak'ta ki ordunun Suriye'de yarattığı yaşamsal tehdit algılaması,
- Hariri Suikasti'nin Suriye üzerinde siyasal baskı aracına dönüştürülmesi,
- İsrail'e verdiği koşulsuz destek (‘‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki Rolü’’, Gündem Analiz, ORSAM, www.orsam.org.tr)

Küresel terörizmle mücadele artık ABD'nin yeni tehdit önceliği olmuştur. Dünyayı ‘‘ya bizden ya da onlardan olanlar’’ şeklinde algılayan yönetim ‘‘karşı kampta’’ gördüğü tüm ülkelere karşı sert politikalar izlemeye başlamıştır. ABD'nin ‘‘teröre destek veren devletler’’ listesinde yer alan Suriye'nin bu vizyon değişikliğinden olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. ABD'nin bundan sonraki Suriye politikasına ‘‘ya değişim ya ilişkileri bitirme’’ anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Bu gelişmenin ardından ABD, Suriye'yi ‘‘terörizmle yeteri kadar mücadele etmediği’’ gerekçesiyle ilişkileri askıya almıştır.

ABD – Suriye ilişkilerini çıkmaza sürükleyen bir başka gelişme de ABD'nin Irak'a müdahalesi olmuştur. Suriye, sürecin en başından beri ABD'nin Irak'a müdahalesine karşı çıkmıştır. Çünkü yanı başında oluşacak olan savaşın kendisini de etkileyeceğini ve ardından sıranın Suriye'ye gelebileceği düşüncesi oluşmuştur. ABD'nin Irak'ta ele geçirdiği direnişçilerin çoğunun Suriye kökenli olmaları iki ülke arasında ki krizin artmasına neden olmuştur (‘‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki Rolü’’, Gündem Analiz, ORSAM, www.orsam.org.tr).

Bu dönemde ABD'nin Suriye'ye yönelik baskı ve izolasyon politikası Avrupa Birliği (AB) tarafından şüpheyle karşılanmıştır. AB Suriye'nin bölgesel politikalarından

rahatsız olsa da tamamen dışlamanın fayda sağlamayacağını düşünmüştür. ABD, Suriye politikası konusunda AB'yi kendi yanına çekememiştir. Ancak Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri suikastı Suriye politikası konusundaki dengeyi ABD lehine çevirmiştir. Refik Hariri ile yakın ilişkileri bulunan Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'ın yanı sıra diğer Avrupa ülkeleri de, suikastta parmağı olduğunu düşündüğü Suriye ile ilişkileri askıya almıştır. AB ile Suriye arasındaki Ortaklık Anlaşması rafa kaldırılmıştır. Baskı politikası üzerinde sağlanan uzlaşma Suriye'yi yoğun bir uluslararası baskı altında bırakmış, süreç Suriye'yi Lübnan'daki askerlerini tamamen geri çekmeye kadar götürmüştür. ABD artık Suriye'nin hayati çıkar alanlarına girmeye başlamıştır (''ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki Rolü'', Gündem Analiz, ORSAM, www.orsam.org.tr).

6.1 REFİK HARİRİ SUİKASTI

Lübnan, kağıt üzerinde müstakil bir devlet olmakla birlikte, kısa tarihi boyunca asla kendi başına bırakılmamıştır. Suriye, Lübnan'ın tarihsel olarak kendi toprağı olduğu iddiasındadır. Özellikle Hafız Esad dönemiyle birlikte Lübnan, 'Büyük Suriye' ideolojisinin en kolay lokması ve doğal parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durumda Lübnan'ın parçalı etnik, dini ve mezhebi yapısının rolü büyüktür (Korkmaz, s.129).

Lübnan'ın etnik parçalanmış yapısını iyi değerlendiren Suriye, Filistin gerillaları ve Lübnanlı Hristiyanlar arasında başlayan iç savaşı fırsat bilmiş ve dönemin Lübnan Devlet Başkanı Süleyman Farance'nin de resmi talebi ile Lübnan'a askeri birlik göndermiş ve varlığını da bölgede devam ettirmiştir (Korkmaz, s.129).

Suriye, Lübnan'da ki varlığını artırarak devam ettirmiş ve Suriye'de İçişleri Bakanlığı görevinde bulunan Gazi Kenan'ı öncesinde Lübnan'da Suriye'nin Askeri İstihbarat komutanı olarak görevlendirmiştir. Lübnan'da adeta üs kuran Suriye; Lübnan'da olup biten her şeye vakıf olarak varlığını hissettirmiştir (Korkmaz, s.129).

'Mikro Ortadoğu' olarak tabir edilebilecek hususiyetleri olan Lübnan, barındırdığı dini/mezhebi zenginlik dolayısıyla Ortadoğu'nun aynası niteliğindedir. Ortadoğu genelinde yaşanan bütün güç çekişmeleri, siyasi hesaplaşmalar ve kültürel/kimliksel

mücadeleler, minyatür halde Lübnan'da bulunmakta ve günlük olarak yaşanmaktadır. Birçok farklı din/mezhep ve etnik sınıfın oluşturduğu Lübnan nüfusu, bu küçük ölçekli ülkede sürekli olarak bu çatışma havasını soluyarak yaşamaya çalışır. Çatışmalar hiçbir zaman bitmez (Korkmaz, s.130).

İsrail Devleti'nin kurulması ile birlikte yurtlarından edilen Filistinliler bölge ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu ülkelerden birisi de Lübnan'dır. Filistinli mülteciler Lübnan'a yerleşmiş ve gün geçtikçe sayılarını artırmışlardır. 1990 yıllarında Lübnan'da Filistin nüfusu Lübnan'ın %35'ini oluşturmuştur. Bu durum Lübnanlı Hristiyanları ciddi anlamda rahatsız etmiştir ve ülke hızla iç savaşa doğru sürüklenmiştir.

Lübnan siyasi suikastlar açısından tarihi bir geleneğe sahiptir. 1977'de Dürzi lider Kemal Canbulat, 1982'de Maruni asıllı Cumhurbaşkanı Beşir el-Cümeyyil, 1987'de Başbakan Reşid Kerami, 1989'da Maruni asıllı Cumhurbaşkanı Rene Lauwad ve 2002 yılında Hristiyan milis şeflerinden Hobeika öldürülmüştür (Korkmaz, s.131).

Hariri ise başarılı bir iş adamı ve yönetici olarak ülkesine hizmet eden birisidir. Lübnan'da ki iç karışıklık sonrası ülkenin ayağa kalkmasında öncü rol oynamış ve hem ülkesinde hem de bölgesinde popülaritesini artırmıştır. Hariri'nin başarılı olması ve Lübnan'ı yeniden siyasi arenada itibarını artırması başta Suriye olmak üzere İran gibi bölgesel çıkarları olan ülkeleri rahatsız etmiş ve Hariri dönemi Esad ile uyuşmazlıkların arttığı bir dönem olmuştur.

Lübnan Başbakanı Refik Hariri ile Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad arasında yaşanan güvensizlik sorunu Lübnan Cumhurbaşkanı Lahud'un görev süresinin uzatılması ve bunun Suriye tarafından istenmesi ile had safhalara çıkmıştır. Lahud, 6 yıl Cumhurbaşkanlığı yaptıktan sonra Lübnan anayasasına göre görev süre dolmuştur (https://tr.wikipedia.org/wiki/Emil_Lahud) Ancak Suriye'nin baskıları sonucu 2007 yılına kadar görev süresi uzatılmıştır.

Beşar Esad Hariri'nin politikalarını yeniden gözden geçirmesi için kendisi ile 26 Ağustos'ta Şam'da önemli bir görüşme gerçekleştirmiştir (Özlem Tür, Veysel Ayhan, İçsel Dinamikler ve Ulusal Aktörler Bağlamında Lübnan Krizinin Analizi, Akademik Ortadoğu, Cilt 3, sayı1, s.9). Görüşmede iki önemli konu ele alınmıştır. Birincisi Lahud'un görev süresinin uzatılması, ikincisi ise uluslararası gündem de yer alan

Suriye'nin Lübnan'dan çıkması yönünde ki artan baskılardır. Lahud Beşar Esad'ın yakın arkadaşı olması sebebiyle görev süresinin uzatılmasını istemiştir ancak Hariri ise Lahud'un görev süresinin dolduğu yönünde görüş belirtmiştir. Bu konuda Beşar Esad'ın baskıcı tutumu ve tehditkar açıklamaları sonrası Lahud'un görev süresi uzatılmak zorunda kalmıştır. Lahud'un görev süresi uzatıldıktan sonra Hariri yeni hükümeti kurmak için kolları sıvamıştır ve muhaliflerinde içinde yer aldığı bir kabine ortaya çıkarmak istemiştir. Ancak Suriye'nin oluşturulacak olan yeni kabineye müdahale etmesi Hariri tarafından hoş karşılanmasa da Hariri bu durum karşısında bir tepki ortaya koyamamıştır ve bu durum da Lübnan halkında Hariri'ye karşı bir tutum sergilemelerine neden olmuştur (Özlem Tür ve Veysel Ayhan, s 10). Bu süreçten sonra Suriye rejimi ise özellikle Dürzi lider Velid Canpolat'ın muhalif Marunilerle birlikte hareket etmesine ve kamuoyunda Suriye karşıtı söylemlerde bulunmasına tepki göstermiştir. Taraflar arasındaki ilişkiler 1 Ekim günü Lübnan Meclis Genel Sekreteri Mervan Hamadeh'e düzenlenen suikast girişimi sonrası tamamen kopmuştur. Velid Canpolat saldırıyı, Suriye'nin otoritesini tanımak istememelerinden dolayı gerçekleştirildiğini öne sürerek Esad rejimini suçlayan açıklamalarda bulunmuştur (Özlem Tür ve Veysel Ayhan, s.11). Bu durumun ardından Suriye'nin Lübnan Başbakanı Hariri üzerinde ki baskıları giderek artmıştır. Bu baskılar neticesinde Hariri istifa etmiş ve yerine Suriye'nin desteklediği Kerami Başbakanlık koltuğuna getirilmiştir. Bu sürecin ardından Lübnan halkı ve Suriye, Hariri'nin ülkeyi terk edip gideceğini düşünürken, Hariri 2005 yılında yapılacak olan genel seçimlere daha güçlü bir şekilde hazırlanmayı tercih etmiştir (Özlem Tür ve Veysel Ayhan s.11). Bu durum Hariri'nin daha güçlü bir şekilde temsil yetkisi elde edip Suriye ile ilişkileri askıya almak düşüncesi olduğu düşünülmektedir. Ancak bu durumun hemen ardından 15 Şubat günü Refik Hariri bombalı bir suikast sonucu öldürülmüştür. Şüpheli ise Esad rejimidir. Dünyanın gözü bir anda Suriye'ye çevrilmiştir. Refik Hariri suikastinin ardından İran yanlısı Hizbullah ve Suriye yanlısı Emel örgütü hariç, daha önce bir araya gelmeyen değişik çevrelerin birlikte hareket etmesini sağlamıştır (Baran Kuşoğlu , "Lübnan Sedir Devrimi'nden Arap Baharı'na"s.107). Suriye muhalifliği etrafında birleşen kitle büyük sokak gösterileri düzenlemiştir. Bu gösteriler sonucunda "Sedir Devrimi" adı verilen ve Lübnan Başbakanı Ömer Karami'nin istifa etmesi ile neticelenmiştir (Kuşoğlu, s.108).

Artan uluslararası baskılar ve ABD'nin tehditleri karşısında daha fazla direnemeyen Suriye, 7 Mart 2005'te Beşar Esad ile Cumhurbaşkanı Emil Lahud arasında Şam'da yapılan görüşmelerden sonra birliklerini Bekaa Vadisi'nden çekmeyi kabul ettiğini açıklamış ve Lübnan'ın dağ kasabaları Hamana, Madarij, Sufar ve Aley'de bulunan birliklerinden başlayarak Lübnan'da ki birliklerini çekmeye başlamıştır. (Ömer Lütfi Taşcıoğlu, ABD'nin Küreselleştirme Politikaları, Nobel Dağıtım Yayınları, Ankara-2006, s.89). Netice itibariyle Suriye işgal edilme korkusuyla ABD liderliğinde ki ülkelerin baskılarına boyun eğmiş ve Lübnan'da ki askeri varlığını sonlandırmıştır.

Suriye, BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararla Lübnan'da ki askeri varlığını sona erdirmiş ve Lübnan'da ki sömürge devlet pozisyonunu kaybetmiştir. Suriye'nin çekilmesi ile sonuçlanan halk ayaklanması "Arap Baharının" da temellerini oluşturduğu düşünülebilir.

6.2 ABD – SURİYE YAKINLAŞMASINI ETKİLEYEN MUHTEMEL GELİŞMELER

Soğuk Savaş Dönemi boyunca gerek jeo-stratejik düzeyde gerekse ideolojik düzeyde Amerikan - Sovyet "oyunu" Bölge'de oynanmaya devam etmiştir. Her iki ülkede diğerini önleme çabası ile Bölge'deki birtakım devletlerle ittifaklar içerisine girmiş; güvenlik adına yapılan bu ittifaklar bir taraftan Bölge devletlerini silahlanma yarışının içine sokarken diğer taraftan Arap dünyasında güvenlikten çok düşmanlık ve nefret tohumlarının atılmasına sebebiyet vermiştir (Tuğçe Ersoy Öztürk, "Yeni Dönem Türk – ABD İlişkileri: Fırsatlar ve Riskler, TASAM).

ABD'nin Ortadoğu politikaları süreç içerisinde değişikliklere uğramıştır. Ancak ABD'nin Ortadoğu politikalarının temelinde iki unsur yer almaktadır. Birincisi; petrol kaynaklarını güvence altına almak. İkincisi ise; müttefiki İsrail'in güvenliğini sağlamaktır. ABD, Soğuk Savaş sonrası siyasetini "Ortadoğu ülkelerinden gelecek tehdit" olarak belirlemiş ve bu devletleri teröre destek veren, kitle imha silahı üreten "haydut devletler" olarak nitelendirmiştir. Bu kapsamda önce Afganistan ve Irak'a müdahalelerde bulunan ABD, sonrasında yönünü İsrail'in güvenliğini sağlamak açısından Suriye'ye çevirmiştir. Suriye'nin Lübnan'da ki varlığı ve orada terör örgütlerini destekleyen tutumlarından rahatsız olan ve bölgede ki müttefiki İsrail'in

varlığının tehdit altında olmasından dolayı ABD, Suriye'ye karşı yaptırımlarda bulunmuştur. Ayrıca bu süreç içerisinde ABD'nin Suriye politikalarını etkileyen gelişmeler yaşanmıştır. Bunlar alt başlıklar halinde incelenmiştir.

6.2.1 Suriye – İsrail İlişkilerinin Etkisi

Suriye ve İsrail kuruldukları günden itibaren sıklıkla karşı karşıya gelmişlerdir. İki ülke, 1948 Arap – İsrail Savaşlarında, 1967 yılında ki Altı Gün Savaşlarında, 1973 Yom Kipur Savaşında ve 1982 Lübnan Savaşında karşı karşıya gelmişlerdir. Her iki ülkede birbirlerini bölgesel tehdit olarak algılamaktadır. Özellikle Suriye; bölgesel politikalarını şekillendirirken İsrail'in etkisi altında kalmıştır. Bu durum Suriye'nin bölgede İsrail karşıtı olan Hizbullah, İran, Hamas gibi unsurlarla yakın ilişki içerisinde olmasına neden olmuştur.

İki ülke arasındaki düşmanlığın temelinde, 1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail tarafından işgal ve 1981 yılında ilhak edilen stratejik öneme sahip olan Golan Tepeleri sorunu yatmaktadır. Stratejik konumu ve su kaynakları nedeniyle büyük önem taşıyan bölgenin geri alınması Suriye için ulusal bir mesele haline gelmiştir (Kaan Gaytancıoğlu, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye – Suriye İlişkilerinin Ortadoğu Politikasına Etkisi", Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s.41).

İsrail'in Golan Tepeleri'ni ilhak etmesi çok taraflı bir uluslar arası krize dönüşmüştür. Krize birçok uluslararası aktör müdahil olsa da İsrail oluşturmuş olduğu statükodan vazgeçmemiştir. Bu hususta İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngören BM Güvenlik Konseyi kararı da İsrail açısından bir öneme sahip olmamıştır. Çünkü İsrail işgal ettiği topraklarda yayılmacı politikasını sürdürmeye devam etmiştir.

1992 yılında Madrid'de gerçekleştirilen Ortadoğu Barış Süreci çerçevesinde İsrail ve Suriye meselesi gündeme getirilmiş ve çözüm yolları masaya yatırılmıştır. Ancak bu süreçinde başarısızlıkla sonuçlanması her iki ülkenin de masadan kalkmasına neden olmuştur (Yasin Atlıoğlu, "Golan Tepeleri Ve Suriye-İsrail Askeri Güç Dengesi", TASAM).

Bu durum hiç şüphesiz ki ABD'nin Ortadoğu stratejilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü İsrail ABD'nin Ortadoğu'da ki en önemli müttefiki konumunda iken; Suriye ise

petrol ve stratejik çıkarlar açısından vazgeçemediği ülke konumundadır. Bu nedenle ABD'nin ev sahipliğinde Suriye ve İsrail barış görüşmeleri gündeme getirilmiştir. Her iki ülke de buna olumlu yaklaşmasına rağmen herhangi bir somut gelişme yaşanmamıştır.

6.2.2 Suriye - Irak İlişkilerinin Etkisi

1970'li yıllardan itibaren kendilerini BAAS rejiminin gerçek temsilcisi olarak gören Suriye ve Irak arasında ki ilişkiler sürekli gergin bir şekilde ilerlemiştir. 1980 yılında cereyan eden Irak – İran savaşında Suriye'nin İran cephesinde yer alması ilişkilerin kopmasına neden olmuştur. Irak, uzun yıllar boyunca Esad rejimine en büyük tehdit oluşturan Sünni İslamcı Müslüman Kardeşler Örgütünü (MKÖ) desteklemiştir. Suriye'nin buna yanıtı ise Iraklı Kürtleri desteklemek olmuştur. Suriye yönetimi Saddam'a karşı özellikle Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ile yakın ilişki içinde olmuş ve KYB' ye destek vermiştir. Gerek İran gerekse Suriye yanı başlarında güçlü bir Irak'ın bulunmasını istememektedirler. Bu yüzden zaman zaman Irak'ta ki yerel unsurları desteklemişlerdir (Gaytancıoğlu, s.39).

Hafız Esad'ın son yıllarından itibaren Irak'la yakın ilişki kurma süreci Beşar Esad ile birlikte devam etmiştir. Bunun sebebi ise bölgelerinde artan İsrail tehdidi yer almaktadır. İlişkiler askeri ve ekonomik boyutta iyileştirilirken Suriye Irak'tan petrol ihraç ederek uluslar arası pazara transfer etmeye başlamıştır. Bu durum ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrası Suriye'nin ABD karşıtlığı bir politika yürütmesine neden olmuştur.

Saddam rejiminin yıkılmasının ardından Suriye bölgede ki direniş örgütlerine destek vererek gerek bölgede liderliğe oynamış gerekse ABD'ye kendilerine karşı müdahalede bulunmaması yönünde mesaj vermiştir. ABD'nin bu süreçte ki tutumu ise; önceliğin Irak'a verilmesinden dolayı Suriye'ye karşı açıkça bir saldırı düzenlenmemiştir. Ancak zaman zaman çatışmaların Suriye'ye sıçraması bir anlamda ABD'nin Suriye'ye mesaj verdiği anlamını çıkartabiliriz. Irak ve Suriye arasında ki bu ilişkiler ABD'nin Suriye'ye yaklaşmasını etkileyen faktörler konumunda yerini almıştır.

6.2.3 Suriye - İran İlişkilerinin Etkisi

11 Eylül, etkileri tüm dünyada az veya çok hissedilmekle birlikte, Ortadoğu için adeta bir milat niteliğinde olmuştur. 11 Eylül terör saldırıları, ABD’de tam anlamıyla bir şok etkisi yaratmıştır. Neredeyse bütün dünyada, yerel ölçekte dahi siyaset belirleme kapasitesine sahip süper güç konumunda ki ABD; denizaşırı coğrafi konumunun da avantajıyla tüm sorunlu bölgelerde müdahil olmasına karşın, kendi evinde tam bir güvenlik içerisindeydi. 11 Eylül, bu psikolojik üstünlüğü yerle bir etmiştir (Korkmaz, s.124).

Terörün sıcak yüzü ile karşılaşan ABD, saldırıların ardından terörle savaş adı altında kendisine tehdit olarak gördüğü ülkelere karşı savaş başlatmıştır. Radikal İslam’ı bir numaralı terör kaynağı olarak görmeye başlayan ABD, asılsız iddialar ileri sürmüş ve İslam Dünyası için felaketin başlaması anlamına gelen saldırıları gerçekleştirmiştir.

ABD, 11 Eylül sonrası geliştirdiği terörle savaş doktrini kapsamında Şer ekseninin parçası olarak görülen İran ile birlikte hareket etmiş ve Afganistan’a müdahalede bulunmuştur. Ancak ABD’nin kurmak istediği yeni dünya düzeninde İslamcı ideolojiye sahip ülkeler ve özellikle ABD’nin Ortadoğu hedefleri doğrultusunda çıkarlarına ters düşen ülkeler Şer Eksenine dahil edilmiştir. Bu kapsamda İran uluslararası camiada yalnızlaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak ABD’nin 2003 Irak işgali İran açısından olumlu sonuçlanmıştır. Çünkü İran Saddam Hüseyin’in yönetiminden memnun değildir. Ayrıca Saddam’ın devrilmesi sonrası Irak’ta ki Şii yönetimlerin güç kazanması da İran açısından olumlu bir sonuç olmuştur (Korkmaz, s.115).

2003 Irak işgali sonrası İran-Suriye ilişkileri ise hızlı bir canlanma dönemi içerisine girmiştir. İki ülkenin de ortak düşmanı konumundaki Saddam Hüseyin’in devrilmesiyle sonuçlanan işgal, iki ülke ilişkilerinin ve sadakatli ittifakın lehine bir sürece zemin hazırlamıştır. İki ülke aralarında kalan Irak’tan dolayı maruz kaldıkları ortak tehdit algısının yok olmasını memnuniyetle karşılamışlardır. Bununla birlikte her iki ülkenin, o günlerde esen ‘küresel terörle mücadele’ rüzgarında ABD’nin yeni hedefleri olabilecekleri kaygısı, bu memnuniyetin uzun bir süre gölgelenmesine neden olmuştur. Bu kaygı İran ve Suriye’nin daha da kenetlenmesini beraberinde getirmiştir (Korkmaz, s.115).

Ahmedinejad dönemi, Suriye ile ittifakın güçlü bir şekilde devam ettiği dönem olmuştur. Karşılıklı ziyaretler ve ikili anlaşmalar çerçevesinde ilişkiler geliştirilmiştir. İran ile Suriye'nin artarak devam eden ikili ilişkileri ABD'yi rahatsız etmiştir. Bu durum karşısında ABD Suriye ile ilişkileri geliştirme çabası içerisinde olmuştur. ABD'nin bölgesel ittifakı olan İsrail'in Golan tepelerini Suriye'ye iade etmesini gündeme getirilmesi İran ile Suriye'nin birlikteliğini bozmak için ortaya atılmış bir fikir olmuştur. Bu süreç zarfında ABD Suriye'ye büyükelçi atama yoluna gitmiş ve çıkarları için Suriye ile ilişkileri güçlendirmiştir. Ancak zaman içerisinde İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları İsrail-Suriye barış görüşmelerini gölgelemiştir. Bu durum karşısında İran-Suriye yakınlaşması yeniden güç kazanmıştır (Korkmaz, s.116).

7. OBAMA DÖNEMİNDE ABD’NİN IRAK POLİTİKASI

Amerika Birleşik Devletleri’nde 2008 yılında başlayan ekonomik kriz ile birlikte Cumhuriyetçiler halkın desteğini kaybetmiştir. 2008 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen Başkanlık seçimlerini Demokrat Parti’nin adayı Barack Hussein Obama kazanmış ve ABD’nin 44. başkanı olmuştur. Bu iktidar değişikliğinde, Bush yönetiminin siyasi, sosyal ve ekonomik politikalarda kendinden bekleneni veremeyişi ve reformların yapılamamış olması önemli bir rol oynamıştır. Barack Obama ise seçim kampanyası boyunca insan hakları, demokrasi, reform hareketleri gibi ülkenin temel problemlerine çözüm önerileri getiren kampanyası ile seçimlere hazırlanmış ve seçimleri kazanmıştır (İsmail Ermağan, ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası - Obama Dönemi ve Ak Parti’’,s.28).

Obama’nın izleyeceği dış politika ilkeleri ise; demokrasi ve insan haklarının önceliği, Amerikan değerlerinin askeri yolla da savunulabileceği, uluslararası örgütlerin uluslararası sorunların çözülmesinde yetersiz kaldığı ve güçlendirilmesi gerektiği ve toplum mühendisliği yapılamayacağı gibi hususlar bulunmaktadır. Ayrıca Obama’nın siyasal öncelikleri; hükümetler arası işbirliğinin en üst düzeye çıkarılma isteğinin vurgulanması, terörizmle mücadele konusunda Obama idaresinin sertlik ve diplomasi arasında bir denge sağlama çabası, terörizm tehdidine karşı küresel mücadele yürütülmesi, nükleer silahların yaygınlaşmasını önlemeye yönelik geniş bir ittifak ve güvenlik alanı yaratılması, Bush döneminin jeopolitik bakış açısı yerine jeo-ekonomik bir yaklaşıma geçilmesi ve Amerika’nın moral politik açıdan dünyadaki itibarını yeniden kazanması şeklinde sıralanabilir (Ermağan, s.28)

Obama bu kapsamda ilk denizaşırı ziyaretini Türkiye’ye gerçekleştirmiş ve daha sonra Katar’ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler kapsamında yapmış olduğu konuşmalar ile Ortadoğu ülkelerine barış elini uzattığını açıklasa da ABD’nin devlet politikası olarak gördüğü Ortadoğu’da ki çıkarları ve İsrail’in güvenliği meseleleri ABD’nin bölgesel politikalarında çok ciddi değişimlerin yaşanmadığını bizlere göstermektedir.

Ancak Obama göreve başlamasının ardından iç politikada yaşanan ekonomik ve toplumsal sorunlar ile mücadele etme ve reform hareketlerine yönelmek amacıyla; Irak’ta yaşanan işgalin ülke ekonomisine ciddi zarar vermesi gibi gerekçeler ile Irak’tan

askeri birliklerini çekme yoluna gitmiştir. Zaten Obama'nın stratejisi Bush'un tek taraflı politikasının aksine bundan uzak, Irak ve İran ile iyi ilişkiler geliştirmek, Ortadoğu ülkeleri ile gerek ekonomik ve gerekse askeri işbirlikleri oluşturmak ve Rusya ile beyaz bir sayfa açmak üzerine olmuştur. Obama bu düşünceler ile harekete geçecek ancak ilerleyen zamanlarda Bush'un politikalarından farklı gelişmeler yaşansa da temelinde Ortadoğu ve özellikle Rusya ile ilişkiler çok farklı bir boyuta geçemeyecektir.

Barack Obama seçim kampanyası boyunca Irak'tan 16 ayda çekileceği konusunda söz vermiş, Irak'ta her ay harcanan yaklaşık 10 milyar doların iç piyasada ABD vatandaşlarının refahı için harcanabileceğini ifade etmiştir. Bu durum önceleri Irak Geçici Hükümeti için risk oluşturmuş olsa da sonrasında ABD'nin Irak'tan çekilme düşüncesi Irak yönetimini sevindirmiştir. ABD'nin Irak'tan çekilme süreci beraberinde bazı sorunları da ortaya çıkaracaktır. Çünkü bölgesel kaos ortamının içerisinde ABD kendi askerlerini hızlı bir şekilde çekmesi, sonrasında farklı sorunları da beraberinde getirme riskini doğurmaktadır. Ayrıca ABD'nin İran ile ilişkileri ve Irak'ta oluşacak olan boşluğun ABD'ye muhalif ülkelerin fırsat alanı olması ABD açısından tedirginlik yaratmaktadır. Bu nedenle iktidara geldiğinde ilk iş olarak ABD askerlerini Irak'tan çekmeyi düşünen Obama, bu düşüncesini hızlı ve etkin bir şekilde ilk etapta hayata geçirememiştir (Bilgay Duman, 'Barack Obama'nın Irak Politikası ve Türkiye-Irak İlişkilerine Etkisi, Ortadoğu Analiz,s.30).

7.1 OBAMA'NIN YENİ GÜÇ STRATEJİSİ "SOFT POWER"

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi günümüz uluslararası ilişkiler literatüründe sıkça kullanılan kavramlar haline gelmiştir. Yumuşak güç, "bir ülkenin dünya siyasetinde isteği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşmasıdır." Yumuşak gücün en önemli unsurlarından biri olan kamu diplomasisi ise basitçe, bir hükümetin başka bir ulusun halkını ve aydınlarını, bu ulusun politikalarını kendi avantajına döndürmek amacıyla etkilemeye çalışmasıdır (Emine Akçadağ , 'ABD'nin Kamu Diplomasisi Stratejisi : Akıllı Güç's.1)

11 Eylül Saldırıları ile birlikte ABD tek taraflı saldırgan bir politikaya yönelmiştir. Bu süreçte kamu diplomasisinden hızla uzaklaşmıştır. Bu durum da gerek Ortadoğu

lkelerinden gerekse Avrupa lkeleri tarafından eleştirilmiş ve özellikle Müslüman toplumlarda Amerikan karşıtlığı algısı doğmuştur. ABD'nin tek taraflı saldırgan politikası Müslümanlara yönelik artış gösterdikçe ABD'nin diğer ülkeler nezdinde prestij kaybetmesine neden olmuştur. 11 Eylül sonrası Bush yönetiminin uygulamaları ve tek taraflı politikası uluslar arası ortamda ABD'ye verilen desteğin büyük oranda düşmesine neden olmuştur. 2002 yılında ABD'nin uluslararası arenadaki lider konumu Avrupalıların %64' tarafından desteklenmekteyken, bu sayı 2004 yılında %31'e düşmüştür. 2008 yılında ABD'nin liderliğini desteklemeyenlerin sayısı ise %59 olmuştur. Bu verilerde yukarıda belirtmiş olduğum ABD'nin Ortadoğu'da ki imajının zayıfladığını gösteren analiz olarak kayıtlara geçmiştir (Akçadağ, s,2).

Barack Obama ABD Başkanlık seçimlerini kazandıktan sonra ABD'nin küresel üstünlüğünü devam ettirmek için strateji değişikliğine yönelmiştir. Günümüz uluslar arası sistemde sadece askeri güç ile meselelere çözüm bulunamayacağını öngörerek, askeri g arka plana atıp, sert güç ile yumuşak gn birlikte kullanılmasını öngören akıllı güç stratejisine geçiş yapmıştır. Bu yolla ABD, dünyada zedelenen imajını yenilemeyi ve iyimser politikalar üreterek bölgesel işbirliklerine geçiş yapmıştır. Bir başka değişle ABD, yumuşak ge yatırım yapmış; askeri ve sert g ise gerek görüldüğünde tamamlayıcı nitelikte kullanmaya başlamıştır.

ABD, Başkan Obama ile birlikte akıllı güç stratejisine yönelince bu kavramın içeriğinin dış politikada tam anlamıyla kavranamamıştır. Akıllı güç; sert ve yumuşak güçlerin entegre bir şekilde kullanılması olarak açıklanmıştır. Dönemin ABD Dışışleri Bakanı Hillary Clinton yaptığı bir konuşmada; "bütün diplomatik, ekonomik, askeri, siyasi, yasal, kültürel araçlar içinden en uygun olanını veya olanlarının bileşimini kullanacaklarını" belirtmesi yeni stratejilerinin kapsamını açıklamaktadır (Akçadağ, s.4)

Obama, seçimlerin ardından Kahire'ye gerçekleştirdiği tarihi ziyaretinde ABD'nin yeni dış politika uygulamalarının şifrelerini vermiştir. Obama Kahire'de yaptığı konuşmasında; " Kahire'ye Amerika Birleşik Devletleri ile tüm dünyadaki Müslümanlar arasında yeni bir başlangıç arayışı içinde geldim. Bu başlangıç, ortak çıkarlar ve saygı temeline dayanmaktadır. Amerika ile İşlam dünyası birbirinden ayrı değildir ve bir yarış içinde olmalarına da gerek yoktur" diyerek Bush dönemi "ya

bizdensiniz ya onlardan’’ politikalarından uzaklaşılacağını ve karşılıklı saygı politikalarını hayata geçireceklerini belirtmiştir. Ancak bu süreç daha sonra başlıklar halinde inceleyeceğimiz Arap Baharı ile tersine ilerlemiştir. Çünkü ABD, Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu ülkelerinin iç sorunlarına müdahalelerde bulunmuş ve halkın demokratik seçimle iş başına getirdiği liderleri farklı senaryolar ile birlikte devirmeyi başarmıştır (Akçadağ, s.6).

ABD’de Mayıs 2010 yılında yayınlanan ‘‘Ulusal Güvenlik Stratejisinde’’ kamu diplomasisi net olarak belirtilmemiş olsa da stratejik iletişime vurgu yapılmış ve akıllı güç uygulamaları ile ABD’nin küresel güç olma yönünde ki adımları sıralanmıştır.

Özetle, Başkan Obama; ABD’nin bozulan imajını düzeltmek adına yeni stratejiler belirlemiş ve bunları hayata geçirmiştir. Ancak şüphesiz bu uzun bir süreçtir ve tüm ülkelerdeki Amerikan algısının ve imajının genel olarak düzeltilebilmesi bu uzun süreç boyunca etkin stratejik iletişim ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürütülmesini zorunlu kılmıştır.

7.2 ABD’NİN IRAK’TAN ÇEKİLME SÜRECİ

20 Mart 2003 tarihinde resmen başlayan Irak operasyonu 1 Mayıs günü Bush tarafından başarıyla sonlandırıldığını açıklaması ile neticelenmiştir. Bunun ardından yaklaşık 8 yıl süren Irak işgali süreci başlamıştır. ABD Irak’a karşı gerçekleştirmiş olduğu saldırıları kitle imha silahlarını yok etmek ve bu ülkeyi özgürleştirmek için gerçekleştirdiği dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Ancak gerçekleştirilen saldırı sonucunda ve sonrasında ki uzun yıllar işgal sürecinde ne kitle imha silahları bulunabilmiştir ne de Irak özgürleştirilmiştir. Tam tersine Irak için çıkılmaz bir siyasi bunalıma ve gerek alt yapı gerekse toplumsal yapı olarak yıllar boyu geri götürülmüştür. Gerçekleştirilen savaş sonucu Irak’ta yüz binlerce kişi yaşamını yitirmiş ve milyonlarca insan ise ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte Irak siyasi yapısı dağılmış ve etnik çatışmalara zemin hazırlanmıştır.

Irak Savaşı ABD açısından da gerek maddi gerekse askeri zaiyatların verildiği bir savaş haline dönüşmüştür. Kısa sürede askeri zafer elde edinildiği düşünülse de resmi rakamlara göre ABD, 4457 askerini kaybederken 30 binden fazla da yaralı vermiştir

(Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen ‘‘ABD’nin Iraktan Çekilme Süreci’’, Ortadoğu Analiz,Eylül’10,Cilt2, Sayı 21, s.9).

ABD ile birlikte Irak’a müdahalede bulunan ittifak güçleri hem kendi iç dengeleri ve baskıları nedeniyle hem de maddi ve askeri kayıpları nedeniyle daha önceden Irak’tan çekilmeye başlamışlardır. Gerçekleştirilen savaşın ABD ekonomisine de ciddi zararları olmuştur. O dönem ABD kendi iç politikasında başlayan ekonomik kriz ve bununla birlikte artarak baş gösteren toplumsal reform çağrıları ABD yönetimini ciddi şekilde zora sokmuştur. Savaşa aktarılan milyon dolarlar ABD vatandaşlarında artık tepki ile yaklaşılmasına neden olmuştur. Bununla birlikte dünya kamuoyunda ABD’nin gerçekleştirmiş olduğu saldırıya tepkisel yaklaşımlar artış gösterince ABD yönetimi istediği sonucu alamamıştır (Erkmen, s.9)

ABD ordusu Irak’tan fiili bir şekilde çekilmeye başlasa da bölgesel çıkarlar ABD’nin Irak’tan tümüyle çekilmesine engel teşkil etmiştir. Irak’ta çok sayıda konsolosluk açılmış ve onların güvenliğini korumak amacıyla da yaklaşık 7 bin asker görevlendirilmiştir.

ABD tam anlamıyla Irak’tan istediği sonucu alamadığına göre neden Irak’tan çekilme sürecini başlatmıştır? Serhat Erkmen bunu 4 ana başlık altında anlatmıştır. Bunlar;

- 1) ABD’nin Ortadoğu politikası değişmiştir,
- 2) İşgalin ekonomik yükü ABD açısından büyük sorunlar doğurmaya başlamıştır,
- 3) Askeri işgalin dezavantajlarını askersiz işgalin avantajlarına çevirmek ve
- 4) Ortadoğu’da yeni stratejik durumlara hazırlanmak olarak açıklamıştır.

ABD, Irak Savaşı ile istediği sonucu alamadığı gibi başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere dünya kamuoyunun da tepkisini almaya başlamıştır. Çünkü işgal süreci uzadıkça ABD’nin imaj kaybı artmaya devam etmiştir. Ayrıca ABD birlikleri Irak’tan yavaş yavaş çekilirken Ortadoğu siyaset merkezini yeniden Afganistan ve Pakistan’a doğru kaydırmış, terörle mücadele noktasında asıl merkezin Afganistan olduğunu düşünmüştür. Bu durumda ABD’nin Irak’tan çekilme sürecine neden olmuştur (Erkmen, s.9)

Ayrıca daha öncede belirtmiş olduğum gibi Irak işgali ABD açısından ekonomik külfet olmaya başlamıştır. ABD'nin içerisinde bulunduğu ekonomik krizde göz önünü alındığında savaşa aktarılan bütçenin iç politikalarda gerçekleştirilmesi gereken reform hareketlerine aktarılabilceğı düşüncesi hakim olmuş ve bu da ABD'nin Irak'tan çekilme sürecinde etkili olmuştur (Erkmen, s.10)

Bir başka neden arasında gösterilen “askeri işgalin dezavantajlarını askersiz işgalin avantajlarına çevirmek” düşüncesi ise; özellikle Barack Obama'nın yeni stratejilerinden biri olduğu söylenebilir. Irak işgalinin uzun sürmesi askeri açıdan somut bir getirinin sağlanmadığını ortaya koymuştur. Bunun ötesinde kaybedilen ABD imajı da önemli bir faktördür. Ayrıca savaş sonrasında meydana gelen işgalin elbet bir gün sonlandırılacağı düşüncesiyle birlikte Obama strateji değiştirmiş ve askeri birliklerden ziyade bölgesel işbirlikleri ile durumu avantaja çevirmenin adımını atmıştır (Erkmen, s.10)

Son olarak, ABD'nin Irak'tan çekilme nedenleri arasında gösterilen yeni stratejik durumlara hazırlanmak kavramını ise; Irak'ta uzun süren işgalin herhangi bir denge politikasına fayda sağlamadığını ABD'li yetkililer tarafından anlaşıldığı olarak belirtilebilir. Çünkü Irak işgali ABD'nin bölgesel politikalarında herhangi bir olumlu gelişmeye zemin hazırlamamıştır. Mesela, Suriye'nin İran'dan uzaklaştırılmasına veya İsrail'in çıkarlarının gözetilmesine uygun bir politika gerçekleştirilememiştir. Bunun nedeni ise ABD'nin Irak'a fazlasıyla yöneldiğı düşünülmektedir.

Obama Başkanlık seçimleri süresi boyunca her fırsatta ABD askerlerinin Irak'tan çekileceğinin sözünü vermiştir. Obama tarafından ilan edilen çekilme planı üç ayağı olan bir stratejiye dayanmaktadır. Birinci ayak, muharip birliklerin Irak'tan çekilmeye başlaması, ikinci ayak Irak içindeki siyasi faaliyetlerin artırılması ve üçüncü ayak ise Ortadoğu'da başka hamlelerle Irak politikasını desteklemektir. Obama yaptığı açıklama da askeri birliklerin çekilmeye başlaması 2009 yılında başlamış ve 2010 yılı itibari ile de gerçekleşmiştir. Bu süreç içerisinde siyasi sorumluluğı Irak yönetimine bırakan Obama, 2011 yılında askeri birliklerin çekildiğini açıklamıştır (Erkmen, s.15).

Stratejinin ikinci ayağında ise; ABD Irak'ın yeni siyasal yapılanmasında aktif rol oynayarak yumuşak geçişin sağlanmasını amaçlamıştır. Irak'ta yaşanması muhtemel siyasi karışıklığın giderilmesi için seçimlerin en kısa sürede yapılmasını istemiş ve

sonrasında Başbakan seçilen Maliki ile siyasi istikrarın tam olarak sağlanamadığını belirterek yumuşak geçişin kriz ile devam etmesine neden olmuştur.

Çekilme stratejisinin son ayağında ise ABD, bölgesel sorunlarla diplomatik işbirlikleri ve tam uyum ile çözüme yoluna gitmiştir. Bu hususta Irak işgali nedeniyle bazı önemli gelişmelerin engellenememesi ABD'yi farklı stratejilere yöneltmiştir. Mesela Suriye-İran yakınlaşması ve bölgede İsrail'in güvenliği gibi ABD'yi yakından ilgilendiren meseleler ABD'nin öncelikli politikası haline gelmiştir.

Özetle; çekilme sonrası Irak'ın siyasi ve güvenlik konularında yaşadığı belirsizliğin devam etmesi endişe verici boyuta ulaşmıştır.. Çünkü siyasi güçler arasındaki çekişme, eski tehditlerin canlanması, yeni tehditlerin ortaya çıkacak olması ve ülkede güvenliği sağlayan en önemli gücün Irak'tan çekilmiş olması Irak'ın iç güvenliğini ve istikrarını zayıflatmıştır (Erkmen, s.17)

7.3 MALİKİ DÖNEMİ ABD – IRAK İLİŞKİLERİ

2003 işgali ile başlayan süreç içinde Irak 6 farklı otorite tarafından yönetilmiştir. Bunlardan ilki Amerikalı emekli General Jay Garner tarafından yönetilen “Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve İnsani Yardımlar Ofisi”dir. Ancak bu ofisin görevine kısa sürede son verilmiş ve Paul Bremer başkanlığında “Geçici Koalisyon Yönetimi” kurulmuştur. Iraklı Sünni, Şii ve Kürtlerden oluşan 25 üyeli bir konseyden oluşan Geçici Koalisyon Yönetimi, 13 Temmuz 2003'ten 28 Haziran 2004 tarihine kadar görev yapmıştır. 28 Haziran 2004'te ise “Geçici Irak Hükümeti” kurulmuş, Bremer tarafından desteklenen seküler Şii lider Iyad Allavi hükümetin başına geçmiştir. Cumhurbaşkanlığını Sünni Gazi Yaver'in üstlendiği bu dönemde idam yasası yeniden yürürlüğe girmiş, olağanüstü hal durumu uygulanmış ve bu şartlarda ülke “kurucu parlamento” seçimlerine gitmiştir. Seçimler sonucunda 3 Mayıs 2005'te Şii lider İbrahim Caferi öncülüğünde “Irak Geçiş Hükümeti” kurulmuş, Kürt liderlerden Celal Talabani de Irak Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamıştır. Olağanüstü şartlar altında gerçekleştirilen ve istikrardan çok kaosa sebep olan bu seçim ABD'nin “Irak istikrara kavuşuyor” iddialarına dayanak oluşturmak için ivedilikle yapılmış, özellikle Sünni Araplar seçimleri boykot etmiştir. Yeni anayasanın kurucu parlamento tarafından hazırlanması sonrası düzenlenen seçimlerle de 2006 yılında Başbakan Nuri el Maliki

liderliğinde yeni bir Irak hükümeti kurulmuştur. 2010'da gerçekleştirilen ikinci parlamento seçimlerinden sonra da Maliki Başbakanlık koltuğunu korumayı başarmıştır. Özetle, işgalin başından bugüne kadar Irak, iki tane Amerikan yönetimi, iki tane Amerika kontrolünde Irak yönetimi ve iki tane de uluslararası toplum ve Amerika etkisindeki Irak hükümeti tarafından yönetilmiştir. Buna karşın, tüm bu süreçler sonucunda Iraklı siyasi güçlerin, bölgesel güçlerin ve uluslararası toplumun Irak'ta istikrarlı bir düzenin kurulmasını sağlayamadığı açıktır (Furkan Torlak "Çekilme Sonrası Irak'ta Düzen Arayışı, Ufuk Ulutaş, SETA Analiz, Aralık2011, s.9).

Irak'ta ABD askeri güçlerinin çekilmesinin ardından siyasi istikrarsızlık ciddi anlamda sorun teşkil etmeye başlamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de etnik kimlik siyasetine dayanan seçim stratejileri olduğunu söyleyebiliriz. Bu strateji de Irak'ta uzun soluklu demokrasi arayışlarını gölgeleyen gerekçelerin başında gelmiştir. Irak'ta ki siyasi kaosu bir başka sebebi ise muhalefet boşluğunun olmasıdır. Muhalif gruplar ya hükümet içerisinde görev alarak hükümet çalışmalarını engellemiş ya da tamamen siyasetin dışında kalarak illegal örgütlerle birlik olup siyasi düzenin yıkılması için mücadele etmişlerdir. Şüphesiz bu durum da Irak siyasetinin içinden çıkılmaz bir hal aldığını göstermektedir.

Irak halkı, 2003 sonrası işgal güçlerinin hukuki varlığının sona ermesinin ardından ülke çapında beş seçim gerçekleştirmiştir. Buna göre 30 Ocak 2005'te kurucu meclis seçimleri ve yerel seçimler birlikte düzenlenmiş, kurucu meclisin hazırladığı anayasa 15 Ekim 2005'te düzenlenen referandumla kabul edilmiştir. Yeni anayasanın kabulü sonrası 15 Aralık 2005'te parlamento seçimleri düzenlenmiş, 31 Ocak 2009'da 2. yerel seçimler gerçekleştirilmiştir. Ülke çapında düzenlenen son seçimler 7 Mart 2010'ta yapılan parlamento seçimleridir. 7 Mart 2010'da gerçekleşen seçimlerde siyasi ittifaklar parlamentodaki 325 sandalye için yarışmıştır. Seçim sonucu eski Başbakanlardan İyad Allavi liderliğindeki Irak Ulusal Hareketi (El Irakiyye) 91, Başbakan Nuri el Maliki liderliğindeki Hukuk Devleti Koalisyonu 89, eski Başbakanlardan İbrahim Caferi liderliğindeki Irak Ulusal İttifakı 70, Kürdistan Bölgesel Yönetim Başkanı Berham Salih liderliğindeki Kürdistan İttifakı 43, Değişim Hareketi 8, Irak Birliği İttifakı 4, Irak Uzlaşma Cephesi 6, Kürdistan İslam Birliği 4, Kürdistan'da İslami Cemaat 2, azınlıklar ise 8 sandalye kazanmıştır (Ulutaş ve Torlak, SETA Analiz, Aralık2011, s.11).

Seçim sonrası, ikinci olan Hukuk Devleti Koalisyonu ile üçüncü olan Irak Ulusal İttifakı, Ulusal İttifak adı altında birleşerek 159 sandalyeyle meclis çoğunluğunu ele geçirmiştir. Kürdistan İttifakı ile anlaşılan Ulusal İttifak, KYB lideri Celal Talabani'yi Cumhurbaşkanlığına seçmiş, Talabani de Ulusal İttifak'ın Başbakan adayı Nuri el Maliki'yi hükümet kurmakla görevlendirmiştir. Irak Ulusal Hareketi, başlangıçta seçimlerde birinci çıkan ittifak olarak hükümet kurma görevinin kendisine verilmesi gerektiğini savunsa da kurulan hükümetin dışında kalmamış, bazı bakanlıkları kendilerine tevdi edilmesi karşılığında Ulusal İttifak ile uzlaşmıştır. Sonuç olarak seçimlerde öne çıkan dört ittifakın da katıldığı bir hükümet kurulmuştur (Ulutaş ve Torlak, s.12).

Irak'ta oluşturulan mevcut hükümet Irak'ın bütünlüğünü ve toplumsal talepleri karşılamada eksik kalmıştır ve toplumda hoşnutsuzluk artış göstermiştir. Bunun gerekçelerinden birisi hükümetin toplumsal talepleri gözetmek yerine etnik kimlik siyaseti üzerine yoğunlaşmış olmasıdır. Maliki'nin Şii olması devlet kademelerinde Şii bürokratların ciddi oranda artmasına neden olmuş ve diğer etnik mezheplere yönelik baskı politikaları artış göstermiştir. Bu durum da diğer etnik mezheplerde ikincil plana atıldığı duygusu yaratılmasına neden olmuştur.

Nuri El Maliki döneminde Irak'ın ABD ilişkileri de yine kapsayıcı ve Irak'ın kontrolünü elinde tutan bir anlayış içerisinde gerçekleşmiştir. ABD Başkanı Barack Obama Beyaz Saray'da ağırladığı Nuri El Maliki ile yaptığı görüşme sonrası ABD'nin Irak'ta etkin ve güçlü bir oyuncu olduğunu açıklamıştır. Bunu Obama görüşme sonrası yaptığı açıklama da; ‘‘ ‘‘Ortadoğu'daki güçlü varlığımız sürüyor. ABD, müttefiklerimiz, ortaklarımız ve çıkarlarımızın savunmasından asla vazgeçmeyecek’’ demiştir. Diğer ülkelerin Irak'ın egemenliğine müdahale etmemesi gerektiğini vurgulayan Amerikan Başkanı ‘‘Irak'ta güçlü bir diplomatik varlığımız olacak; ancak askerlerimiz ve üslerimiz olmayacak’’ demiştir. Ayrıca Obama Irak'ın başarısı için demokratikleşme adımlarının atılması gerektiğini ve Irak'ın yeniden yapılandırılma sürecinde tüm kesimleri kuşatıcı Şii, Sünni, Arap, Kürt gibi her kesimi bir araya getirerek ulus inşasının toplumun her kesimine yayılması gerektiğini açıklamıştır. Buradan çıkartılabilecek husus; ABD tam anlamıyla Maliki'ye güvenmemektedir ve uyguladıkları politikaların ABD'nin bölgesel çıkarlarına uygun olmadığı düşüncesi içerisinde olmuşlardır (Ulutaş ve Torlak, s.14)

Nitekim ABD'nin çekilmesinin ardından Irak'ta meydana gelen siyasi otorite boşluğu bölgesel çıkarları olan diğer ülkelerin de iştahını kabartmıştır. Irak'ta başa gelen Maliki yönetimi bu bağlamda aynı mezhepsel özellikleri barındıran İran ile zaman zaman gerginlik yaşamış olsalar da İran'ın desteğini almak için diplomasi çabalar sarf etmişlerdir. Bölgede oluşacak olan Şii hilali ise ABD'nin ekonomik ve siyasi çıkarlarıyla örtüşmediği için Irak'ta ki Arap gruplar başta olmak üzere diğer grupların Maliki yönetimi ile etkin diyalog içerisinde olmalarını istemişlerdir. Ancak bu durum Irak'ta yeteri kadar karşılık bulamamıştır ve ABD'nin Maliki ile görüş ayrılıkları derinlik kazanmıştır.

7.4 SÜNNİ ARAPLARIN IRAK SİYASETİNDEN DIŞLANMASI VE ANBAR KRİZİ

ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi ile ortaya çıkan siyasi krizler, yapılması planlanan genel seçimler öncesi daha da belirginleşmiştir. Başbakan Nuri El Maliki, rakiplerini zayıflatmak ve siyasi arenada devre dışı bırakmak amacıyla attığı adımlar siyasi krizlerin derinlik kazanmasına neden olmuştur.

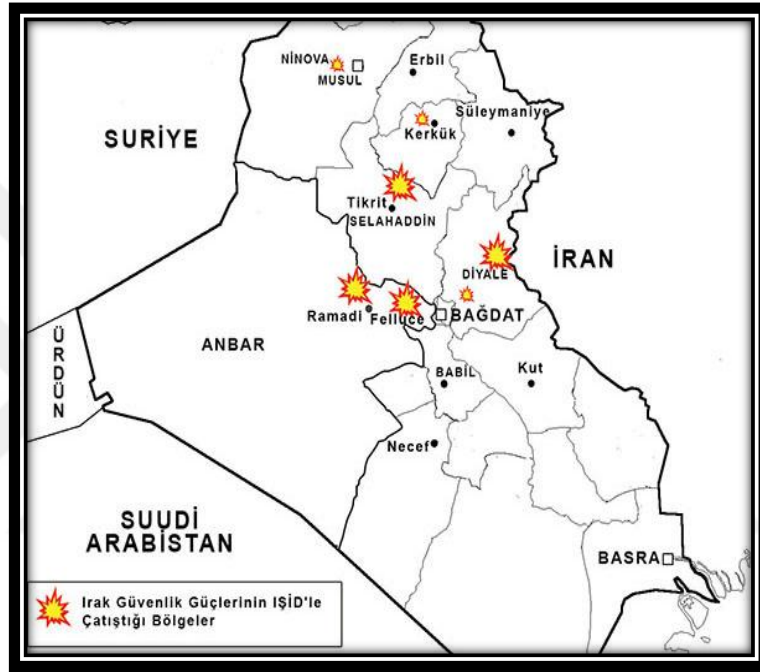
Maliki iktidarının, kendini dünya kamuoyuna Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak takdim eden el-Kaide terör örgütüne karşı başlattığını ilan ettiği Anbar merkezli operasyonlar, seçimlere doğru Sünni Arapların bölünmesine yol açabilecek bir siyasi ortam doğurmuştur. Maliki yönetimi tarafından başlatılan operasyonlar Sünni aktörleri zayıflatmak amacını taşıdığı gerekçesiyle Irak'ta Sünni-Şii gerilimini tırmandırmıştır. Bu baskılar Sünni siyasiler tarafından özerklik konusunu gündeme getirmelerine de neden olmuştur (Ali Semin, Irak'ta Anbar Krizi ve Siyasi Denklemin Değişme İhtimali, 2014,BİLGESAM).

İŞİD, Suriye krizi ile birlikte bölgede ki etkinliğini artırma fırsatı yakalamıştır. Bununla birlikte siyasi kriz yaşayan Irak'ta da etkinliğini artırmış ve özellikle Sünni bölgelerde katliamlar gerçekleştirerek Maliki hükümetinin konumunu güçlendirmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca İŞİD, ABD işgalinin ardından tesis edilen siyasi yapıda ötekileştirilen ve Maliki iktidarı döneminde baskıya maruz kalan Sünni Arapların bir kısmının tepkisel desteğini almayı başarmıştır. İŞİD böylece Irak'ta Sünni Arapların bölünmesine ve siyaseten zayıflamasına yol açarken dünya kamuoyunda terörizmin

Sünni Müslümanlarla ilişkilendirilmesine yönelik yürütülen propagandaya malzeme oluşturmuştur (Semin, Bigesam).

İŞİD, Aralık 2013 tarihi ile birlikte Irak'ın yüzölçümü bakımından en büyük vilayeti olan ve nüfus çoğunluğunun Sünni Araplardan oluştuğu Anbar şehrine yönelik saldırılarını artırmıştır.

Şekil 7.4.1 : İŞİD'in Irak Güvenlik Güçleri İle Çatıştığı Bölgeler

Kaynak: ‘‘Irak’ta Anbar Krizi ve Siyasi Denklemin Değişme İhtimali’’, 2014, BİLGESAM

Maliki iktidarının Anbar operasyonu çerçevesinde Sünni Arapları baskı altına almaya dönük girişimleri, İŞİD’e karşı başlattığı ilan edilen operasyonların siyasi bir krize dönüşmesine neden olmuştur. 27 Aralık 2013 tarihinde Başbakan Nuri El-Maliki’nin talimatı üzerine Terörle Mücadele Özel Kuvvetleri, El-İrakiye listesi milletvekili Sünni Arap Ahmet El-Alvani’yi evine düzenledikleri baskın ile gözaltına almışlardır. Baskın sırasında çıkan çatışmada Ahmet El-Alvani’nin kardeşi ve 5 koruması öldürülmüştür. Baskından dolayı bölgede tırmanan gerilim nedeniyle Anbar’da çok sayıda askeri birlik konuşlandırılmış ve sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Dokunulmazlığı bulunan bir milletvekilinin askeri baskınla gözaltına alınması Irak’ta Maliki iktidarının Sünni

siyasileri hedef alan uygulamalarını gündeme getirmiş ve Anbar Krizi adı verilen sürecin başlamasına neden olmuştur (Semin, BİLGESAM, 15 Nisan 2014).

Maliki'nin Sünni Araplara karşı baskıcı tutumu ve beraberinde gelişen Anbar Krizi siyasi istikrarsızlığın derinleşmesine neden olmuştur. Bölgede ki Sünniler Maliki'ye karşı radikal terör örgütlerine destek vermeye başlamış, diğer bir kesim ise radikal unsurların karşısında yer almıştır. Bu durum da Anbar' da ki istikrarsızlığın artarak devam etmesine neden olmuştur.

Anbar şehrine yönelik operasyonlar genel seçimlerden önce başlatılmış olması Maliki iktidarının seçimler öncesi elini güçlendirmek için yaptığı izlenimini doğurmuştur. Başbakan Maliki daha önce ki yerel ve genel seçimlerde de aynı siyasi yollara başvurmuş olması bu izlenimlerin doğruluğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Maliki, bölgede başlatmış olduğu saldırılar neticesinde Irak'ın güneyinde ki Şiiilerinde desteğini alarak iktidarını pekiştirmeyi hedeflemiştir (Semin, BİLGESAM, 15 Nisan 2014).

Maliki'nin siyasi iktidarını pekiştirmesi adına atmış olduğu bu adımlar başarıya ulaşmamıştır. Çünkü Sünni Araplar üzerinde ki baskıcı politikaları Sünnilerin özerk bölge oluşturma isteklerinin artmasına ve bu konuyu ciddi bir şekilde dillendirmelerine neden olmuştur. Ayrıca ülkede ki Şii aktörlerinde bu baskıcı politikalar karşısında ki tavırları, zamanla Irak'ın siyasi istikrarsızlığa doğru yol almasını ve Irak'ın üçe bölünme tehlikesinin oluşmasına neden olmuştur (Semin, BİLGESAM, 15 Nisan 2014).

Sonuç olarak Anbar Krizi, Sünni Araplar üzerinde etkisi olan ve Irak'ın toprak bütünlüğünün sağlanamaması açısından büyük öneme sahiptir. Sünni Araplarda aşiretlerin etkisinin olması ve Anbar krizi ile aşiretlerin güç mücadelesi içerisine girmesi Maliki'nin askeri operasyonlarını kolaylaştırmasına ve bölgenin istikrarsızlaştırılmasına ortam hazırlamıştır. Ayrıca bölgede ki aşiretlerin Maliki hükümetine karşı direniş gösterirken, bölgesel güç olma yolunda ilerleyen radikal terör örgütü IŞİD bölgede hareket alanını ve gücünü artırmıştır. Süreç içerisinde bazı Sünni Arap aşiretleri de IŞİD' e destek vermişlerdir. Bu gelişmeler Sünni Araplar üzerinde ki baskıları artırmış ve Irak'ın siyasi istikrarsızlığına giden yolu hızlandırmıştır.

7.5 IRAK'TA ABADI HÜKÜMETİNİN KURULMASI

IŞİD' in Musul'u kontrol etmesi ve ülkenin diğer bölgelerine ilerlemesi Irak'ın siyasi arenasında pek çok gelişmeyi beraberinde getirmiştir. İlk etapta ülkede 30 Nisan 2014 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinden sonra hükümet kurma sürecinde yaşanan siyasi anlaşmazlıkların giderilmesi hızlandırılmıştır. Irak'ta 15 Temmuz'da Parlamento Başkanı olarak Sünni Arap kökenli Selim El-Cuburi seçilmiş ve ardından da Kürtler tarafından aday gösterilen Muhammed Fuat Masum Cumhurbaşkanı olmuştur. Şiilerin en geniş koalisyonu olan Şii Ulusal İttifakı ise üçüncü dönemde de başbakan olmak için ısrar eden Nuri El-Maliki'nin yerine Dava Partisi üyesi Haydar El-Abadi'yi aday göstererek ülkedeki hükümet kurma sürecini tamamlamıştır. Şii Ulusal İttifakı tarafından aday gösterilen Abadi, siyasi gruplarla uzlaşarak 8 Eylül'de parlamentonun onayını almıştır (Ali Semin, Irak'ta Abadi Hükümetinin İç ve Dış Siyasetinin Geleceği, Kasım 2014, No:1166, BİLGESAM,s.1).

Abadi hükümetine siyasi, etnik ve mezhepsel unsurlar açısından bakıldığı zaman şu şekilde bir tablo ortaya çıkacaktır:

Şiiler açısından; Nuri El- Maliki dışından herhangi bir güç kaybı yaşanmamıştır. Maliki Cumhurbaşkanlık Yardımcılığı görevine getirilerek bir nevi pasif bir görev verilmiştir. Buna karşılık Şii aktörlerden Abadi'nin Başbakan olması ve eski Başbakanlardan İbrahim el-Caferi dışişleri bakanı olarak aktif siyasete geri dönmesi Şiiler açısından önemli bir kazanım olmuştur.

Sünni Araplar açısından; Abadi hükümeti Sünni Arap siyasetçilerle yaşanan sorunları büyük ölçüde gidermiştir ancak Sünni toplumla Bağdat arasındaki krizlerin çözülmesi oldukça zor gözükmemektedir. Irak'ın kuruluşundan bu yana devletin tüm kurumlarında etkin olan Sünni Araplara cumhurbaşkanlığı görevi verilmediği müddetçe de 2003 sonrası kurulan siyasi sürece entegrasyonu beklenmemelidir (Semin, s.2).

Kürt unsurlar açısından; Abadi hükümeti, Maliki döneminde Bağdat ile Erbil arasında yaşanan mali kriz ve petrol krizini çözecek bir takım adımlar atmıştır. Krizin çözülebilmesi için Maliye Bakanlığı Kürtlere verilmiştir. Bu noktada iki önemli hususa dikkat çekmekte yarar vardır. Bunlardan birincisi Kürtlerin, Maliye Bakanlığı'nı alarak

Abadi'ye Bağdat-Erbil ilişkilerindeki bütçe sorununu çözmek için bir baskı kurma imkanına sahip olmasıdır. Diğerisi ise, 2006 yılından beri Maliki'nin her iki döneminde de Petrol Bakanlığı ve Enerjiden Sorumlu Başbakan Yardımcılığı görevinde bulunan Hüseyin El-Şehristani'nin görevden alınmasıdır. Abadi hükümetinde petrol bakanı olarak atanan ve Irak İslami Yüksek Konseyi'nin önemli bir ismi olan Adil Abdülmehdi, Kürtlerle yakın temas halinde olan bir politikacıdır. Bu nedenle Kürtlerin Abadi hükümeti ile hem mali sorunlar hususunda hem de petrol ihracatı konusunda Maliki dönemi kadar sert krizler yaşamayacağı söylenebilir (Semin, s.2).

Türkmenler açısından ise; Maliki hükümetinde üç bakanlıkla (Tarım Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve İllerden Sorumlu Devlet Bakanlığı) temsil edilen Türkmenlere Abadi hükümetinde İnsan Hakları Bakanlığı dışında herhangi bir bakanlık verilmemiştir. Bu durum Türkmenler bakımından Maliki dönemine nazaran güç kaybı olarak görülebilir (Semin, s.3).

Irak'ta Abadi başkanlığında kurulan yeni hükümet ülkede ki siyasi krizler ve IŞİD ile mücadelede önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle Maliki döneminde Sünni Araplara karşı başlatılan siyasi ve askeri müdahaleler son bulmuş ve o müdahaleler sonrası oluşan siyasi istikrarsızlık yerini ilişkilerin geliştirilmesine bırakmıştır. Ayrıca Maliki döneminde gerek iç politikada gerekse uluslararası arenada kaybedilen itibar ve destek Abadi döneminde yerini geliştirilen ikili ilişkilere bırakmıştır. Bu bağlamda özellikle İran'ın desteği alınmış ve uluslararası politikada IŞİD ile etkin mücadele Abadi döneminde kararlılıkla yürütülmüştür.

Irak ABD işgalinin ardından bölgesel bir güç olma noktasında uluslararası arena tarafından izole edilmiştir. Maliki döneminde Irak'ın dış politika eksenini yalnızca İran üzerinden oluşturmuştur. Suriye'de başlayan halk hareketlerinin ardından Türkiye ve Suudi Arabistan gibi ülkeler Esad rejimi karşısında yer alırken, İran ise Esad rejimine destek vermiştir. Şüphesiz ki bu durum Irak'ın Türkiye ve Suudi Arabistan'dan uzaklaşıp İran'a daha çok yakınlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca Maliki'nin Sünni Araplar ve Kürt yönetimi ile giriştiği güç mücadelesi de Irak'ın iç politikada bütünlük sağlayamamasına zemin hazırlamıştır.

Irak Başbakanı Abadi ise; 8 Eylül’de hükümetini kurmasıyla bölgesel ziyaretler düzenlemesi oldukça önemlidir. Abadi’nin ilk bölgesel ziyaretini Tahran’a ve ardından da Ürdün’e yapması Irak dış politikasındaki değişimi göstermektedir. Öte yandan 7 Kasım’da Irak Dışişleri Bakanı İbrahim El-Caferi’nin üç günlük Ankara ziyareti 2011’den bu yana Şii bir politikacının ilk defa Irak’ı üst düzey bir gezide temsil etmesine de örnek olmuştur. Ancak ilerleyen süreçte Suriye eksenli dış politika farklılıkları Türkiye ve Irak hükümetleri arasında gerginliğe neden olmuştur. Irak’ın İran tarafından desteklenmesi ve politikalarında İran’ın etkin bir unsur olması; Türkiye’nin Kuzey Irak Kürt Yönetimi ile ilişkilerinin artmasına zemin hazırlamıştır (Semin, s.6).

Sonuç olarak Irak’ta göreve gelen Abadi hükümeti eskiye nazaran iç ve dış politikalarda kapsayıcı bir politika izlemiştir. İç politikada Sünni Araplar üzerinde ki baskılar azaltılmış, temsil yetkileri kuvvetlendirilmiştir. Dış politika da ise bölge ülkeleri ile ilişkilerde hareketlilik yaşanmış ve özellikle Körfez ülkeleri ile siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirilme yoluna gidilmiştir.

8. OBAMA DÖNEMİNDE ABD’NİN SURİYE POLİTİKASI

Seçim kampanyası döneminde Barack Obama’nın Ortadoğu sorunlarının çözümüne yönelik ifadeleri Bush dönemi yaklaşımlarından farklılık taşımaktadır. Obama, ABD’nin yeni dönem dış politikasının temelinde diplomasi, diyalog, çok taraflılık, arabuluculuk gibi yumuşak güç unsurlarının yatacağı sinyallerini vermiştir. Barack Obama ABD Başkanı olduktan sonra Ortadoğu’ya yönelik ilk icraatlerinden biri Ortadoğu Özel Temsilciliği’ne George Mitchell’i atamak olmuştur. Bu durum Obama’nın Ortadoğu’da barış sürecini başlatacağının sinyali olmuştur. Obama’nın Suriye’de barış üzerine egemen kıldığı projesinin bir başka sebebi de hiç şüphesiz ki İsrail’in güvenliğidir. O dönemlerde artarak devam eden İsrail – Filistin gerginliği ABD’nin Suriye ile iyi ilişkiler kurması ile sonlanacağı düşüncesi vardır. Bu yolla ABD, bölgede İran’ı yalnızlaştırarak HAMAS ve Hizbullah ile bağlantısını koparmak amacıyla olmuştur (‘‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye’nin Ortadoğu’daki Rolü’’, Gündem Analiz, No: 03, Mart 2009, ORSAM).

Obama döneminde Suriye ile ilişkilerin yumuşamasında önemli olan diğer faktörler ise şu şekildedir;

- ABD’nin Obama dönemi Ortadoğu öncelikleri Irak’tan çekilme, İran nükleer sorunu ve Ortadoğu Barış Süreci olacaktır. Bu konularda başarı sağlamak için Suriye’nin işbirliği kilit önem taşıyacaktır. Suriye, Irak’ta yumuşak geçiş için katkı sağlayabilir. HAMAS-El Fetih arasındaki uzlaşma sürecinde aktif rol oynayabilir. İran ile arasına mesafe koyması sağlanabilirse ABD tarafından “olumsuz” olarak ifade edilen İran’ın bölgesel rolü sınırlanmış olur. Zayıflayan İran’ın nükleer sorun konusundaki eli zayıflamış olacaktır (‘‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye’nin Ortadoğu’daki Rolü’’, Gündem Analiz, ORSAM).

- Bush dönemi “baskı ve izolasyon” politikaları çözüm üretememiştir. ABD, bazı kazanımlar elde etmekle beraber Suriye’nin bölgesel rolünde arzuladığı değişimi sağlayamamıştır. İran’la ilişkisini sınırlamak isterken Suriye’yi daha çok bu ülkeye itmiştir (‘‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye’nin Ortadoğu’daki Rolü’’, Gündem Analiz, ORSAM).

Suriye açısından ise;

- Dış politikada genel olarak pragmatik eğilimler sergileyen Suriye, Ortadoğu’da belli bir kampa angaje olmayı muhtemelen tercih etmemiştir. Bölgede İran’dan farklı bir pozisyona sahip olan Suriye, sorunlar olsa da Batı’ya karşı kapıların açık olduğu bir ilişki arayışında olmuştur (‘‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye’nin Ortadoğu’daki Rolü’’, Gündem Analiz, ORSAM).

- Irak işgali, Lübnan’dan askerlerin geri çekilmesi ve yaptırımlar Suriye ekonomisini sarsmıştır. ABD ile ticaretin sınırlı olması ve dünya ekonomisine fazla entegre olmaması nedeniyle yaptırımlardan doğrudan etkilenmemektedir. Ancak yaptırımlar Batılı şirketleri Suriye’ye yatırım yapma konusunda kaygılandırarak dolaylı etki yapmaktadır. Suriye siyasi izolasyonu kırarak ekonomik olarak da rahatlamayı istemektedir (‘ABD-Suriye İlişkilerinde Değişim ve Türkiye’nin Ortadoğu’daki Rolü’’, Gündem Analiz, ORSAM).

ABD ve Suriye ilişkilerinde yumuşama beklentisi oluşsa da her iki ülke arasında Ortadoğu politikaları üzerine temel farklılıklar ve hayati meseleler varlığını korudukça barış ikliminin oluşması zorlaşacaktır. Bunlardan en önemlisi İsrail – Filistin ilişkisi, İran ve Irak gibi kritik konulardır. Bu ülkeler üzerine ABD’nin ve Suriye’nin farklı stratejilerinin olması iki ülkenin tam ve etkin işbirliğini kısıtlayıcı temel unsurlardır.

8.1 ARAP BAHARI VE YANSIMALARI

Arap coğrafyasından 2010 yılının sonunda başlayan yönetim karşıtı halk hareketleri, 21. Yüzyılın en önemli tarihi olaylarından birisi olmuştur. Baskıcı ve otoriter rejimler tarafından yönetilen Arap halkları, bu duruma daha fazla dayanamamış ve Tunus’ta başlayarak Arap coğrafyasına dalgalanan bir halk hareketi haline gelmiştir. Tunus’ta işsizlik ve yoksulluk karşısında seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Bouazizi’nin kendisi yakması ile başlayan süreç daha sonra hızla diğer ülkelere sıçramıştır. Bouazizi’nin kendisini yakarak bu duruma isyan etmesi sonucu Arap Baharı’nın sembolü olmuştur. Tunus’ta başlayan isyan ve değişim talebi Mısır, Libya ve Yemen’de yönetim değişikliklerine neden olmuştur. Diğer Arap ülkelerinde ise halkın yönetimlere karşı sert isyanlarına zemin hazırlamıştır (Duygu Dersan Orhan, ‘‘Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği’’,Atılım Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2013, Cilt 3 Sayı 1-2 s.18).

Protesto hareketlerinin ilk olarak ortaya çıktığı ülkeler olan Tunus ve Mısır'da memnuniyetsizliğin ve ayaklanmaların ilk sebebi ekonomik veriler olmuştur. Her iki ülkede liderler lüks ve yozlaşma içinde yaşamlarını devam ettirirken, Tunus ve Mısır gibi ülkelerde insanlar açlık sınırının altında çalıştırılmakta ve işsizlik rakamları da çok üst seviyeye çıkmıştır. Bu ağır şartların ardından Tunus'ta üniversite mezunu gencin işsizlik karşısında ki çaresizliği ve kendisini yakarak bu duruma isyan etmesi bir anlamda bölgede yaşayan toplumların değişim umutlarını da hayata geçirmiştir.

Ortadoğu'da başlayan dönüşüm süreci, ağırlıklı olarak "Arap Baharı" adı ile adlandırılmıştır. Kimi zamanda "Arap İsyanı", "Arap Devrimi" ve "Arap Uyanışı" gibi ifadeler kullanılmıştır. "Arap Baharı" teriminin ortaya atılmasında, 1968'de Çekoslovakya'da ortaya çıkan Sovyetler Birliği karşıtı halk ayaklanmalarına verilen isim olan Prag Baharından esinlenildiği düşünülmektedir. Buna ek olarak, batılı devletlerin sürece olumlu yaklaşmasından ötürü, canlanma, uyanma gibi anlamları içerisinde barındıran "bahar" kelimesini kullandığı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede "Arap Baharı" teriminin Batı menşeli olduğu ve yaşanan sürece pozitif anlamlar yüklemek maksadı taşıdığı düşünülmektedir. Ancak, halk hareketlerinin başlamasının ardından 2 yıla aşkın bir sürenin geçmiş olması ve Ortadoğu'da beklenen demokratik ve barışçıl yapının henüz inşa edilememiş olması, Arap Baharının Arap Kışına döndüğü şeklindeki yorumlara neden olmuştur (Dersan, s.18)

Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler neticesinde batılı güçlerin bir oyunu olduğu savını ortaya atmak toplumsal bir düşünce haline gelmiştir. Ancak bu gelişmeler karşısında batı toplumu da hazırlıksız yakalanmışlardır. İsyan hareketlerinin başlaması ile müdahale alanı bulamayan başta ABD ve Avrupa ülkeleri sürecin devamında kendi çıkarları için Ortadoğu'yu yeniden şekillendirmek için harekete geçmişlerdir. Ancak olayların başlamasını batılı güçlere bağlayan kişilerin ABD'nin ve özellikle Fransa'nın Tunus Lideri Zeynel Abidin Bin Ali ve Mısır Lideri Hüsnü Mübarek ile olan dost hane ilişkilerine bakmalarında fayda olduğu düşüncesindeyim. Her iki ülke de bahsi geçen liderler ile gerek ekonomik gerekse bölgesel politikalarda ortak hareket etmişlerdir. Ancak başlayan isyan hareketleri sonrası oluşan dönüşümlerin kendi çıkarları ile uyumadıklarını anladıklarında sürece müdahale etmişlerdir.

Ayrıca Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte bölgede ki ılımlı İslamcı hareketlerin parmağı olduğu söylentileri de türetilmiştir. Bu duruma yazar Tarık Ramazan şu şekilde açıklık getirmiştir: ‘‘Arap Uyanışı’nın’’ İslamcıların işi olmadığı açıktır. İslamcılar ne Tunus ya da Mısır’da, ne Ürdün’de, ne Libya’da ne de Suriye’de hareketlerin başını çekmemiştir. Kitle hareketleri, liderlik iradelerinin aksine İslamcılar olmadan ve rızaları alınmadan sokaklara taşmıştır. Tunus’ta Nahda hareketi Kahire’de ki Müslüman Kardeşler gibi protestolara haftalar sonra katılmıştır. Aynı ihtiyatlı tavır Ürdün, Libya, Suriye ve Yemen’de de gözlenmiştir’’ (Tarık Ramazan, İslam ve Arap Uyanışı, Açılım kitapevi, Mart 2013, İstanbul, s.27).

Tunus’ta başlayan Arap Baharı siyasi açıdan birçok dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Tunus’ta artarak ilerleyen halk hareketleri karşısında yönetim protestoları engellemek adına sert müdahalelerde bulunmuştur. Ancak gösterilerin artması ve devlet kurumlarının yağmalanması sonucu Tunus Lideri Zeynel Abidin ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bin Ali’nin ülkeyi terk etmesinin ardından Tunus’ta, uzun yıllardır baskı altında tutulan siyasi İslamcı yapılar güç kazanmıştır. Bin Ali yönetimi tarafından yasaklanan, ‘‘İslami Hareket’’ olarak da bilinen Nahda hareketinin sürgündeki lideri Raşid Gannuşi, Tunus’ta isyanların başlamasıyla ülkesine dönmüş ve büyük bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır. Zeynel Abidin Bin Ali yönetiminin çökmesinin ardından, Tunus Geçiş Hükümeti, Nahda’ ya siyasi parti kurabilmesi için izin vermiş ve Ekim 2011’de yapılan kurucu meclis seçimlerinde, % 40 oy oranı ile seçimi diğer partileri açık ara geride bırakarak, kazanan parti olmuş ve Gannuşi Başbakanlığa getirilmiştir. 217 sandalyeli Kurucu Meclis, Geçiş Yönetimine ait tüm yetkileri devralmış ve 1 yıl içerisinde yeni bir anayasa taslağı hazırlamakla görevlendirilmiştir Tunus’ta başlayan yeni dönem beraberinde farklı sorunları da getirmiştir. Tunus’un laiklikten uzaklaştığı ve hızla radikal İslam’ın odak noktası haline getirildiği düşüncesi toplum tarafından dillendirilmiştir. Ayrıca bu süreçte işlenen faili meçhul siyasi cinayetler Tunus rejimini sıkıntıya sokmuştur. Bu durum yeni anayasanın yapılmasını da engellemiştir (Dersan Orhan, s.22).

Tunus’ta başlayan ateş kısa zamanda Mısır’a da sıçramıştır. Mısırlı vatandaşların uzun süredir hoşnut olmadığı Hüsnü Mübarek’e karşı gösteriler hız kazanmaya başlamıştır. Mısır’da başlayan halk ayaklanmaları da Tunus ayaklanmasına benzer niteliktedir. Gelir

eşitsizlikleri, adaletsiz yönetim ve siyasi baskılar vatandaşlar tarafından başkaldırının temelini oluşturmaktadır. Protestoların artması sonucu Mübarek yönetimi tutumunu sertleştirmiş ve Mısır'da sembol olan Tahrir Meydanı'nın da protesto gösterisi yapanlara ateş açılmıştır. Bu durumun ardından artan isyan hareketleri sonucu kamu kurumları da yağmalanmaya başlamıştır ve ardından Hüsnü Mübarek istifa etmek zorunda kalmıştır. Oluşturulan geçici konsey ülkeyi kısa zamanda seçimlere götürmüş ve seçimlerde Müslüman Kardeşlerin oluşturmuş olduğu parti oyların %47'sini alarak meclis çoğunluğunu elde etmiştir Meclis seçimlerinin ardından gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlık seçimlerini de Müslüman Kardeşlerin adayı Muhammed Mursi kazanmıştır. Ancak seçimlerin ardından Mursi Mısır halkının beklentilerini yeteri kadar karşılayamamıştır. Yargısal reformlar içerisinde kendisine bir güç yaratma isteği toplum tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Ayrıca Mursi'nin uygulamak istediği politikalar başta ABD olmak üzere diğer batı devletlerinin bölgesel çıkarlarına ters düşmüştür. Arap Baharı'nın başlangıcında yer alamayan ABD sonrasında ülkelerinin menfaati dışında gelişen olaylara müdahale de bulunmuş ve değişim dönüşümü gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Mursi karşıtları gösteriler Mısır'da artış göstermiş ve kanlı iç savaş süreci devam etmiştir. Bu durum karşısında Mursi'nin Genelkurmay Başkanı olan Sisi tarafından yönetime askeri darbe gerçekleştirilmiş. Gerçekleştirilen darbe ile anayasa sürecinin askıya alındığı duyurulmuştur. Ancak darbe sonrası Mısır sokaklarında darbe karşıtlığı protestolar gerçekleştirilmiştir. Mısır da halkın oyları ile seçilen ilk Cumhurbaşkanı olan Mursi'nin görevden alınması ve yargılanması ciddi eylemlerin yaşanmasına neden olmuş ve bu süreçte Tahrir Meydanı sembol hale gelmiştir. Darbe sonrası geçici hükümet oluşturulmuş ve protestolara karşı şiddet uygulamaları artmıştır. Daha sonra Mursi döneminde Genelkurmay Başkanı olarak görev yapan Abdül Fettah El Sisi Mısır'ın Cumhurbaşkanı olmuştur (Dersan Orhan, s.24).

Mısır ve Tunus'un ardından halk ayaklanmaları Libya'da baş göstermiştir. Ülke yönetimini uzun yıllar elinde bulunduran Muammer Kaddafi iktidarın sallandığını ve diğer ülkelerde yaşanan değişim ve dönüşümlerin kendi ülkesinde de yaşanacağını görmüştür. Bu durum karşısında ayaklanmaları bastırmak için iç savaş yolunu seçen Kaddafi kısmen başarı sağlamıştır. Bu durum karşısında Fransa ve İngiltere'nin bölgesel çıkarlarını korumak için başlatmış oldukları mücadele kapsamında 2011'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı çıkmış ve ardından NATO, "insani müdahale"

kapsamında Libya'ya yönelik hava harekatı operasyonuna başlamıştır. Yaklaşık 8 ay süren ve NATO bombardımanın eşlik ettiği bu süreç sonunda Geçici Ulusal Konsey kesin zafer kazanmış, Muammer Kaddafi öldürülmüş, Kaddafi yandaşları bastırılmış, Libya'nın tamamı Geçici Konsey Güçleri'nin kontrolüne geçmiştir (Dersan Orhan, s.25).

Arap Baharı sürecinde bölgede yaşanan değişim ve dönüşümler sonrası toplumsal protestoların adresi Suriye olmuştur. Ancak yukarıda belirtmiş olduğum ülkelerde ki protestolar sonucu yönetimler bir şekilde değişmiş ya da liderlerin öldürülmesi ile sonlandırılmıştır. Ancak Suriye'de durum farklıdır. Yaklaşık 3 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen Beşar Esad rejimi varlığını devam ettirmektedir. Ancak burada ki dengelerin farklılık gösterdiğini belirtmekte fayda var. Çünkü Suriye gerek konumu gereği gerekse siyasi mezhepsel yakınlıkları göz önünde bulundurulduğunda İran'ın desteğini fazlasıyla görmektedir. Ayrıca ekonomik ve askeri işbirlikçisi Rusya olan Rusya faktörünü de unutmamakta fayda var.

Suriye'de başlayan toplumsal ayaklanma sonrası Esad, toplumsal reform hareketlerine başlamış ancak bunun zamanlaması ve sorunları ortadan kaldırmaması açısından yeteri kadar karşılık görmemiştir. Suriye'de dağınık halde bulunan muhalefet "Suriye Ulusal Konseyi" adı altında bileşmiş ve Özgür Suriye Ordusu da Esad rejimine karşı silahlı unsur pozisyonunu üstlenmiştir. Ancak zamanla muhalefet kesimi kendi arasında ayrışma göstermiş ve çok sayıda muhalif grup ortaya çıkmıştır. Bu durum da muhaliflerin Esad'a karşı başarı sağlamasını güçleştirmiştir. Suriye'de yaşanan ve uzun süren bu iç çatışma uluslararası boyuta ulaşmıştır. Bölgesel ekonomik ve siyasi çıkarları olan başta ABD ve diğer batılı devletler Esad'a karşı net bir tavır alırken; Rusya, Çin ve İran gibi devletler de Esad'a destek açıklamasında bulunmuşlardır. Uluslararası boyutta da ayrılıkçı fikirlerin yaşanması Suriye'yi derin bir bataklığa doğru sürüklemeye devam etmektedir. Konu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşınmış ancak daimi üye olan Çin ve Rusya'nın Suriye'ye karşı yapılması düşünülen her türlü projeye karşı bir duruş sergilemişlerdir. Şüphesiz ki bu durumun en büyük faturasını Türkiye ödemektedir. Çünkü sınırimızda yaşanan ve iç savaş boyutuna ulaşan küresel sorun Türkiye'yi fazlasıyla etkilemiştir. Suriye iç savaşından kaçan milyonlarca insana Türkiye kapılarını açmış ve derin tarihi ve kültürel mirasına sahip çıkmıştır. Ancak bu

durum iç politikada ekonomik ve toplumsal sıkıntılar yaratılmasına neden olmuştur. Bu durum daha sonra ki konularımızda detaylı bir şekilde ele alınacaktır (Dersan Orhan, s.25).

Suriye’de yaşanan iç savaşın neticelenmemesinin birçok sebebi vardır. Yukarıda bahsetmiş olduğum bölgesel dengeler ve çıkarların savaş alanı halini alan Suriye, bununla birlikte Esad rejimine karşı tek vücut olamamış muhalifler ile karşı karşıyadır. Bu durumun uzayarak devam etmesi Suriye’de birçok örgütün yer almasına ve iç savaşın daha çok derinleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca Esad rejimi sonrası Batılı güçler için büyük bir muamma teşkil etmektedir. Esad’ın devrilmesi sonrası nasıl bir yapının iktidara geleceği kestirilmemektedir. Bu durum da ABD ve diğer ülkeler için ciddi bir sorundur. Çünkü askeri ve ekonomik çıkarları olan ülkelerin Esad sonrası kimin başa oturtulacağına karar verilememesi ve çok sayıda radikal örgütlerin yer alması tehlike yaratmaktadır. Netice itibari ile Suriye sorunu ciddi boyutlara ulaşmış ve Soğuk Savaş dönemi dengelerin yeniden oluşmasına zemin hazırlamıştır.

8.2 SURİYE İÇ SAVAŞI VE ABD – SURİYE İLİŞKİLERİ

ABD’nin Suriye politikalarının genel seyrine baktığımızda zaman zaman olumlu adımlar atıldığını görsek de genel anlamda ilişkilerin seyri bozuk devam etmiştir. Soğuk Savaş döneminde Suriye’nin SSCB bloğunda yer alması, İran ile iyi ilişkiler içerisinde olmaları, İsrail’e karşı mücadele veren HAMAS ve diğer örgütlere destek vermesi ABD’nin Suriye’yi de “haydut devlet” tanımlaması arasına koymasına neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası süreçte de Suriye’nin Rusya ile hem ekonomik hem de askeri işbirliği içerisinde olması ve hatta Rusya’nın en büyük askeri üslerinden birinin Suriye’de yer alması ABD açısından bölgesel politikaları etkileyen önemli bir faktördür.

Suriye'nin iç yapısına baktığımızda nüfusun % 10'unu oluşturan Aleviler iktidarı elinde bulundurmaktadır. Suriye'de %10-15 arasında bir Kürt nüfus vardır ve ayaklanma başlayıncaya kadar temel haklardan yoksundurlar. Bir çoğu vatandaş sayılmadığından dolayı kimlikleri bile yoktur. Bu sebepten dolayı mülk edinemiyorlar, resmi olarak evlenemiyorlar, çocuklarını okula gönderemiyorlardır (Mehmet Ali Göngen “Arap Baharı Karşısında ABD’nin Tutumu”, SDÜ, Aralık 2014, Sayı 33, s.13).

Suriye’de başlayan isyan olayları ilk etapta barışçıl talepler ile başlamıştır. BAAS rejiminin baskıcı politikası, sıkıyönetimin sonlandırılması ve reform sürecinin başlatılması gibi talepler halk nezdinde dile getirilmiştir. Ancak BAAS rejimi olaylara çok sert bir tepki göstermiş ve baskıcı tutumunu devam ettirmiştir. Bu durum Suriye’de olayların daha çok artmasına ve yayılmasına neden olmuştur. Bu sırada Esad bazı reform hareketleri gerçekleştireceğini açıklamış; kimliksiz vatandaşlarına kimlik verileceğini, sıkıyönetimin kaldırıldığını açıklamıştır. Ancak bu reform çabaları sonuçsuz kalmış ve isyan hareketleri hızla yayılmaya başlamıştır (Göngen, s.13)

Suriye’de başlayan isyan hareketlerini ABD yakından takip etmiş ve Suriye rejimine muhaliflerle siyasi diyalog sürecinin başlatılması gerektiğini belirtmiştir. Ancak olayların şiddeti artmaya devam ettikçe ABD konuyu BM gündemine taşımış, aynı zamanda Türkiye ve Arap Birliği ülkeleri ile yoğun bir siyasi diplomasi sürecini başlatmıştır. ABD, Suriye’de yaşanan iç savaşı BM nezdinde görüşmeye ve Suriye krizinin çözümü noktasında adım atmaya çalışırken karşısında daima Rusya ve İran’ın vetosunu görmüştür. Bunun üzerine ABD yönetimi Türkiye, Suudi Arabistan, Katar gibi ülkeler ile Arap Birliği ve İslam Konferansı Örgütü gibi çok uluslu örgütleri devreye sokarak sonuç almaya çalışmıştır. Diğer taraftan Suriye’de iç savaş uzadıkça hem Suriye’deki iç dengeler hem de bölgesel dengeler yüzünden savaş, tam bir mezhepsel eksene oturmuştur. Bölgesel bloklaşma: Bir taraftan Esad rejimi, İran ve Hizbullah diğer taraftan Suudi Arabistan, Türkiye, Katar şeklinde oluşmuştur. Mezhepsel bloklaşma en çok Esad rejimine yaramıştır. Çünkü böylelikle Esad, Sünni tehdidine karşılık her zaman yanında yer alacak bir Alevi ve Hristiyan azınlığın desteğini çok güçlü bir şekilde sağlayabilmiştir. Bu durum aynı zamanda muhaliflerin birleşmesi yönünde önemli bir engel olmuştur. Bu da sorunu kendi içinde daha çıkılmaz hale getirmiştir. Mezhepsel olarak bölünen Suriye muhalefeti diğer yandan etnik olarak da bütünleşmemiştir. PYD (Partiya Yekitiya Demokrat, Demokratik Birlik Partisi) öncülüğünde örgütlenen Kürt muhalefeti hiçbir tarafta yer almayacağını kendi bölgelerine saldırı olmadıkça kimseyle savaşmayacaklarını ilan ederek Kürt yoğunluklu bölgelerde yönetimi ele geçirmiştir (Göngen, s.15)

ABD Başkanı Barack Obama 28 Mart 2011 tarihli kritik konuşmasında;

“Elbette ki Amerika baskı olan her yere kendi ordusunu gönderemez. Biz müdahalenin risklerini ve maliyetini göz önüne alarak, her zaman harekete geçmenin gerekliliği hususunda önce kendi çıkarlarımızı düşünmeliyiz. Ancak bu, doğru olanı yapmayı sonsuza kadar engelleyecek bir argümana dönüşmemelidir. Ülkemizin bu kadar çok acil sorunu varken, ABD’nin dünyanın polis gücü olarak hareket etmesi beklenmemelidir. Baskıcı rejimlere karşı harekete geçme yükümlülüğü yalnızca Amerika’nın olmamalıdır. Biz Libya’da sivil halk dehşet derecesinde bir şiddete maruz kaldığı için harekete geçtik. BM Güvenlik Konseyi’nin onayını aldık, bölgedeki Arap ülkelerinin tam desteğini sağladık ve askeri hareketin kısa zamanda sonuç getireceğine emin olduktan sonra harekete geçtik. Suriye’de ise durum çok daha karmaşıktır ” demiştir (Prof.Dr. Birol Akgün “Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler”, SDE Analiz, s.10)

Barack Obama’nın açıklamasından anlaşılabacağı üzere insan haklarının korunması ABD dış politika açısından önem arz ederken, Irak operasyonunun maliyetlerini göz önünde bulundurmuş ve olası yeni bir hareketin ülkesi açısından çok yönlü zarara neden olacağını düşünmüştür. Bu nedenle ABD, Suriye meselesine özelde müdahale etmek yerine, bölgesel ittifaklar kurarak çözüm arayışı içerisinde olmuştur.

2012 yılının bahar aylarında bölgesel cihatçı örgütlerin Suriye iç savaşına dahil olmaları süreci içinden çıkılmaz bir duruma getirmiştir. ABD artık Suriye meselesine daha tereddütlü bir şekilde bakmaya başlamıştır. Çünkü IŞİD ve El-Nusra gibi örgütlerin iktidarı ele geçirmesinden çekinen ABD, Esad ve örgütler arası ikilemde kalmıştır. IŞİD ve El-Nusra gibi örgütler sürecin başında ÖSO (Özgür Suriye Ordusu) tarafında gözükmeleri ABD’nin ÖSO’ya ve Suriye Ulusal Konseyi’ne şüpheyle bakmasına neden olmuştur. ABD eski Dış işleri Bakanı Hillary Clinton’un 1 Kasım 2012’de Hırvatistan’da "Suriye Ulusal Konseyi bütün muhalefet temsil etmiyor" sözleri de bu çerçevede değerlendirilebilir (Göngen, s.15).

8.3 ABD’NİN SURİYE MUHALİFLERİ İLE İLİŞKİSİ

2011 yılının Mart ayında Suriye’de başlayan halk hareketleri, günümüzde iç savaşa dönüşmüş ve varlığını devam ettirmiştir. Uygulanan baskı politikaları sonucunda 40 yıldan fazla bir süredir Suriye’de pasifize edilen siyasal hareketlerin, Arap Baharıyla birlikte yeniden canlanması söz konusu olmuştur. Ancak halk hareketlerinin henüz

başarı sağlayamamasında ve sorunun Suriye'yi aşip bölgesel bir sorun haline gelmesinde çeşitli faktörlerin etkisi olmuştur. Şüphesiz ki bu durumun en önemli nedenlerinden birisi de Suriye'de Esad rejimine karşı oluşturulamayan güçlü bir muhalefet eksikliğidir. Aslında sürecin başladığı dönemler Suriye muhalifleri tek çatı altında birleşmiş, ancak daha sonra kendi içlerinde ayrılmaya başlayınca çok sayıda örgüt meydana gelmiştir. Bu durum da gerek iç politika ve gerekse uluslararası dengelerin değişmesine neden olmuştur (Ömer Kuş ‘Suriye Muhalefatinin Siyasal Görünümü: Geriye Dönük Bir Analiz’, ORSAM, No:15 Kasım 2014, s.2).

Suriye'de başlayan halk ayaklanmaları, Suriye siyasi hayatında çok sayıda yeni ve eski aktörlerinde tekrar siyaset sahnesinde olmalarına neden olmuştur. Uzun yıllar boyunca baskı ve zulüm altında kalan muhalifler bu ayaklanmalar neticesinde aktif görevde bulunma ve rejim değişikliği konusunda çalışma yapabilme olanağı sağlamışlardır. Bu bağlamda yurt içi ve yurtdışında Suriye rejimine muhalif olan gruplar tek çatı altında toplanmak için belli toplantılar gerçekleştirmiştir. Yapılan toplantılar sonucu muhalifler ‘Suriye Ulusal Konseyi’ adı altında birleşmiş ve faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Konseyin öncelikli amacı Esad rejimine karşı birlikte hareket edebilmek ve bu konuda koordinasyonu sağlamaktır. Oluşturulan muhalif konseyi kendi içerisinde de yeni oluşumları barındırmış ve katılanların siyasi bilgi birikimleri ve tecrübeleri neticesinde kendilerine görevler verilmiştir (Kuş, s.3).

Bu oluşumlar, çoğunlukla aydın ve kültürlü gençlerin yanı sıra insan hakları ve siyaset ile uğraşan ve Suriye'de rejimi demokratik yollar ile değiştirmeyi arzulayan ve genellikle teknolojiyi iyi kullanan insanlardan oluşturulmuştur. Oluşturulan konseyin amacı, öncelikle muhalif yapılanmaları tek çatı altında toplamak ve Suriye rejiminin değiştirilmesi konusunda birlikte hareket etmektir. Bu amaç doğrultusunda gerek Suriye içerisinde gerekse Suriye dışında çok sayıda toplantılar gerçekleştirilmiş ve yol haritası belirlenmeye çalışılmıştır (Kuş, s.5).

Bu süreç içerisinde ABD gelişmeleri yakından izlemiş ve Esad yönetimine şiddet kullanmamasını, muhaliflerle siyasi diyalog başlatmasını önermiştir. Olayların tırmanması üzerine ABD konuyu bir yandan BM gündemine taşıırken, diğer yandan Türkiye ve Arap Birliği ülkeleriyle yakın temasa geçmiştir. Yeni ABD dış politikasına uygun olarak, Obama yönetimi herkesin beklentisinin aksine Suriye konusunda bölgesel

insiyatifler geliştirilmesini ve diplomatik çabalara öncelik verilmesini desteklemiştir. Bölgede Suriye yerine, kendi çıkarları için daha ciddi bir tehdit kaynağı olarak gördüğü İran'a karşı daha sert önlemler alınmasını savunmuştur. Bu çerçevede ancak 2011 Ağustos ayında Başkan Obama artık Esad yönetiminin gitmesi gerektiğini açıklamıştır. 6 Şubat 2012 tarihi itibarıyla de diplomatlarını geri çekmiştir (Akgün, s.13).

Bu kapsam da oluşturulan ve Esad rejimine karşı ciddi bir yapılanma sürecine giren ‘‘Suriye Ulusal Konseyi’’ ABD tarafından da tanınmış ve gerçekleştirilen toplantılara öncülük etmiştir. Amaç; Suriye’de çatışan muhaliflere destek olmak ve Esad rejimi üzerinde siyasal baskıyı artırmaktır. Ancak ABD bu düşünceler içerisinde iken Suriye meselesinin NATO ve BM gibi uluslararası bir yapı tarafından askeri müdahalede bulunulmadan çözülmesinin zor olduğunu gözlemlemiştir. Fakat orada da Rusya ve Çin gibi devletlerin karşı duruş sergilemeleri Suriye meselesinin içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmuştur. Bu süreç içerisinde ABD, Obama dönemi ile başlayan süreçte dış politikasında askeri müdahalelerden uzak durmaya çalışmıştır. Bu kapsam Irak’tan çekilme sürecini başlatan ve Afganistan’dan kademeli bir şekilde çekilme stratejisi uygulayan ABD, bir yandan da iç politikada yaşanan ekonomik sıkıntıların ve toplumsal reformları öncelik olarak belirlemiştir. Ortadoğu’da yaşanan değişim ve dönüşümler için özellikle Suriye meselesi özelinde bölgesel işbirlikleri yolunu tercih etmiştir (Akgün, s.14).

Suriye muhalifleri tarafından oluşturulan Suriye Ulusal Konseyi bir yandan çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan Suriye içerisinde oluşan farklı düşünceleri de çatısı altına almaya çalışmıştır. Ancak bu konuda başarı sağlanmaması bir bakıma muhaliflerin de kendi içerisinde ayrışmasına ve Esad rejiminin bu sayede elinin güçlenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Suriye içerisinde Suriye Koordinasyon Komitesi’nin oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Bu komite ise; önceliğin Suriye’de başlatılan iç savaşın sona erdirilmesi ve diyalog çabalarının artırılması noktasında faaliyet göstermiştir. Komite için geçiş sürecinde Beşar Esad’ın rol alıp almaması önemli değildir. Öncelik savaşın sona erdirilmesi ve uzlaş diyalogunun başlatılmasıdır. Suriye Ulusal Konseyi ile Koordinasyon Komitesi arasında derin farklılaşmalar yaşanmıştır. Bu bölünme ideolojik ve siyasi farklılıklar temeline dayanmaktadır. Yani

İslamcılar ve liberaller ile ulusalcı ve solcuların geriye kalanları arasında yaşanmıştır (Kuş, s.12).

Temel noktalarda ayrışımın yaşandığı Suriye Muhalifleri yeniden yapılanma yoluna girmiş ve başta ABD ve bölgesel aktörler olmak üzere yeni bir oluşum başlatmışlardır. Oluşturulan Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu yurt içi ve yurt dışında çok sayıda toplantılar gerçekleştirmiş, Suriye halkına gerekli yardımları temin edecek ve devrimi en iyi şekilde temsil ederek amaçlarını gerçekleştirecek ve tüm devrimci güçleri kapsayan bir girişim olarak görülmüştür. Amaçlarını bir an önce Esad rejimini sonlandırmak olarak belirlemişlerdir. Ancak amaçladıkları nihai hedef ile yapmış oldukları uygulamalar birbiri ile örtüşmeyince bu yeni oluşum da kendi içerisinde dağılmak zorunda kalmıştır. Bunun birçok sebebi vardır. En önemli sebep ise; oluşturulan yeni koalisyonun uluslararası yapılar ile iyi bir diyalog ve çalışma alanı oluşturamamasıdır. İlk etapta ABD ve batılı ülkelerin desteğini almış olsalar da sonrasında ki uygulamaları uluslararası desteğin azalmasına neden olmuştur. Koalisyon güçleri yapmış oldukları çalışmalar ile sorunun temelinden uzaklaşıp tüm körfez ülkelerinin değişim ve dönüşümlerine odaklanmaları ve meselenin özünden kopması neticesinde kendi içerisinde ayrılmaya gitmişlerdir (Kuş, 14)

Suriye krizinin başlaması ile birlikte süreç içerisinde birçok muhalif yapılanmalar oluşmuş ve zaman zaman yukarıda da belirtmiş olduğum gibi birliktelikler sağlanmıştır. Ancak Suriye meselesi öncelikle halk ayaklanması olarak başlayıp daha sonra uluslararası bir meseleye dönüşünce dünyanın süper güçleri olarak nitelendirilen ülkelerin siyasi ve ekonomik çıkarlar ile dünya prestijlerinin güçlendirilmesi adına güç gösterilerinin yapıldığı bir alan haline dönüşmüştür. Bu durum da meselenin özünden uzaklaşıp uluslararası dengelerin gözetildiği bir duruma zemin hazırlamıştır. Bu yüzden Suriye meselesi çok boyutlu bir hal almış ve içerisinde yüzlerce örgütün mücadele ettiği bir konuma gelmiştir (Kuş, s.14).

ABD'nin uzun yıllar boyunca Irak'ta ki hegemonyası ve bölgesel ekonomik çıkarları Suriye meselesinde de aktif rol almasına neden olmuştur. Çünkü Suriye ABD açısından hem siyasi jeopolitik bir konuma sahip hem de ekonomik çıkarlar doğrultusunda önemli bir alan oluşturmaktadır. Ayrıca Suriye krizinin ardından Esad rejimi sonlandırılırsa ABD açısından İran tehdidi noktasında da başarı sağlanmış olacaktır. Bu ve benzeri

nedenlerden dolayı ABD, Suriye’de Esad rejiminin sonlandırılmasından yana tavır almıştır.

8.4 SURIYE’DE BÖLGESEL VE ULUSLARARASI ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Suriye’de her geçen gün artarak devam eden iç savaş beraberinde hem bölgesel hem de küresel bir takım sorunların oluşmasına da zemin hazırlamıştır. İlk yıllarda Suriye meselesi bir iç politika olarak algılanırken; sonrasında yaşanan katliamlar ve uluslararası aktörlerinde müdahalesi ile önce bölgesel ve ardından küresel bir sorun haline gelmiştir. Siyasi istikrarsızlık ortamının oluşması bölgede birçok terör gruplarının da oluşmasına neden olmuş ve bu terör faaliyetleri küresel bir tehdit olma yolunda hız kazanmaya başlamıştır. Bu sebeple Suriye’de yaşanan çatışmaların sonlandırılması için birçok oluşum meydana gelmiş ve mutabakat metinleri hazırlanmıştır. Bu bağlamda Suriye krizinin sona erdirilmesi için küresel boyutta birçok girişim yapılmıştır. Konunun bütünlüğünün daha iyi anlaşılması için alt başlıklar halinde incelenmesi fayda sağlayacaktır.

8.4.1 Arap Birliği Barış Planı

Arap Birliği, 22 Arap ülkesinin üye olduğu milletler arası bir örgüttür. Arap ülkeleri arasında ki ilk ittifak 1936 yılında Irak ve Suudi Arabistan arasında gerçekleşmiştir. 1944 yılında imzalanan İskenderiye Protokolü ile Arap Birliği’nin temelleri atılmıştır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Birli%C4%9Fi)

Birinci dünya savaşının sona ermesiyle yeni bir uluslararası sistem şekillenmeye başlamış, manda yönetimleri altındaki Araplar birer birer tam bağımsız devletleriyle dünya sahnesine katılmış ve en önemlisi çeşitli siyasi görünümeler altında ortaya çıkan Arap milliyetçiliği Arap siyasetini yönlendiren en önemli katalizör haline gelmiştir. Bu kapsamda birliğin kuruluş amaçları arasında üye ülkelerin karşılıklı kuvvet kullanımına engel olmak, sorunları barışçıl yollardan çözmek ve üye ülkelere karşı düzenlenen tehdit ve saldırılarda birlikte önlem almak gibi nedenler sıralanmıştır. Aslında örgütün kuruluş ve gelişimini yönlendiren iki önemli etken, Arap milliyetçiliğinin yükselişi ve Filistin Sorunu olacaktır (‘‘Arap Birliği Ne İşe Yarar?’’, TASAM Yayınları, Mart 2008).

Arap Birliği kuruluşundan itibaren bölgesel sorunların çözümünde etkili olabilecek, tüm üyelerin ortak bir politika etrafında birleştirildiği bir siyasi aktör olmaktan hep uzak kalmıştır. Ancak özellikle Arap Baharının bölgede getirdiği hareketlenme ve değişim, Arap Birliği'ne de yansımış ve Libya ve Suriye konusunda önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Özellikle Suriye'deki savaşın sona erdirilmesi için Şam yönetimine önemli bir bölgesel baskı kurmuştur. Esad yönetiminin Suriye halkının haklı demokrasi ve özgürlük taleplerini dikkate almayarak halka karşı kullandığı şiddet politikasını gerekçe göstererek, 12 Kasım 2011 tarihinde Suriye'nin üyeliğini askıya almıştır. Suriye'nin üyeliğini askıya almadan önce Arap Birliği, Suriyeli yetkililerle birçok görüşme gerçekleştirmiş, ancak Suriye her defasında verdiği sözü tutmamıştır. 27 Kasım 2011'de Birlik, tarihi sayılabilecek ikinci bir karar alarak Suriye'ye siyasi ve ekonomik alanda yaptırım uygulanmasına yönelik tutumunu netleştirmiştir (Nebi Miş, "Suriye", Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmalar Merkezi, 2012,s.221).

19 Aralık 2011 tarihinde Kahire'de Suriye ile Arap Birliği arasında Arap gözlemcilerin Suriye'de görev yapmalarına izin veren protokol imzalanmıştır. Bunun sonucunda 13 ülke ve 6 farklı kuruluştan 170 kişiden fazla bir gözlemci heyeti oluşturularak Suriye'ye gönderilmiştir. Ancak burada ki önemli husus gözlemci heyetinin hangi bölgelerde inceleme yapacağına Şam yönetimi karar vermiştir. Oysa muhalifler, çatışmaların yoğun olarak yaşandığı Humus, Dera ve Şam gibi yerlerde inceleme yapılmasını talep ederken Gözlemci heyeti dar kapsamlı incelemelerde bulunmuş ve ilk izlenimlerinin kaygı verici olmadığını açıklamıştır. Ardından Gözlemci heyeti çalışmalarını tamamlamış ve hazırladıkları raporda Suriye'de iç çatışmaların özüne inilmediği ve dar kapsamlı bir rapor sunulduğu anlaşılmıştır. Bunun neticesinde önce Suudi Arabistan ve ardından da diğer Körfez ülkeleri gözlemcilerini çektiğini açıklamıştır (Miş, s.222).

Arap Birliği Suriye iç savaşının sonlandırılması amacıyla Mısır'da Dışışleri Bakanları düzeyinde bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda Suriye'de bir barışın tesis edilmesi için bir plan hazırlanmıştır. Planda Esad'ın muhalifler ile diyaloga girmesi ve iki ay içerisinde ulusal birlik hükümetinin kurulmasını talep etmiş, ayrıca çok partili bir sistem ile seçimlere gidilmesi gerektiğini açıklamıştır. Diğer taraftan da Arap Birliği Suriye meselesini BM nezdine taşımaya çalışmıştır. Alınan kararlar bazı birlik üyeleri tarafından kabul edilmezken; Esad ise Gözlemci heyetinin raporlarına dikkat çekmiş ve

alınan kararları reddettiğini açıklamıştır. Bunun üzerine Arap Birliği de 28 Ocak tarihinde gözlemci heyetinin faaliyetlerini durdurduğunu açıklamıştır (Miş, s.222).

Arap Birliği'nin çalışmaları bir netice vermeyince söz konusu plan BM'ye taşınmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde Suriye'de Esad'ın görevi başkan yardımcısına devretmesi, geçici bir ulusal birlik hükümetinin kurulması ve bu hükümetin seçim takvimini belirleyerek erken seçime gidilmesi taslakta yer almıştır. Ancak taslağın görüşülmesi sırasında Rusya ve Çin Esad'ın istifasının dayatılmasının yanlış olduğunu, Suriye'de yaşanan savaşın yalnızca Esad kaynaklı olmadığını belirtmişlerdir. Buna rağmen taslak metin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde görüşülmüş ve daimi üye olan Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir. Bunun neticesinde yalnızca Esad'ın muhaliflere karşı zor kullanmasını kınayan bir bildiri yayınlanmıştır (Miş, 223).

8.4.2 Annan Planı

BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye ile ilgili karar tasarısını Rusya ve Çin'in veto etmesi ile eli güçlenen Esad, ülkesinde ki savaşın dozunu artırmış ve sivil halk ölümleri artış göstermiştir. Uluslararası toplum sorunun çözüm arayışlarını her anlamda yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda Arap Birliği ve BM Suriye'de ki krizin çözümüne yönelik eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ı 23 Şubat 2012 tarihinde BM-Arap Birliği özel temsilcisi olarak atamıştır (Miş, s.224).

Suriye ordusunun ağır silahlarla sivil halka yönelik gerçekleştirdiği katliamların yoğunlaştığı bir dönemde Annan, Suriye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Devlet Başkanı Esad ile görüşmüştür. Kofi Annan bu iki günlük Şam ziyaretinde, Esad'a bir dizi somut öneride bulunmuş ve söz konusu önerilerle ilgili Esad'ın tavrını anlamaya çalışmıştır. Annan, Şam'ın ardından Türkiye ve Katar başta olmak üzere diğer bazı bölge ülkelerine de ziyaret gerçekleştirerek, sorunun çözümünde bu ülkelerin desteğini istemiştir. Bu ziyaretlerinin ardından 16 Mart'ta "Suriye için Annan Barış Planı" olarak adlandırılan 6 maddelik plan Esad yönetimine sunulmuştur. Annan Suriye ile pazarlıkları bir taraftan yürütürken diğer taraftan da sorunun en başından beri Suriye rejimine destek veren Rusya, Çin ve İran'a birer ziyaret gerçekleştirerek bu ülkelerin desteğini istemiştir. Çeşitli çekinceleri olsa da her üç ülke prensipte bu plana destek vermişlerdir. Annan'ın Çin'de bulunduğu sırada Esad hükümeti, Rusya'nın da telkini ile

27 Mart tarihinde söz konusu planı kabul ettiğini duyurmuştur. Söz konusu plan altı maddeden oluşmuş ve maddeler daha çok çatışmaların durması için uygun ortamın oluşturulmasına yönelik olarak düzenlenmiştir (Miş, s.224). Annan Planı olarak tarihe geçen maddeler şu şekildedir:

1. Suriyeli halkın meşru taleplerine ve endişelerine yanıt verecek şekilde Suriyeliler tarafından yürütülecek ve herkesi kapsayacak siyasi süreç için özel temsilciyle çalışmayı taahhüt etmek ve bu amaçla müzakereler için gerekirse bir temsilcinin atanmasına onay vermek.
2. Saldırıları sonlandırıp, BM tarafından denetlenecek ateşkesin derhal sağlanması, bu amaçla öncelikle Suriye hükümetinin, halkın yaşadığı bölgelerde ağır silahların kullanılmasına son vermesi ve askerlerin geri çekilmesi; muhalefetin ve Suriye'deki diğer unsurların, saldırıları bırakıp ateşkesin sağlanması için işbirliği yapması.
3. İnsani yardımın gerekli olan her yere ulaşabilmesi için ilk adım olarak derhal uygulanmak üzere günde 2 saat insani yardım için çatışmaların durdurulması.
4. Keyfi olarak tutuklanan ve gözaltına alınanların serbest bırakılması.
5. Gazetecilerin ülke içinde serbestçe dolaşmalarının sağlanması.
6. Barışçıl toplanma ve protesto hakkına saygı duyulması.

Annan'ın 6 maddelik barış planının ardından ülkede ki tüm silahlı güçler ateşkes ilan edeceğini kararlaştırmışlardır. Ateşkesin ardından Esad yönetimi buna uyacağını açıklasa da sonrasında Hama yakınlarında gerçekleştirdiği saldırılar sonucu çok sayıda sivil halk yaşamını yitirmiştir. Bunun ardından Annan, önce Rusya ve sonrasında İran'ı ziyaret ederek Suriye'de oluşturulması planlanan barış görüşmelerinde destekleri istenmiştir. Ancak Esad'ın saldırgan tutumunun devam etmesi üzerine BM, daha ağır yaptırımlarda bulunacağını açıklamış fakat yine Rusya ve Çin'in veto etmesi sonucu görüşmeler tıkanmıştır.

14-15 Ağustos 2012 tarihlerinde Cidde'de düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) 4. Olağanüstü İslam Zirvesi'nde Suriye'nin İİT üyeliği askıya alınmıştır. Ardından da 17 Ağustos'ta BM Güvenlik Konseyi misyonun devam edebilmesi için gereken koşullardan biri olan "ağır silah kullanımına son verilmesi ve şiddetin azalması" koşulunun yerine gelmediği gerekçesiyle misyonun görevine son vermiştir. Dolayısıyla

da Suriye'deki krizin çözüme kavuşturulması sürecinde arzu edilen ilerlemelerin sağlanamaması ve şiddetin artarak devam etmesi üzerine, görev süresinin bitiminin ardından süre uzatımı talebinde bulunmayan Kofi Annan'ın yerine, 17 Ağustos 2012 itibariyle Cezayir'in eski Dışişleri Bakanı Lahdar İbrahimi (Lakhdar Brahimi) atanmıştır. İbrahimi göreve geldikten sonra Türkiye, Rusya ve diğer birçok ülkeye sorunun çözümüne yönelik istişarelerde bulunmak için ziyaretler gerçekleştirmiştir. Özellikle Rusya ve Çin İbrahimi'den "Cenevre Mutabakatı"na sahip çıkması yönünde beklentilerini dile getirseler de, Annan'dan sonraki çabalar prosedürden öteye gitmeyen uğraşlar olarak devam etmiştir (Miş, s..225).

8.4.3 Suriye Dostları Toplantısı

Suriye'de ki iç çatışmanın sonlandırılması noktasında inisiyatif alan BM, hazırladıkları raporun ve uygulamaya geçirecekleri planların Rusya ve Çin tarafından veto edilmesinin ardından uluslararası toplumu alternatif çözüm arayışlarına yöneltmiştir.

Bu kapsamda 24 Şubat 2012 tarihinde Tunus'ta gerçekleştirilen "Suriye'nin Dostları" toplantıları yeni bir süreç olarak başlatılmıştır. Bu toplantıların amacı; Suriye muhaliflerini tek çatı altında toplamak ve meşru bir zemine oturtmaktır. Bu anlamda Tunus, İstanbul, Paris ve Marekeş'te olmak üzere uluslararası katılımın yoğun olduğu dört büyük toplantı gerçekleştirilmiştir. Tunus'ta ki ilk toplantıya Rusya ve Çin temsilci göndermemiştir. Esad yönetimi ise toplantıya katılan ülkeleri "Suriye'nin düşmanları" olarak adlandırmıştır. Türkiye ise bu toplantılara yoğun destek vermiş ve toplantının ilkinin Tunus'ta gerçekleşmesini talep etmiştir. Çünkü Tunus Arap Baharının ve özgürlük ateşinin yakıldığı ilk yer olması açısından sembol bir ülke konumundadır. Gerçekleştirilen toplantıda "Suriye Ulusal Konseyi'nin" Suriye halkının meşru temsilcilerinden biri olduğu kabul edilmiş, Esad rejimin iktidarı devretmesi ve Arap Birliği gözetiminde Geçiş Hükümeti ile birlikte Suriye'nin demokratik seçimlere gitmesi tavsiye edilmiştir (Miş, s.226)

Suriye'nin Dostları Toplantısı'nın ikincisi 1 Nisan 2012 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıya BM, Arap Birliği, AB, İslam Birliği Teşkilatı, Körfez İşbirliği Teşkilatı ve Afrika Birliği temsilcilerinden oluşan çok sayıda ülke ve uluslararası örgüt katılım sağlamıştır. Toplantı öncesi Esad'ın Kofi Annan'ın barış

planını uygulayacağını açıklaması uluslararası toplumu oyalamaya dönük yeni bir strateji olduğu değerlendirilmiştir. Toplantıda alınan kararlardan en önemlisi Suriye muhalefetine resmi temsilci olarak kabul edilmesidir. Ayrıca Suriye’de mevcut kurumların korunması ve parlamenter bir demokrasiye geçilmesi noktasından görüşler belirtilmiştir. Ayrıca Özgür Suriye Ordusu’na gerekli alanlarda destek yapılması kararı da bu toplantıda alınmıştır (Miş, s.227)

Suriye Dostları toplantısının üçüncüsü 100’ü aşkın ülkeden temsilcilerin ve Suriye muhalif grupların da katılımları ile 6 Temmuz 2012 tarihinde Paris’te gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda Suriye muhalefetine güçlü bir şekilde desteklenmesi noktasında kararlar alınmıştır. Ayrıca ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’un Rusya ve Çin’in Esad’ı desteklemesinin bedelini ağır ödemeleri gerektiğini belirterek bir anlamda bu ülkelere ultimatoma vermiştir. Türkiye ise Esad rejiminin fiilen sonlandırılması ve akan kanın durdurulması buna karşılık etkili bir geçiş hükümetinin inşa edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Toplantıda alınan kararlar sonrası Suriye Ulusal Muhalefeti desteklenmiştir. Ancak Ulusal Suriye Konseyi süreç içerisinde etkinlik ve kapsayıcılık konusunda bir türlü beklenenleri verememiştir. Hatta belli grupların etkisi altında kalarak birçok muhalif grup ve aktörleri bünyesine katamamış ve kapsayıcı bir özellik kazanamamıştır. Ulusal Konsey’in gittikçe daha da etkisizleşmesi üzerine geniş katılımlı bir çatı örgütünün oluşturulmasına yönelik çabalar sonuç vermiş, Suriyeli tüm muhalifleri birleştirecek ortak bir platform oluşturulması amacıyla 8-11 Kasım tarihleri arasında Ulusal Devrim İnisiyatifi (UDİ) adı altında Doha’da gerçekleştirilen toplantılar sonucunda, 11 Kasım 2012 tarihinde “Suriye Muhalefet ve Devrim Güçleri Ulusal Koalisyonu” adlı yapı teşkil edilmiştir. Ulusal Koalisyon Başkanlığına eski Emevi camisi imamı Muaz el Hatip, seçilmiştir. Yeni çatı örgütü, Doha toplantısının ardından Suriye muhalefetine toparlamak ve muhalefetin kendi arasındaki çatışmaları sonlandırmak için yoğun bir çalışma içine girmiş ve uluslararası toplum tarafından meşru olarak tanınması Aralık ayına kadar ertelenmiştir (Miş, s.228).

12 Aralık 2012 tarihinde Marakeş’te Suriye’nin Dostları toplantısının dördüncüsü düzenlenmiştir. Toplantıya “Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu”nun da katılması resmen tanındığının göstergesidir. ABD de bu koalisyonun muhalefeti tam anlamıyla temsil ettiğini açıklayarak tanıması diğer

lkelerinde bunu desteklemesine zemin hazırlamıştır. Bu toplantıda da Esad'ın görevi bırakması tekrarlanmış ve muhaliflerin gerek siyasi gerekse ekonomik ve askeri açıdan desteklenmesi kararı alınmıştır (Miş, s.228).

8.4.4 Cenevre Mutabakatı

Suriye'de ortaya çıkan şiddeti durdurmaya yönelik olarak, en baştan itibaren uluslararası alanda birçok farklı oluşum ve toplantılar ortaya çıkmıştır. Bu toplantıların farklı adlar ve çatılar altında yapılmasının en önemli nedenlerinden biri, önce BM nezdinde uluslararası toplumun ortaklaşa bir karar alamaması ardından da bölgesel insiyatifler üzerinden yürütülen çabaların Suriye konusunda farklılaşan ajandalarıydı. Dolayısıyla, 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre'de "Suriye Eylem Grubu" adı altında uluslararası bir toplantının düzenlenmesi, BM dışında tüm tarafların katılabileeği bir yapıyı ortaya çıkarmak içindi. Dönemin BM ve Arap Birliği'nin Suriye zel temsilcisi Kofi Annan'ın girişimiyle organize edilen toplantı Suriye'nin dostları toplantısına en başından itibaren Çin ve Rusya'nın katılmamasından dolayı bu ülkelerin de katılabileeği meşruiyeti yüksek bir toplantı olarak düşünülmüştü. Sonradan 1. Cenevre süreci olarak adlandırılan bu toplantıya, BM Güvenlik Konseyi daimi yeleri başta olmak üzere Türkiye, Irak, Katar, Kuveyt ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi ile BM Genel Sekreteri katılmıştır. Suriye'deki katliamı durdurmaya yönelik, daha sonradan da çokça atıf yapılan bu toplantının en önemli yanı, BM daimi temsilcilerinin üzerinde mutabık olduğu nihai bir bildirinin ortaya çıkmasıydı. Toplantının ana gündem maddesi Esad sonrası döneme ait yol haritasının nasıl oluşturulacağıydı. Ancak bu konuda en yoğun tartışma geçiş sürecinde Esad'ın rolünün ne olacağı ile ilgiliydi. Toplantıdan çıkan kararlara bakıldığında ilk somut öneri, tarafsız bir ortam yaratmak amacıyla bir geçiş hükümetinin kurulmasıdır. Bu geçiş hkmetine muhalefet grupları başta olmak üzere Suriye'deki tüm taraflar katılacaktır. Buradan anlaşılan ise Rusya'nın dayatmasıyla geçiş hükümetinde Esad'ın da bulunacak olmasıdır.⁵² Bildiride ayrıca anayasal düzenin ve adalet sisteminin gözden geçirilerek sonucun halk onayına sunulması, anayasal düzen kurulduğunda, zgr ve çok partili seçimler için hazırlanılması, kadınların geçiş sürecinin tüm safhalarında tam anlamıyla temsil edilmesi gibi hükümler de bulunmaktaydı. Toplantıda Annan'ın altı maddelik

barış planının desteklenmesi kararı çıkmış, Suriye yönetimi, Rusya ve Çin'in süreçteki rolüne atıfla, çıkan kararları olumlu bulmuştur. Suriye Ulusal Konseyi ise "Cenevre Mutabakatı"na kendilerini dışladığı gerekçesiyle karşı çıkarak, Esad sonrası yönetim için mezhepçi temelde teşkil edilecek dışarıdan dayatılan hükümet modellerine itiraz edeceklerini belirtmiştir. Cenevre Süreci temelinde "Suriye Eylem Grubu", toplantıda çıkan sonuçları uygulamaya dönük birçok kez farklı ülkelerde toplansalar da çözüme dönük somut bir çıktı üretememişlerdir. Ancak Rusya ve Çin Suriye ile ilgili hemen hemen tüm tartışmalarda çözümün sadece Cenevre Mutabakatı ekseninde olabileceği yönünde ısrar etmişlerdir (Miş, s.229).

8.5 DİRENİŞ EKSENİ SÖYLEMİ - ABD

"Direniş Ekseni" terimini ilk kullanan kişi, Libyalı gazeteci ez-Zahf el-Ahdar olmuştur. ABD Başkanı George W. Bush' un, 11 Eylül sonrası saldırgan politikalarının teorik malzemelerinden biri olan "Şer Ekseni" ibaresine bir reaksiyon olarak ileri sürdüğü bu terimle el-Ahdar, "Şer Ekseni" olarak gösterilen İran, Irak ve Kuzey Kore'nin tek ortak paydasının, aslında ABD'nin hegamonik dünya görüşüne karşı bir direniş geliştirmeleri olduğunu ifade etmiştir (Korkmaz, s.172).

Çift kutuplu dünya düzeninde İran, her iki tarafa da angaje olmamış ve kendisine has bir dünya siyaseti izleme politikası yürütmüştür. Bu dönemde İran'ın Ortadoğu'da ki birincil önceliği Körfez hakimiyetini pekiştirmek olmuştur. Bu stratejiye en uygun partner ise Esad rejiminin olduğu Suriye'dir.

İran'ın Körfez'de güçlü bir nüfuz oluşturmamasının birçok stratejik nedeni vardır. İran'ın Hazar dışında tek su yolu bağlantısı Körfez' dir. Körfez bu anlamda İran'ın dünyaya açılan kapısıdır. Körfez'in İran açısından bir başka önemi ise Arap dünyasına açılan Irak topraklarından sonra ki tek noktasıdır. Körfez'de güç elde edemeyen İran'ın Arap coğrafyasında ve Ortadoğu'da etkin olması beklenemez. Bu nedenle Körfez İran için olmazsa olmaz konumundadır. Ayrıca Körfez'in zengin petrol ve doğalgaz kaynakları İran'ı cezbeden bir başka unsurdur. Bu nedenle Körfez'de sağlanacak bir askeri üstünlük, dünya ölçeğinde önemi haizdir (Korkmaz, s.171).

İran ve Suriye'nin ittifakı, iki ülkeye bölgesel hakimiyet temin etmektedir. En başından beri Körfez'e tam anlamıyla hakim olma stratejisi güden ve bunda başarılı olan İran, Suriye ile sağladığı müttefiklik ilişkisi üzerinden Körfez hakimiyetini güçlendirmiştir (Korkmaz, s.171).

Bu karşılıklı kazan-kazan stratejisi, Ortadoğu'da Arap ülkeleri tarafından İran ve Suriye'yi ayrılmaz bir bütün şeklinde nitelendirilmesine neden olmuştur. Arap ülkeleri bu ittifakı "Şii Hilali" olarak isimlendirirken, İran ve Suriye ise bunu "Direniş Ekseni" olarak kavramsallaştırmıştır.

İran, Ortadoğu'da başlayan halk hareketlerinin Suriye'yi etkilemesi sonrası Suriye'de rejimin en büyük destekçisi olmasının sebeplerinden birisi de ABD'nin ve emperyalist güçlerin bölgede ki çıkar mücadeleleri olarak görmüştür. Suriye'de ki gösterilerin, diğer Arap Baharı ülkelerinden yaklaşık üç ay sonra başlamış olması, Batı'nın komplosu olarak görülmüştür. İranlı yetkililere göre bu gecikme, ayaklanmanın dışarıdan yürütülen bir proje olduğunu kanıtlayan bir hazırlık aşaması süreci anlamına gelmektedir. Suriye ayaklanmasının, diğer Arap ayaklanmalarının aksine, başkentten veya büyükşehirlerden değil de kırsal bölgelerden başlamış olması da, İran'ın devrimcilerin dış güçlerin ajanı olduğu yönündeki tezinde kullandığı argümanlar haline gelmiştir (Korkmaz, s.179).

ABD'nin Irak işgali ve sonrasında Irak'ın yeniden yapılandırılma sürecinde Şii kökenli siyasetçilerin güç kazanması bölgede İran'ın güçlenmesine neden olmuştur. Uzun yıllar boyunca Irak'ta ki Şiilere destek veren İran, Şii siyasi aktörlerin başa geçmesi ile bölgede ki nüfuzunu artırmıştır. Bu durum da batının "Şii Hilali" terimini kullanmasına, İran'ın ise "Direniş Ekseni" kavramını geliştirmesine neden olmuştur.

9. ABD’NİN İŞİD STRATEJİSİ

2003 yılında ABD’nin Irak’a yönelik başlatmış olduğu saldırılar ile birlikte bölgesel sorunlar başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. ABD’nin daha önce Afganistan’a yapmış olduğu saldırılar sonucu çok sayıda örgüt Afganistan’a yerleşmiş ve yerel unsurlar ile birlikte hareket etmiştir. Aynı durum Irak içinde geçerlidir. ABD’nin Irak’a yönelik başlatmış olduğu saldırı şiddetini ve etkisini artırdıktan itibaren Irak’ta ciddi anlamda ayrışmalar yaşanmıştır. Bu durum da hiç şüphesiz ki çok sayıda örgütün Irak’a sızmasına neden olmuştur (‘‘ABD’nin İŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, ORSAM Rapor No: 191,Eylül 2014, s.10).

Irak’ın işgali ile başlayan ve özellikle Sünni Arapların görmezden gelindiği süreç her açıdan birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bu sorunun farkına varan ABD, Sünni grupları yeniden şekillenen sisteme entegre etmeye çalışmış, yerel aşiretlerle uzlaşma yoluna giderek desteklerini almış ve bu sayede söz konusu örgütlerin hareket alanlarını büyük ölçüde sınırlandırmıştır. Ancak Maliki yönetiminin özellikle Amerikan askeri varlığının ülkeden çekilmesinden sonra uyguladığı politikalarla Sünni gruplar yeniden sistemden dışlanmaya başlamıştır. Bu durum ise Bağdat yönetimine karşı mücadele eden radikal örgütlere yerel katılımın ve desteğin artmasına neden olmuştur. Nitekim birçok Sünni Arap, Maliki’nin politikalarına duydukları tepki nedeniyle bu örgütlere katılmasa bile en azından örgütlerle birlikte mücadele etmemiştir (‘‘ABD’nin İŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, ORSAM Rapor No: 191,Eylül 2014, s.10).

Suriye ekseninde ele alındığı zaman; Suriye’de her geçen gün şiddetini artırarak devam eden bir rejimden bahsetmek mümkündür. Ayrıca Suriye iç savaşının uzaması, beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Bunun en büyük örneği ise yeni örgütlerin meydana çıkması ve iç karışıklık yaşayan ülkelerde güç kazanmasıdır. Arap Baharının yansımalarının yaşandığı ülkelerde meydana gelen örgütlenmeler, Suriye’de mevcut yönetimi devirmek için Suriye’ye gelmiş ve sayıları yüzleri bulan birbirlerinden farklı örgütlenmelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır (‘‘ABD’nin İŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, ORSAM Rapor No: 191,Eylül 2014, s.11).

Bununla beraber, muhalif grupların kendi içindeki örgütlenme sorunları, ülke dışından bekledikleri silah ve lojistik desteği alamamaları, Esad rejiminin bilinçli bir şekilde uyguladığı politikalar ve dışarıdan El-Kaide zihniyetine sahip daha fazla kişinin gelmesi ile beraber Suriye’de radikal örgütlerin etkisi giderek artmaya başlamıştır. Zira savaşma kabiliyeti yüksek, silah donanımı iyi ve finansal açıdan mensuplarını tatmin eden radikal örgütler, özellikle bazı bölgelerde saha hâkimiyetini ele geçirmekte zorlanmamış ve Esad rejiminin hareketsizliği de bu örgütlerin sahada elde ettikleri başarılarda önemli bir rol oynamıştır (‘‘ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, ORSAM Rapor No: 191,Eylül 2014, s.11).

Irak’ta Maliki rejiminin baskıcı ve Sünni Arapları yok sayan politikaları, Suriye’de ise Esad rejiminin baskıcı ve rejime yönelik tehditlere karşı tüm gücü ile saldırması bu bölgelerde oluşan radikal İslam gruplarını görmezden gelmelerine neden olmuştur. Bölgede yaşanan bu sıkıntılar neticesinde IŞİD, yönetimlerin baskıcı ve inkar politikaları karşısında ezilen halkın da desteğini alarak hızla güç kazanmaya başlamış ve Irak’ta başlamak üzere etki alanını genişleterek bölgesel ve uluslar arası bir sorun haline gelmiştir.

IŞİD’ in önce Irak’ta ve sonrasında Suriye’de ki hızlı ilerleyişi ilk zamanlar batı toplumlarının gündeminde fazla yer edinmemiştir. Ancak sonrasında artarak devam eden katliamlar ve özellikle kafa kesme şeklinde ki infazlar sonucu ABD ve batı ülkelerinde farkındalık yaratmıştır. IŞİD tehdidinin artması ile birlikte bölgesel çıkarlarını göz önünde bulunduran ve bölgenin istikrarını sağlamakla görevli olarak kendini nitelendiren ABD harekete geçmiştir. Bu kapsam Obama, IŞİD’ in ilerleyişini durdurmak ve ortadan kaldırmak için bir takım strateji belirlediklerini açıklamıştır. Bu strateji kapsamında;

- IŞİD hedeflerine hava saldırıları düzenlenmesi
- IŞİD’ le sahada mücadele eden güçlere destek sağlanması
- IŞİD’ in saldırılarını önlemek için terörle mücadele kapasitesinin kullanılması

- IŞİD saldırıları nedeniyle yerinden edilmiş kişilere insani yardımların devam ettirilmesi, (‘‘ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, ORSAM Rapor No: 191,Eylül 2014,s.12)

şeklinde dünya kamuoyuna açıklanmıştır. Bu kapsamda ABD yönetimi ilk olarak IŞİD hedeflerini Irak topraklarında hava saldırıları ile vurmuştur. Ayrıca Irak ordusu ve Kürt yönetimlerine silah desteği sağlanarak IŞİD ile etkin mücadele edilmesini hedeflemiştir. ABD IŞİD ile etkin mücadele etmek istediğini açıklarken, kesinlikle askeri kara harekatı olmayacağını da dile getirmiştir. Çünkü Obama yönetiminin iktidara gelmesi ile birlikte strateji değişikliğine giden ABD, Ortadoğu’da yaşanan gelişmelere direk müdahil olmamış ve bölgesel işbirlikleri ve hava destekli operasyonlar ile sürece katkı sağlamıştır. IŞİD ile mücadele kapsamında da gerek Irak’ta gerekse Suriye’de IŞİD hedeflerine yönelik hava saldırıları düzenlenmiş ve IŞİD ile mücadele eden unsurlar silah ve mühimmat açısından desteklenmiştir.

ABD’nin IŞİD stratejileri kapsamında IŞİD’ e yönelik baskıların ve mücadelenin etkinliğini artırmak açısından bölgesel güçler ile ittifak arayışına başlamıştır. Bu kapsamda IŞİD karşıtı koalisyonun oluşmasında önemli aşamalardan birisi 12 Eylül 2014 tarihinde Cidde’de yapılan toplantı olmuştur. ABD ve Türkiye’nin yanı sıra Suudi Arabistan, Irak, Mısır, Ürdün, Katar, Bahreyn, Lübnan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Umman’ın katıldığı toplantıda IŞİD ile mücadele konusunda mutabık kalınmıştır. Toplantı sonrasında 10 Arap ülkesinin imzaladığı bildiride yabancı savaşçıların IŞİD’ e katılımının engellenmesi, IŞİD’ in ve diğer radikal grupların finansmanının kesilmesi, IŞİD ideolojisinin reddedilmesi gibi ilkeler teyit edilmiştir (‘‘ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, ORSAM Rapor No: 191, Eylül 2014, s.12).

ABD’nin IŞİD’ e karşı belirlemiş olduğu stratejiler kapsamında IŞİD hedeflerine yönelik çok sayıda hava saldırı düzenlenmiş ve kampları vurulmuştur. Ancak burada ki öncelikli hedef IŞİD’ in hızlı ilerleyişinin durdurulmasıdır. Irak ve Suriye’de hızlı ilerleyiş gösteren ve Avrupa ülkelerinin başkentlerinde de canlı bomba stratejileri ile eylemler başlatan IŞİD artık bölgesel bir sorun olmaktan çıkmış ve uluslararası bir boyut kazanmıştır.

9.1 İŞİD' İN OLUŞUMU VE KÜLTÜREL ALT YAPISI

İŞİD, Ebu Musab Zerkavi tarafından Irak'ta kurulmuş ve ilk ismi ise Cemaat el- Tevhid vel-Cihad'dır. Ekim 2004'te Tanzim Kaidat el-Cihad fi Bilad el-Rafidayn ismini almıştır. Ancak daha çok Irak El Kaidesi olarak bilinmiştir (Mehmet Ali Güller , "İŞİD Karar Terör , Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s.114).

İŞİD, birkaç yıl içerisinde bazı gruplarla birleşmiş ve 2006 yılında Irak İslam Devleti adını almıştır. Hızla gelişme gösteren İŞİD, Musul'u işgal ettikten sonra ismini yeniden değiştirmiş ve sadece İslam Devleti adını almıştır. Örgütün lideri ise Ebu Bekir el-Bağdadi'dir. Örgüt; Irak ve Suriye'de hızla gelişim gösterince isminde yeniden değişikliğe gitmiş ve bugün ki adı olan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) adını almıştır. İŞİD' i diğer örgütlerden farklı kılan ise alan ve kaynak kontrolünü esas almalarıdır. Ele geçirdikleri yerlerde önce kendilerine alan yaratmakta ve oranın kontrolünü tam bir şekilde ele geçirip sonrasında yeni bir hedefe doğru yönelmektedirler. Yani stratejilerini doğru belirleyip uygun hareket etmektedirler (Güller, s.114).

İŞİD'in ideolojik ve kültürel alt yapısına baktığımız zaman dayandıkları ideolojinin Selefilik olduğunu görüyoruz. Selefilik zaman içerisinde farklı anlayışları beraberinde getirmiş ve özellikle Ortadoğu ülkelerinde gelişim göstererek siyasi iktidarlarında yönetim kaynağını oluşturmuştur. Ancak İŞİD, Selefilğin Müslümanlığın ilk dönemlerinde ki uygulamalarını kendilerine şiar edinmiş ve İslam'ın farz kıldığı unsurların dışından bir yaşam tarzı benimseyenleri ise kafir olarak kabul etmişlerdir. Örgütün kafa keserek cinayet işleme ve türbe yakma gibi eylem ve infazlarını buna dayandırdıkları görülmektedir. Ancak bu davranışlarının temelinde İslam kültürü ile bağdaşmadığını ve kendilerine siyasi imkan yaratmak için bu uygulamaları sözde İslam'a dayandırdıklarını görüyoruz (Güller, s.121).

İŞİD' in hızlı ve güçlü ilerleyişinin altında ciddi bir örgüt yapılanması olduğu görülmektedir. En tepede ki isim örgüt lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'dir ve ondan başlayarak aşağı doğru ilerleyen bir hiyerarşik yapı vardır. En tepede kabine mevcuttur. Bunun dışında finans emiri, idari işler emiri, askeri emir ve şariat emiri yer almaktadır. Bunun dışında İŞİD' in ele geçirdiği yerlerde bölgesel kabineler oluşturulmuştur. Örgüt her üyesine maaş vermekte ve aile geçim yardımlarına kadar elemanlarına finansal

yardımda bulunmuşlardır. Bu yapılanma da IŞİD' i diğer radikal örgüt yapılanmalarından ayıran en önemli faktördür. Şüphesiz örgütün kısa zamanda büyük ilerleyiş göstermesinin de nedeni oluşturmuş oldukları örgütsel yapının sağlamlığıdır. Ancak burada en önemli faktör finansal destek kısmıdır. IŞİD ele geçirdiği bölgelerde ki yağmalamalar sonucu ciddi miktarda finans gücü ele geçirmekle birlikte, bölgenin petrol kaynaklarına saldırılar sonucu oraları ele geçirmiş ve kendilerine çok ciddi finansal kaynak yaratmışlardır (Güller, s.125).

IŞİD' in gelişimi ve dünya kamuoyunda yer almasını sağlayan Irak ve Suriye ilerleyişini alt başlıklar halinde ele almak konuyu daha iyi kavramamızı sağlayacaktır.

9.2 ABD'NİN IŞİD STRATEJİSİNİN IRAK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Amerika Birleşik Devletleri'nin 2003 yılında Irak'a karşı başlattıkları savaş, hem Irak'ı hem de bölgeyi hızla istikrarsızlaştırmış ve içinden çıkılmaz bir hale gelmesine zemin hazırlamıştır.

Pazar, yatırım ve enerji kaynaklarının yeniden paylaşılması ve emperyalist-kapitalist sistemin hegemonik gücünün yeniden tayin ve tesis edilmesi amacıyla başlatılan savaş, bugün esas itibariyle Ortadoğu'da yoğunlaşmış ve alabildiğine karmaşık bir Ortadoğu savaşına dönüşmüştür (Eylem Okumuş, Ortadoğu ve IŞİD Gerçeği, Siyah Beyaz Yayın evi, İstanbul-2014, s.130).

IŞİD 2004 Haziran ayında başlatmış olduğu Irak saldırıları ve ilerleyişi ile adından sıklıkla söz ettirmiş ve siyasi istikrarın sağlanamadığı Irak'ta ciddi kazanımlar elde etmiştir. IŞİD' in Musul, Selahaddin, Anbar ile Bağdat ve Kerkük çevrelerini kontrol altına alması Irak'ın siyasal istikrarsızlığını ve iç çatışmaların derinleşmesine neden olmuştur. Etnik ve mezhepsel çatışmalar artış göstermiştir. Siyasi istikrarsızlığın bulunduğu Irak'ta IŞİD militanlarının eylemleri de artınca Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ve Irak Merkezi Hükümeti'nin gücü kırılmış ve hızla ilerleyen militanlar karşısında etkisiz kalmışlardır. Bu durum Irak'ı bölgesel ve uluslararası destek arayışına yöneltmiştir. IŞİD' in hızla ilerlemesi sonucu Irak'ın çağrısıyla ABD harekete geçmiş ve IŞİD' karşı hava operasyonları düzenlenmiştir. Operasyonlar IŞİD' in ilerleyişini ve

hareket alanını daraltmış olsa da tamamen durduramamıştır (‘‘ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, Rapor No:191, Eylül 2014, s.13)

ABD’nin IŞİD stratejisinin temelini oluşturan hava saldırıları oluşturulan koalisyon güçleri ile de sürdürülmüştür. Ancak bu saldırılar sonucu IŞİD de strateji geliştirmiş ve yerleşim yerlerinin içerisine doğru hareket ederek bölge halkının arasına yerleşmiştir. Bu durum karşısında gerçekleştirilen hava saldırıları sonucu ciddi sayıda sivil vatandaşın ölümüne neden olunmuştur. Ayrıca IŞİD’ in ele geçirdiği yerleşim yerlerinde IŞİD militanlarının vahşice tutumları ve erkeklerin kafalarını keserek infaz etmeleri, kadınlara ağır işkenceler ve tecavüz gibi olayların yaşanması dünya kamuoyunun tepkisine yol açmıştır. ABD ve koalisyon güçlerinin hava saldırıları istenen düzeyde etki göstermemesi üzerine ABD bir diğer seçenek olan Irak’ta IŞİD’ e karşı mücadele eden güçlere silah ve istihbarat desteğini hayata geçirmiştir. Bu kapsamda Irak merkezi hükümetine ve Kuzey Irak Kürt Bölgesi güçlerine silah ve mühimmat yardımı yapılacak ve IŞİD’ in bulunduğu bölgelerin anlık istihbaratı sağlanarak etkin bir mücadele edilecektir. Bu kapsamda yapılan yardımlar kısmen de olsa Irak Merkezi Hükümetini rahatsız etmiştir. Çünkü koalisyon güçlerinin Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimine yapmış oldukları silah ve teçhizat yardımı merkezi hükümet tarafından sorgulanamamakta ve durum da Merkezi Hükümetin meşruiyetine gölge düşürmektedir. Ayrıca ilerleyen zamanda IŞİD’ in yenilgiye uğratılması sonrası Erbil-Bağdat arası güç savaşının meydana gelebilecek olması, Irak Merkezi Hükümeti’ni tedirgin etmektedir (‘‘ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, Rapor No:191, Eylül 2014, s.13).

Şekil 9.2.1 : IŞİD’ in Irak’ta Saldırdığı Bölgeler

Kaynak: http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-96-2015041625irakvesuriye_1.pdf s.9

Diğer taraftan Irak Merkezi Hükümeti’nin kontrolünde olan Bedir ve Barış Tugayları gibi milis güçlerin yeniden çatışmalarda yer alması ilerleyen süreçte Şii-Sünni çatışmalar için zemin oluşturma ihtimali doğurmuştur.

IŞİD saldırılarının önlenmesi konusunda ABD tarafından geliştirilen stratejiler kapsamında bölgesel işbirlikleri de önemli rol oynamaktadır. Yalnızca hava saldırısı ve silah desteği ile sorunun çözümünün mümkün olmayacağını bilen ABD; bölgesel işbirliklerine büyük önem vermektedir. Bu kapsamda IŞİD’ in finansal desteğinin belirlenmesi ve bu desteğin kesilmesi konusunda da incelemeler yapılmakta ve özellikle IŞİD’ in petrol kaynaklarının bulunduğu bölgeler yoğun hava saldırısı ile finans getirisi olacak ihtimallerin önüne geçilmesine çalışılmıştır. Ayrıca bölgesel hakimiyete sahip İran’ın ve bölgesel çıkarlar doğrultusunda hareket eden Rusya’nın da küresel terörizm kapsamında IŞİD ile mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmış fakat etkin bir destek sağlanamamıştır (“ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, Rapor No:191, Eylül 2014, s.15).

Özetle; ABD’nin IŞİD ile mücadele kapsamında geliştirdiği stratejilerin ana çerçeveleri belirlenmiştir. Bu kapsamda Irak bağlamında öncelikli olarak Irak’ın siyasal yapısının

ve istikrarın sağlanması gerektiği anlaşılmıştır. Siyasi istikrarın olmadığı ülkede terör faaliyetleri artış gösterir ve yeni örgütlenmeler ortaya çıkarak kazanımlar elde ederler. Buradan hareketle IŞİD ile mücadelenin ilk stratejik ayağının Irak'ta ki siyasi istikrar ve ulusal uzlaşının sağlanmasıdır.

9.3 ABD’NİN IŞİD STRATEJİSİNİN SURİYE BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

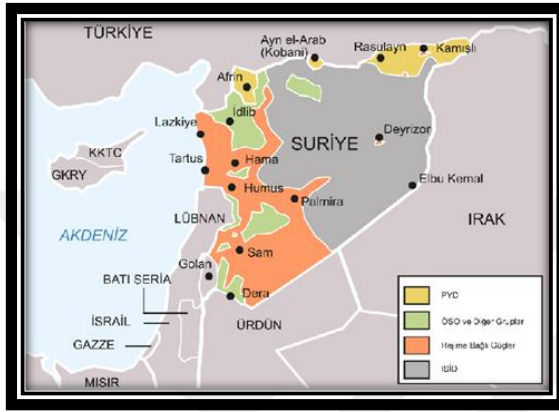
Irak'ta düzenlenen hava saldırıları ve stratejik hamleler IŞİD' in ilerleyişini durdurmuş ve etki alanını bir hayli zayıflatmıştı. Ancak Suriye'de Arap Baharı kapsamında başlayan hızlı hareketlenmeleri ve sonrasında hızla iç savaşa dönüşen olaylar IŞİD için de büyük fırsat oluşturmuştur. Suriye'de meydana gelen çok sayıda örgüt, zaman içerisinde IŞİD ile ittifak yaparak IŞİD' in hızla Suriye içerisine girmesini ve içeride etki alanını genişletmesine neden olmuştur (‘‘ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, Rapor No:191, Eylül 2014, s.15)

ABD’nin IŞİD ile mücadelesini Suriye kapsamında ele aldığımız zaman ABD açısından zorlayıcı ve mücadele alanını kısıtlayıcı unsurların olduğunu görüyoruz. Bunlar içerisinde en büyük problem IŞİD' in sivil yerleşimler ile iç içe geçmiş yapısı ve Suriye'de onlara karşı direnç gösterecek yapılanmaların olmaması ABD açısından mücadeleyi zorlaştırıcı temel unsurlardır. (‘‘ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları, Rapor No:191, Eylül 2014, s.16).

IŞİD, 2013 yılının son çeyreği itibarıyla farklı muhalif grupların yer aldığı Kuzey Suriye hattının en güçlü örgütü haline gelmiştir. IŞİD' in yükselişinde en önemli faktör stratejik hedef olarak Esad rejiminin yıkılmasını değil, Irak, Suriye, Filistin ve Ürdün topraklarını kapsayan coğrafyada hilafet devleti kurulmasını kendisine hedef olarak belirlemesi olmuştur. Bu kapsamda geniş kitleleri bünyesine katan IŞİD özellikle Esad rejimine karşı mücadele eden muhaliflerin bulunduğu bölgeleri geri aldı. Bu durum da Esad'ın çıkarlarına örtüştüğü için IŞİD' karşı bir müdahalede bulunmamasına neden olmuştur. Bu süreç IŞİD' in önünü açmış ve etki alanını genişletmiştir. Ayrıca IŞİD' in gün geçtikçe büyümesi kendi iç yapılarında ki örgütleşmenin de genişlemesine ve liderliğin etkisinin artmasına neden olmuş, bu sayede örgüte katılımlar çok üst seviyede olmuştur. IŞİD Suriye'nin kuzey kesimlerinde etkisini artırmış ve şehirleri ele

geçirmiştir. Bu süreç içerisinde çok sayıda sivil vatandaşın ölümüne ya da şehirlerini terk etmelerine neden olmuştur. Bu bölgede ciddi bir direniş ile karşılaşmayan IŞİD, Kürt nüfusunun yaşadığı ve YPG' nin kontrolünde olan Ayn el Arap (Kobani) şehrine de saldırılar düzenlemiş ve şehri kuşatma altına almıştır ('ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları, ORSAM Rapor No: 191,Eylül 2014,s.16).

Şekil 9.3.1 : IŞİD Kontrolünde Olan Suriye Bölgeleri

Kaynak:http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-96-2015041625irakvesuriye_1.pdf s.19

ABD'nin IŞİD ile mücadele kapsamında Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de askeri birlikler ile mücadele etme yerine bölgesel işbirliklerini tercih etmiştir. Bu bağlamda ABD'nin elini zayıflatan bazı unsurlar vardır. Bunlar; öncelikle Irak'ta IŞİD' e karşı gerçekleştirilen hava saldırılarında merkezi hükümetin talebi ve onayı ile gerçeklik kazanmıştır. Ancak Suriye'de bunun kolayca gerçekleşmeyeceği ortadadır. Çünkü Suriye rejimi ile ABD'nin ilişkileri sonlandırılmış ve kendi topraklarında yapılacak olan hava saldırılarına cevap verileceği Suriyeli yetkililerce dile getirilmiştir. Ayrıca IŞİD' in stratejileri de ABD'nin hava saldırılarını kısıtlayıcı türdendir. Çünkü IŞİD bir şehri kuşatırken uzaktan ağır silahlar ile saldırıp şehrin düşmesini sağlamaktadır. Bu durum karşısında ABD hava saldırıları ile yerel unsurları da vurmakta ve bu durum karşısında sivil vatandaşların ciddi kayıplar vermesine neden olmaktadır. ABD'nin bu konuda ki strateji ortağı Suriyeli muhalifler olmuştur. Muhaliflerin başını çeken Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ABD için IŞİD ile mücadele de etkili strateji ortağı olmuştur. Ancak zaman içerisinde ÖSO' nun güç kaybetmesi ve muhaliflerin kendi içerisinde ayrışmaları sürecin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Ayrıca ABD'nin IŞİD ile

mücadele de mühimmat desteği için gönderdiği silah ve teçhizatlar IŞİD' in eline geçmiş ve bu süreç de IŞİD' in güçlenmesine istenmeden katkı sağlanmıştır (''ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları, Rapor No:191, Eylül 2014, s.17).

Bir başka alternatif ise IŞİD' in finansal kaynaklarının kesilmesi için mücadele edilmesidir. Ancak IŞİD' in arkasında ki finansal destekler tam olarak belirlenememiştir. Körfez ülkelerin desteklediği varsayımları güçlü ihtimal olsa da bu durumun ilerde kendileri için tehlike oluşturacağını bilmeleri destek konusunda net yorumların yapılmasını engellemektedir. Ancak bu hususta IŞİD, dış kaynaklı finansal desteklerden ziyade kendi finansal gücünü ele geçirmiştir. Özellikle petrol kuyularının bulunduğu bölgeleri ele geçirip petrol ticareti yapmaları örgütün en büyük finansal kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu hususta ABD IŞİD' in petrol tanklarını vurduğu görüntüler uluslararası kamuoyunda günlerce görüntüler eşliğinde konuşulmuştur. Bu durum da bizlere IŞİD' in ciddi boyutta petrol ticareti yaptığını göstermektedir (''ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları, Rapor No:191, Eylül 2014, s.18).

ABD'nin IŞİD ile mücadele kapsamında gerçekleştirmiş olduğu hava saldırıları bir başka sorun olan kitlesel göç hareketlerine neden olmuştur. Bir yandan IŞİD ve Esad'ın saldırılarından kaçan insanlar, diğer yandan ABD'nin IŞİD' e karşı başlatmış olduğu hava saldırıları sonucu göç etmeye başlamışlardır. Bu da dünya da büyük bir insani zulmün oluşmasına neden olmuştur.

Özetleyecek olursak; IŞİD ile mücadele de başarının sağlanması için çok yönlü ayakları olmalıdır. Bunlar askeri olduğu kadar sosyal, siyasal ve ekonomik meselelerdir. Zira örgüt sadece askeri becerileri ve sahip olduğu ateş gücü sayesinde bu denli güçlenmemiştir. Bunun yanı sıra Irak ve Suriye'de merkezi otoritelerin dışlayıcı ve baskıcı politikaları da IŞİD'in güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenler Irak ve Suriye'de istikrarlı siyasal zeminin oluşturulması ve her alanda sağlam reformların gerçekleştirilmesi IŞİD ile mücadele de olmazsa olmaz unsurlardır. Çünkü IŞİD ve benzeri örgütler siyasi istikrarsızlıkların yaşandığı bölgelerde gerek yerel unsurların gerekse ekonomik çıkarların da etkisi ile hızla ilerleyiş göstermektedirler. Bu sebeple

IŞİD ile etkin mücadele ancak siyasal açıdan güçlü rejimlerin sağlanması ile mümkün olacaktır.

10. ABD’NİN IRAK VE SURİYE POLİTİKASININ TÜRKİYE’YE ETKİSİ

10.1 IRAK POLİTİKASININ TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERE ETKİSİ

ABD’nin 11 Eylül saldırıları sonrası Bush Doktrini kapsamında hayata geçirdiği Irak işgali şüphesiz ki Türkiye’yi de etkilemiştir. Savaş öncesi ABD ile tezkereler krizinin yaşanması ve Irak’a müdahale kapsamında yeterli desteğin verilmemiş olması Türkiye - ABD ilişkilerinde güven probleminin oluşmasına zemin hazırlamıştır. ABD - Türkiye ilişkilerinin zayıflaması, savaş sebebi ile ekonomik getirisi olan yerlerin yıkılması ve Kerkük – Yumurtalık boru hattının kapanması, Türkmenlerin durumu ve Irak’ın siyasi yapılanmasının ne düzeyde olacağının belirsizliği Türkiye’yi olumsuz etkilemiştir.

ABD’nin Irak’a yönelik saldırıları sonucu siyasi istikrarsızlığın merkezi olan Irak’ta baş gösteren Irak’ın parçalanması olasılığı Türkiye’nin güvenlik kaygılarını da artırmıştır. Irak’ın birden fazla bölgeye bölünme riski ve ülkenin kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin kurulma ihtimali Türkiye’nin güvenliğini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca ABD Başkanı George W. Bush’un Irak stratejisi kapsamında ikili ilişkileri geliştirdiği Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi ile yakın mesai yapması ve terör örgütü PKK’yı meşrulaştıran açıklamalarda bulunması Türkiye açısından kabul edilebilir bir davranış olmamıştır. Bu süreçte Türk kamuoyunda artan ABD karşıtlığı söylemler ikili ilişkilerde güven probleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

ABD’nin Irak politikaları Ortadoğu bölgesinde kutuplaşmaları da körüklemiştir. Bu durum da Türkiye’nin komşularla sıfır sorun politikasını zorlaştıracı bir etken olmuştur (‘‘ABD’nin Çekilmesinin Ardından Irak Politikasının Bölgesel, Küresel Etkileri ve Türkiye’ye Yansımaları’’, ORSAM Raporu, No:77, Ekim 2011).

ABD’nin Irak politikaların Türkiye’ye etkilerinden birisi de iç politikada yürütülen Kürt açılımı adı verilen demokratikleşme süreciyle alakalı yaşanmıştır. ABD’nin Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi’ne verdiği destek sonrası bölgede oluşan bağımsız devlet düşüncesi Türkiye tarafından sert bir şekilde eleştirilmiş ve böylesi bir durumda askeri müdahalede bulunacağı açıklanmıştır. Bu durumda Türkiye’de yaşayan Kürt kökenli

vatandaşlarda kırılğanlıklar yaşanmasına neden olmuş ve demokratik açılım süreci sekteye uğratılmıştır.

Ayrıca Irak'ta çatışmaların giderek artması ve iç savaşa dönüşmesi Türkiye'nin Irak meselesine kayıtsız kalmamasına zemin hazırlamıştır. ABD askerlerinin lojistik desteğinin sağlanması ayrıca Irak halkının yaşam koşullarını kolaylaştıracak mal ve hizmetlerin Türkiye'den karşılanması önemli bir açığın kapanmasını sağlamıştır. İç çatışmaların artması sonucu ABD ve Batılı ülkelerin şirketlerinin bölgeyi terk etmesi ile Türkiye bu açığı kapatmak adına girişimlerde bulunmuştur.

Irak'ta gittikçe artan şiddet ve istikrarsızlık Türkiye'yi birçok alanda etkilemiştir. Devlet dışı aktörlerin oluşması, Türkiye ve ABD ilişkilerinde değişen stratejiler, bölge ülkelerinin değişen tutumları ve siyasi istikrarsızlık Türkiye'yi fazlasıyla etkilemiştir. Aşağıda ayrıntıları ile ele alınacak olan Irak ile ilişkilerimizde Türkiye'nin tutumu, çatışmaların bir an önce sonlandırılması ve Irak'ın toprak bütünlüğünün sağlanmasıdır. Bu bağlamda Türkiye, çeşitli diplomatik görüşmeler gerçekleştirmiştir.

10.1.1 Irak'ın Yapılandırılmasında Türkiye'nin Rolü

20 Mart 2003 tarihinde başlayan koalisyon güçlerinin Irak saldırıları sonucu hızlı ilerleyiş sağlanmış ve kısa sürede Bağdat düşmüştür. Bunun ardından ABD Başkanı George W. Bush tarafından açıklanan çatışmaların bittiği ilanı Irak'ın yeniden inşa sürecine geçildiğini belirtmesi önemli bir mesaj niteliğindedir. Bu açıklama bir anlamda sıcak çatışmaların bittiği yani savaşın sona erdiği anlamına gelmiştir ("Ortadoğu Denkleminde Irak, Türkiye ve ABD, Ali Çevik, Bengisu Yayınları, s.143).

Yaklaşık 42 gün süren II. Körfez savaşı boyunca çok sayıda hava saldırıları gerçekleştirilmiş binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bununla birlikte şehirler harabeye dönüşmüş ve yaşanabilecek alanlar yerle bir edilmiştir. Bu durumun ardından ABD, yeni bir Irak yaratmak için girişimlere başlamıştır. Bu kapsamda sivil yönetim, insani yardım ve yeniden yapılandırmanın koordinasyonunu yapmakla görevli "Irak İçin Yeniden Yapılandırma ve İnsani Yardım Bürosu" oluşturulmuştur. Avrupa ülkeleri ise Irak'ın yeniden yapılandırılmasında BM'nin etkili olmasını istemiştir. Ancak ABD bu

düşünceye karşı çıkmış ve BM'nin operasyonları sahiplenmesini istememiştir (Çevik, s.144).

Irak'ın yeniden yapılandırılma kapsamında ABD, Irak'ın siyasal yapılanmasında üç farklı senaryoyu gündeme getirmiştir. Birinci senaryo; Irak'ın nüfus ve kültürel yapısı ele alınarak üç bölgeye ayrılması planlanmıştır. Kuzeyde Kürt devleti, Güneyde Şii – Arap devleti ve merkezde Sünni – Arap devleti şeklinde düşünce içerisine girmiştir. Ancak Türkiye böylesi bir ayrışma karşısında sert tutum sergilemiş ve bunu savaş sebebi sayacağını açıklamıştır. Bu senaryonun gerçekleşmesi de rafa kaldırılmıştır.

İkinci senaryo ise; Irak'ın merkezi yönetim kapsamında her türlü etnik unsurlarında içerisinde barındırılabilceği federal yönetim şeklidir. Yani Irak'ın kuzeyinde, güneyinde ve ortada sınırları tespit edilecek bölgelerin, federatif bir sistemle merkezden idare edilme şeklidir (Çevik s.147).

Üçüncü senaryo ise; Irak'ın siyasi bütünlüğünü içerisinde barındıracağı Eyalet Sistemi şeklidir. Burada temel unsur Irak'ın toprak bütünlüğü olacağı için Türkiye bu senaryoya destek açıklaması yapmıştır.

Savaşın ardından Irak'ın yeniden yapılandırılması aşaması ulus oluşturma operasyonu olarak ortaya konduğu için oldukça kapsamlı ve bir o kadar da karmaşık unsurları kendi içerisinde barındırmaktadır. Bu karmaşıklık Irak'ın kendi içerisinde ki ayrışmalar ve uluslararası sistemin yapılandırma sürecine müdahil olmak istemeleri ile üst seviyelere çıkmıştır. Bunun için batılı koalisyon devletleri Irak'ta ki yapılandırma sürecine katılıp ekonomik çıkar elde etmenin hesaplarını yapmışlardır. Ancak BM'nin Irak'ta yeniden yapılandırılma konusunda insani yardım, ekonomik faaliyetler, sivil yönetimlerin oluşturulması ve yargı reformlarının hayata geçirilmesi noktasında özel bir koordinatör atanmasının doğru olacağı açıklanmıştır. Bunun ardından Amerikalı emekli General Jay Garner'in atanması savaş sonrası Irak'ın yapılandırılmasında ABD'nin mimarlık yapacağı netlik kazanmıştır. Öncelik Irak'ın sivil bir yönetime kavuşturulması planlanmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar sonucu Irak Geçici Yönetim Konseyi oluşturulmuş ve içerisinde Başkanlık Konsey üyeleri belirlenmiştir. Buna göre; Beşi Şii (Ahmet Çelebi, Muhsin Hekim, İbrahim Caferi, Ayad Allavi ve Bahr el Ulum), iki Sünni (Muhsin Abdulhamid, Adnan Paçacı), iki de Kürt (Celal Talabani ve Mesut

Barzani) olmak üzere Başkanlık Konseyi belirlenmiştir. Bunun ardından 13 Şii, 5 Sünni, 5 Kürt ve 1'er tanede Türkmen ve Asurilerden oluşan bakanlıklar oluşturulmuştur (Çevik, s.155).

ABD, Irak'ta yeniden yapılanma çalışmalarını sürdürürken bir yanda da iç çatışmalar ile mücadele etmeye çalışmıştır. Ancak iç çatışmaların boyutu genişledikçe yeniden yapılanmanın faturası hem askeri hem de ekonomik açıdan artış göstermiştir. Bu durum karşısında ABD yönetimi BM'nin nezdinde çok uluslu güç seçeneğini hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda ABD'li yetkililer Türkiye'den Irak'ın kuzey bölgesine asker çıkarmasını ve oranın koordinasyonunu sağlamasını talep etmiştir. Ancak bu durum Irak Geçici Hükümeti'nin ve Kürt Bölgesel Yönetimi'nin tepkisine neden olmuştur ve ABD yönetimi ile gerçekleştirdikleri ciddi diplomasi trafiği sonucu bu düşüncesinden vazgeçmek zorunda kalmışlardır (Çevik, s.158)

Gerek havadan gerekse karadan yoğun bombardıman altında kalan Irak her anlamda harabeye dönüşmüştür. Irak'ın yeniden yapılandırılma sürecinde öncelikli hedef siyasi istikrarın oluşturulması iken, sonrasında da ekonomik ve kalkınma alanlarında ciddi oranda ihtiyaç olduğu açıkça görülmüştür. Siyasi istikrarın sağlanması noktasında yukarıda belirtilen adımlar atılırken bir yanda da ekonomik reformların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsam da Irak'ta iç savaşın devam ettiği süreçte koalisyon güçleri ciddi kayıplar vermesi sonucu askerlerini geri çekmiş ve ekonomik kalkınma süreçlerinde aktif rol alamamışlardır. Bu durumda bölgesel politikalarımızda Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde rol almak isteyen Türkiye, gerek ABD'li yetkililer gerekse BM nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda Türkiye, insani yardım, ikinci bir sınır kapısının açılması, hastaneler kurulması, Irak Dışişleri Bakanlığı'nın yeni bilgisayar sisteminin kurulması, sağlık ve haberleşme alanında yardım, Türk müteahhitlik hizmetleri, bankacılık sektöründe yardım, itfaiye, polis ve askeri eğitim, üniversitelerarası işbirliği gibi konularda Irak'ın yeniden kalkınmasında önemli rol almıştır. Özellikle Irak'ın kuzeyinde faaliyete başlanan müteahhitlik faaliyetleri büyük bir gelişme göstermiş ve bu doğrultuda çalışmalar hız kazanmıştır (Çevik, s.140).

10.1.2 Türkiye – Maliki İlişkileri

Türkiye – Irak ilişkileri Irak’a yapılan müdahalenin ardından pek parlak geçmemiştir. Geçici Hükümetin ardından 2006 yılında göreve gelen Maliki ile birlikte ilişkiler kısmen düzelir gibi olsa da sonrasında ciddi sorunlar meydana gelmiş ve ilişkiler kopma noktasına gelmiştir.

Maliki’nin ilk dönemlerinde Türkiye, Irak’ın siyasi istikrarına büyük önem vermiş ve Maliki hükümeti ile iyi ilişkiler geliştirmek istemiştir. Ancak Maliki’nin iç politikada her geçen gün güçlenmesi sonucu diğer etnik gruplara karşı başlattığı baskıcı tutum ve politikalar Irak muhalifleri tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bu baskıcı politikalara rağmen Türkiye kalabalık bir heyet ile Bağdat’ı ziyaret etmiş ve ekonomik işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Türkiye ve Maliki hükümeti arasında ki ilişkiler bahar havasına dönüşmüştür. Fakat 2010 yılı itibari ile Irak’ın iç siyasi dengelerinde başlayan huzursuzluklar ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Ayrıca meşruiyeti tartışmalı yargılama sonucu idam cezasına çarptırılan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık El Haşimi Irak’ın komşuları tarafından eleştirilmesine neden olmuştur. Bu süreçte Türkiye Tarık Haşimi’ye destek vermiş ve Türkiye’ye gelmesine yardımcı olmuştur. Bu durum Türkiye ile Irak Hükümeti’nin ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur (Erkmen, ORSAM, Ocak 2013, Cilt 5, Sayı:49, s.91).

2012 yılı itibari ile ilişkiler daha çok gerginleşmiştir. Türkiye tarafından Nuri el Maliki’nin Şii-Sünni ve Kürtler arasında ki anlaşmazlıkları ateşlemekle eleştirilirken Maliki ise ‘‘Türkiye düşman ülke haline geliyor’’ açıklamasında bulunmuştur. İkili ilişkiler artarak bozulmaya devam etmiştir. Bu süreç içerisinde Irak parlamentosunda Maliki’ye karşı başlatılan güvensizlik oylamasında Türkiye’nin de destek vermesi Irak tarafından sert bir şekilde eleştirilmiş ve ilişkilerin kopma noktasına gelmesine neden olmuştur. İlerleyen süreçte Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu liderliğinde bir heyet ile Irak’ın Kürt Bölgesine resmi ziyaret düzenlemiştir. Bu ziyaret Irak Merkezi Hükümeti’nin bilgisi dışında gerçekleştirilmiştir ve bu durum Irak hükümeti tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir (Erkmen, ORSAM, Ocak 2013, Cilt 5, Sayı:49, s.92).

Türkiye özellikle Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi ile ilişkilerini gerek istihbarat bilgi paylaşımı gerekse ekonomik açıdan geliştirmiş ve bu durumda merkezi hükümetin

tepkisini çekmiştir. Bu hususta Irak Hükümeti Türkiye'nin Kuzey Irak'ta ki askeri birliklerini geri çekmesini dile getirdiği dönemde Türkiye, sınır ötesi operasyonlara yönelik tezkeresini bir yıl daha uzatmıştır. Ayrıca Kuzey Irak ile hem petrol hem de enerji alanında bir çok ekonomik faaliyet geliştirilmiştir. Bu kapsam Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın Kuzey Irak'a yapmış olduğu ziyarette uçağının inişine Irak Hükümeti tarafından engel olunmuş ve bu durum ilişkilerin gerginlik kazanmasına neden olmuştur (Erkmen, ORSAM, Ocak 2013,Cilt 5, Sayı:49, s.92).

Yaşanan bu anlaşmazlıklar Irak Hükümeti tarafından iç meselelerine karışılması yönünde yorumlanırken; Türkiye ise Maliki yönetiminin ayrıştırıcı ve siyasal istikrarın bozulmasına yönelik çalışmaların yapıldığı gerekçesi ile ilişkilerin bozulduğu savlarını ortaya koymaktadırlar. Maliki Türkiye'nin Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi ile yapmış oldukları ticaret anlaşmalarını Irak Hükümeti'nin yok sayıldığı anlamını taşıdığını belirtmiş, Türkiye ise Maliki'nin Iraklı Sünnilere karşı baskıcı tutumunun kabul edilemez olduğunu ve bunun Irak'ın ayrışmasına neden olarak radikal İslam örgütleri için zemin hazırladığını belirtmiştir.

Sonuç olarak Maliki döneminde Türkiye Irak ilişkileri gergin bir şekilde ilerlemiş ve ikili anlaşmalar askıya alınmıştır. Maliki'nin ardından Irak Hükümeti'nin başına geçen Şii lider Haydar el Abadi ile birlikte Irak ile ilişkiler farklı boyuta gelmiştir. Irak'ın toprak bütünlüğü konusunda kucaklayıcı açıklamalar yapan Abadi Türkiye tarafından da desteklenmiş ve ikili ilişkiler geliştirilmiştir.

10.1.3 Kürt Bölgesel Yönetimi ile Türkiye'nin İlişkileri

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin karşı karşıya kaldığı en önemli sorun güvenlik ve siyasi istikrar sorunudur. Çünkü etnik hareket dalgaları her ülke içerisinde ulus devlet olma bilincini uyandırmış ve ayrılıkçı hareketlerin öncüsü olmuştur. Ayrıca bununla birlikte hız kazanan terör kapsamında güvenlik meselesi son yılların en büyük sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Çevik, s.184).

Bu denklem içerisinde uzun yıllar PKK terör sorunu ile uğraşan Türkiye, jeopolitik konumu gereği komşu ülkelerde yaşanan siyasi sorunlara karşı kayıtsız kalamamıştır. Bu doğrultuda ABD'nin Irak'a gerçekleştirmiş olduğu saldırılar Türkiye'yi her zaman

tedirgin etmiştir. Irak'ın siyasi istikrarı noktasında oluşturulacak olan hükümetler Türkiye açısından büyük öneme sahiptir. Kurulacak olan hükümetlerde hangi etnik grubun ağırlık kazanacağı Türkiye'nin stratejik açıdan hareket alanını etkileyecektir. Şii grupların egemen olması Irak'ı İran'a yakınlaştırırken; Türkiye'nin ekonomik ve siyasi çıkarlarını etkileyebilecektir. Diğer taraftan Kürtlerin egemen olması demek Türkiye açısından ciddi problemlerin yaşanması anlamına gelecektir. Çünkü Kürt grupların iktidarı ellerine geçirmesi durumunda Kuzey Irak'ta ayrı bir Kürt devletinin oluşmasına zemin hazırlayabilecek olması Türkiye açısından kabul edilebilir bir durum değildir (Çevik, s.185).

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında 3 önemli unsur büyük önem taşımaktadır. Bunlar;

- Irak'ın toprak bütünlüğünün sağlanması ve bölgede oluşabilecek Kürt devletinin engellenmesi,
- Türkiye'nin meşru güvenlik endişesinin gözetilmesi yani bölgeden Türkiye'ye gelen PKK saldırılarının önlenmesi,
- Bölgede ki Türkmenlerin ezilmesinin önlenmesi (Çevik, s.187).

Bu kapsamda Türkiye, Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ile ilişkileri hızlandırmış ve Irak'ın siyasi istikrarı noktasında güçlü olmasını desteklemiştir. Nuri el Maliki döneminde Irak'ın İran ile yakınlaşması ve diğer etnik kökenli grupların baskı altında tutulması Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimini de rahatsız etmiş ve onların da Türkiye ile ikili ilişkilerini geliştirmesini sağlamıştır. Ayrıca bölgede faaliyetlerini devam ettiren PKK ile ortak mücadele edilmesi her iki tarafın yakınlaşmasında büyük öneme sahiptir.

Son on yıl içerisinde Türkiye ile Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi arasında yeni bir sayfa açılmıştır. Türkiye'nin iç politikada başlatmış olduğu demokratik açılım süreci dış politikada da siyasilerin hareket alanını genişletmiş ve taraflar arasında diyalog süreci hız kazanmıştır. Bu zamana kadar Irak Kürtleriyle inişli çıkışlı fakat sürekliliği olan gerilimler yaşayan Türkiye, artık Kürt Bölgesi ile ilişkilerini ekonomik entegrasyon ve enerji ilişkileri üzerine tesis etmeye başlamıştır (Ali Balcı, "Kuzey Irak-Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İşbirliği", ORMER, Rapor No:1, Ağustos 2014,s.44).

Türkiye bu çerçevede siyasi istikrar ile birlikte ekonomik istikrara da büyük önem vermiş ve Kuzey Irak ile ekonomik faaliyetlerin hız kazanmasını sağlamıştır.

Ayrıca Kürt Bölgesel Yönetimi'nde büyük enerji kaynaklarının keşfedilmesi de enerji bakımından dışarıya bağımlı olan Türkiye'yi Irak Kürtlerine yakınlaştıran bir diğer unsur olmuştur. 2009 yılında ise Kürt Bölgesi Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattına ilk petrolün verilmesi ile Türkiye büyük kazanımlar elde etmiştir. Türkiye bu hat üzerinden dünya pazarına petrol ihraç etmeye başlamıştır. Türkiye, özellikle dışa bağımlı olduğu petrol ve enerji alanlarında Kuzey Irak ile yapmış olduğu anlaşmalar ile ekonomik yakınlaşma sağlamış ve bu durumda siyasi ilişkilerin yumuşamasına ve ilişkilerin olumlu yönde hız kazanmasına neden olmuştur (Balcı, s.45).

ABD'nin Irak'tan çekilmesi ile birlikte Türkiye'nin Kuzey Irak ile ilişkileri hız kazandığı gibi ayrıca enerji alanında çok ciddi anlaşmaların yaşandığı bir döneme girilmiştir. Irak Merkezi Hükümeti'nin tutumları da Kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin Türkiye'ye yakınlaşmasına neden olmuştur. Bu yakınlaşmanın en somut adımı Dışişleri Bakanlığı düzeyinde yapılan ziyaretlerin ardından ilk kez Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın Erbil'i ziyaret etmesi ile gerçekleşmiştir. Bu ziyaret kapsamında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Mesut Barzani'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyarette Erdoğan bölgeye yönelik politikalarını şu şekilde dile getirmiştir: “İktidardaki ilk iki yılımızda Irak denince hep Türkmenler konuşulurdu. Gerilim istemediğimiz için biz de fazla zorlamadık. Sırf Türkmen odaklı politikadan tüm Irak'a bakan politikaya geçmek için çok sabır gösterdik. Önce bürokratla, sonra özel temsilciyle, daha sonra bakanla adım attık. Artık bizim gelme zamanımız geldiğini düşününce de Erbil'e geldik” demiştir. Bu ziyaret kapsamında Erdoğan ile Kuzey Irak Doğal Kaynaklar Bakanı Aşti Hawrami ile gerçekleştirmiş olduğu görüşme büyük önem arz etmiştir. Çünkü Türkiye enerji alanında dışa bağımlı ve bu ihtiyacını büyük oranda İran ve Rusya'dan temin etmektedir. İran ve Rusya ile dönemsel farklılık arz eden dış politika, enerji alanında farklı alternatiflerin yaratılmasında büyük öneme sahip olmuştur. Bu kapsamda Kuzey Irak Yönetimi ile yapılan enerji ve petrol anlaşmaları Türkiye açısından önemli bir kazanım olmuştur. Bu kapsam da Enerji Bakanı Taner Yıldız'ın mevkidaşı ile yapmış olduğu görüşmeler neticesinde anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'nin petrol ve doğalgaz kaynakları

Türkiye üzerinden dünya pazarına transfer edilmesi öngörülürken bunun günde bir milyon varilin üzerinde olacağı açıklanmıştır (Balcı, s.51)

2014 yılına gelindiğinde Erbil, Ankara'nın en önemli enerji partneri haline geldiği gibi, Arap Baharı sonrası dengelerin yeniden karıldığı Ortadoğu'da ilişkilerin en iyi yürütüldüğü aktör statüsüne yükselmiştir. Ankara ve Erbil arasındaki bu ciddi yakınlaşma PKK konusuna da yansımış ve Erbil'in desteği ile birlikte Ankara 2012 sonunda yeni bir barış süreci başlatmış ve bu süreç kapsamında PKK militanlarının Kuzey Irak'a çekilmesi öngörülmüştür (Balcı, s.52).

10.2 SURIYE POLİTİKASININ TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERE ETKİSİ

ABD'nin Suriye'ye yönelik politikaları Bush ve Obama dönemlerinde farklılıklar içermektedir. 11 Eylül Saldırıları sonrası Başkan Bush tarafından ortaya koyulan Bush Doktrini kapsamında ABD, terörle mücadele kapsamında sert politikaya yöneleceğini ve terör örgütlerinin ortaya çıkmasında başrol oynayan devletleri haydut devletler olarak nitelendirerek onlara karşı savaş stratejisini hayata geçireceğini açıklamıştır. Bu kapsamda ABD önce Afganistan'a saldırı düzenlemiş ve ardından terörle mücadele kapsamında Irak'a müdahalede bulunmuştur.

Obama döneminde ise ABD strateji değişikliğine gitmiş ve içerisinde bulundukları ekonomik sıkıntılarında etkisiyle Irak'ta bulunan askerlerini kademeli olarak çekmeyi planlamıştır. Obama döneminde askeri güç doktrininden uzaklaşan ABD, bunun yerine bölgesel çıkarlarını işbirliklerine dayalı siyasi diplomasi ile çözme stratejisini hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Irak'tan çekilme süreci başlamış, bunun yerine Irak'ın yeniden yapılandırılmasında etkinliğini kaybetmemek adına bürokrasi kanallarını açık tutmuştur.

Irak siyasi dönüşüm içerisindeyken Ortadoğu'da beklenmeyen halk ayaklanmaları Arap coğrafyasını derinden sarsmış ve uzun yıllar devam eden rejimlerin değişmesine neden olmuştur. Bu kapsamda Suriye'de başlayan halk ayaklanmaları kısa sürede artarak devam eden bir iç savaş haline dönüşmüştür. Obama döneminde askeri müdahalelerden uzak bir politika sürdüren ABD, Suriye meselesine öncelikle sessiz kalmış ancak daha sonra bölgesel işbirlikleri ile müdahil olmak zorunda kalmıştır. Çünkü Suriye'de artarak

devam eden iç çatışmalar küresel bir boyuta ulaşmış ve Soğuk Savaş döneminde ki kamplaşmaların yeniden yaşanmasına neden olmuştur.

Suriye ABD için stratejik bir öneme sahip ülke konumundadır. Irak'ın yanı başında yer alması, Irak'ın yeniden yapılandırılmasında yeni bir iç savaşa sürüklenmemesi adına büyük öneme sahiptir. Ayrıca Suriye'de başlayan iç çatışma İran ve Rusya'nın da müdahil olması ile uluslararası boyuta taşınmış ve bu durum ABD açısından olumsuz bir gelişme olmuştur. Çünkü Suriye'nin bu süreç içerisinde İran ve Rusya'ya yaklaşması ABD açısından bölgesel çıkarlarının riske girmesi anlamını taşımaktadır. Ayrıca bölgede oluşturulması muhtemel bir Şii bölgesi ABD'nin bölgesel stratejilerini sekteye uğratacaktır. Bu yüzden ABD Suriye meselesine dışarıdan müdahil olmuş ve Suriye'de oluşan muhalif yapılanmaları desteklemiştir.

İç savaşın devam ettiği Suriye'de IŞİD ve benzeri radikal örgütlenmelerin oluşması da özellikle Avrupa ülkelerini rahatsız etmiş, dolayısıyla konunun uluslararası bir hal almasına zemin hazırlamıştır.

Yaşanan Suriye krizinin Türkiye'ye etkileri ise her anlamda olumsuz olmuştur. Suriye'de iç savaşa dönüşen kriz ülke sınırlarının ötesinde sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Kriz; bölgesel ve küresel bir anlaşmazlığa sebep olmuş, Orta Doğu'da Şii-Sünni gerilimine zemin hazırlamış, Suriyeli sığınmacılar sorununu doğurmuş, PKK/KCK terör örgütüne farklı bir hareket alanı sağlamış ve böylece Türkiye'yi güneyde meşgul edecek bir istikrarsızlık meydana getirmiştir. Bu istikrarsızlık Türkiye'nin Ortadoğu'da ki etkinliğini azaltmıştır (Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya ‘Ortadoğu’da Değişim ve Türkiye, , BİLGESAM, İstanbul 2014, s.198).

Ayrıca Suriye iç savaşında küresel aktörlerin ve radikal örgütlerinde artmasıyla şehir hem karadan hem de havadan yoğun bombardımana maruz kalmış bu durum çatışma alanlarının genişlemesine zemin hazırlamıştır. Şüphesiz ki bu durum karşısında binlerce sivil vatandaş yaşamını yitirirken milyonlarca kişi de vatanını terk etmek zorunda kalmıştır. Bu hususta Suriyeli vatandaşlar ile hem tarihi hem de kültürel mazisi olan Türkiye kapılarını açmış ve sayısı her geçen gün artan göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Bu hususta sayıları ciddi boyuta ulaşan Suriyeli sığınmacılara Türkiye'de yeni yerleşim yerleri oluşturulmuş ve gerekli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu durum iç

politikada bazı sıkıntılarının da oluşmasına neden olmuştur. Suriyeli sığınmacılara yönelik aktarılan para iç politika meselesi haline gelmiş ve muhalefet tarafından eleştiri unsuru olmuştur. Ayrıca artarak devam eden göç dalgaları karşısında şehirlerde problemler başlamıştır. Bu durum mülteci konusunun dünya kamuoyuna taşınmasına da neden olmuştur.

Türkiye'nin Suriye'de Esad rejimine karşı sergilediği tavır gerek Suriye'yi gerekse destekçileri İran ve Rusya'yı da rahatsız etmiştir. Bölgenin istikrara kavuşması öncelikle Türkiye'nin Ortadoğu politikaları açısından önemlidir. Ancak Rusya ve İran'ın bölgesel çıkarları karşısında Türkiye'de ABD'nin öncülüğünde oluşturulan koalisyon kanadında yer almış ve Suriye'de Esad'sız bir geçişin formülleri üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu durum karşısında Suriye Irak'ın kuzeyinde yer alan PKK ve PYD unsurları ile birlikte hareket ederek Türkiye'de eylemler gerçekleştirmesine zemin hazırlamıştır. Türkiye'de de iç politikalarda yaşanan sıkıntılar neticesinde demokratik açılım süreci rafa kaldırılmış ve PKK ile etkin mücadele süreci başlatılmıştır değerlendirilebilir (Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya, s.197).

Batılı ülkelerin tutumu da Suriye'deki halk hareketinin netice alamamasında etkili olmuştur. Süreç içinde Türkiye, Suriye krizine müdahil oldukça Batı geri çekilmiştir. Libya'daki krizde halkına ateş açan Kaddafi iktidarına müdahalede oldukça hızlı hareket eden bazı batılı devletler Suriye krizinde sadece Esad rejimi aleyhindeki söylemlerle yetinmiştir. Bu devletlerin Suriye krizinin sürüncemede bırakılması yönünde irade gösterdiği gözlemlenmiştir. Özellikle Türkiye'nin Orta Doğu'da artan etkinliğinden rahatsız olan bazı batılı devletlerin Suriye krizinin uzamasını hedeflediği, böylece krizin Türkiye'yi yıpratmaya devam etmesini istediği değerlendirilebilir (Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya, s.198).

10.2.1 İç Savaş Öncesi Türkiye-Suriye İlişkileri

Türkiye ve Suriye ilişkileri 1946 yılında Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından ikili ilişkiler bugüne kadar birbirlerine karşı tehdit algılamaları içerisinde gelişmiştir. Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu dünya düzeninde Türkiye 1952 yılında NATO'ya girmesiyle Batı yönlü dış politika stratejisi izlemeye başlamış, Suriye ise özellikle Hafız Esad'ın yönetime gelmesi ile birlikte Doğu bloğunda yer alan dış

politika stratejisine yönelmiştir. İki ülkenin de farklı kutuplaşmaların merkezinde yer almaları ikili ilişkilere de yansımıştır (‘‘Geçmişten Günümüze Türkiye-Suriye İlişkileri,wordpress.com,1 Eylül 2014).

Ayrıca Türkiye ile Suriye arasında gerginliğe neden olan bir diğer sorun ise Hatay Sorunudur. 1938 yılında Milletler Cemiyeti’nin de onayıyla Fransa ile yapılan anlaşma sonucu bağımsızlığını kazanmış ve Hatay olarak anılmaya başlamıştır. 1939 yılında Hatay Türkiye’ye katılma kararı almış ve Fransa kendi haklarını Türkiye’ye devretmiştir. Ancak Suriye bu öz ilhakı uzun süre tanımamıştır (‘‘Geçmişten Günümüze Türkiye-Suriye İlişkileri,wordpress.com,1 Eylül 2014).

Türkiye ile Suriye arasında gerginliğe neden olan bir diğer mesele ise su sorunu olmuştur. 1973 yılında Fırat Nehri üzerine inşa edilen Keban Barajı neticesinde Suriye yetkilileri nehir sularının azalacağını ve bu durumun kendileri açısından sıkıntıya sebep olacağını belirtmişlerdir. Daha sonra projesine başlanan GAP ve Karakaya Barajı’nın ardından Suriye ile ilişkilerimiz gergin bir şekilde devam etmiştir (‘‘Geçmişten Günümüze Türkiye-Suriye İlişkileri,wordpress.com,1 Eylül 2014).

Türkiye ve Suriye arasında gerginlik sebeplerinin temelini oluşturan bir diğer sorun ise terör meselesidir. Türkiye’nin bütünlüğünü tehdit eden PKK yapılanması ve elebaşı Abdullah Öcalan’ın ülkelerinde barındırma serbestliği ile Suriye ilişkilerimiz sertlik kazanmış ve bu durumun kabul edilebilir olmadığı Suriyeli yetkililere aktarılmıştır (‘‘Geçmişten Günümüze Türkiye-Suriye İlişkileri,wordpress.com,1 Eylül 2014).

İki ülke ilişkilerinde 1998 yılında Suriye’nin PKK terör örgütüne karşı desteğini kesmesi ile olumlu yönde ivme kazanmıştır. Ayrıca PKK elebaşı Abdullah Öcalan’ın ülkelerinden dışarı çıkarılması ilişkilerin normalleşmesi adına atılan önemli bir adım olmuştur.

Türkiye’de Ak Parti iktidarının başa gelmesi ile birlikte ikili ilişkiler güçlendirilmiş ve askeri, ekonomik ve strateji ortaklığı üst seviyeye çıkartılmıştır. Dönemin mimarlarından ve bugün ki Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun Stratejik Derinlik kitabında da belirtmiş olduğu üzere; komşularla sıfır sorun politikası kapsamında ilişkiler geliştirilmiştir. İkili ziyaretler kapsamında yapılan ekonomik ve güvenlik stratejileri iki ülkenin dostluk ilişkilerini güçlendirmiştir.

Ancak 2011 yılında başlayan Arap Baharı olarak adlandırılan süreç ilişkilerinde seyrini değiştirmiştir. Halk ayaklanmalarının Suriye'ye sıçraması ile birlikte Türkiye bu kapsamda Suriye'ye sıklıkla ziyaret gerçekleştirmiş Esad'dan halkın reform taleplerine kulak vermesi talep edilmiştir. Türkiye yanı başında yeni bir istikrarsızlığın meydana gelmemesi için yoğun diplomasi trafiğine başlamış ancak Esad tarafından reform hareketi gerçekleştirilmemiştir. Bunun yerine halk ayaklanmalarını silah ve şiddeti bastırmak isteyen Esad, ülkesini iç savaşa doğru sürüklemiştir. Bu durum karşısında Türkiye, Suriye ile ilişkilerini dondurmuş ve Suriye'de rejim değişikliğinin yaşanması, istikrarın yeniden tahsis edilmesi için uluslararası boyutta çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye, Suriyeli muhalif grupları desteklemiş ve uluslararası oluşturulan koalisyonda da görev almıştır. Bu durum Suriye ile ilişkilerinin karşılıklı sertleşmesine neden olmuştur. Beşar Esad bu durum karşısında Türkiye'yi ağır bir şekilde eleştirmiş ve Türkiye'nin uzun yıllar sorunun olan terör meselesinde PYD unsurlarını desteklemesi ile ilişkilerin seyri iyice bozulmuştur (‘‘Geçmişten Günümüze Türkiye-Suriye İlişkileri,wordpress.com,1 Eylül 2014).

10.2.2 Suriye İç Savaşı ve Türkiye'ye Etkileri

Suriye'de 2011 yılında Arap Baharının etkisi ile başlayan Esad rejimine karşı gösteriler rejim tarafından sert karşılık görmüş, rejimin halkın taleplerine karşılık reform paketi hazırlamak yerine askeri müdahalelerde bulunması ile ülke kaosa sürüklenmiştir. Aylar süren barışçıl gösteriler sonucu halkın talepleri karşılık bulmamış aksine rejimin ağır müdahalesi sonucu halk silahlı direnişe doğru sürüklenmiştir. Bu durum da Suriye'nin hızla iç savaşa doğru gitmesine neden olmuştur (Ufuk Ulutaş, Kılıç Buğra Kanat, Can Acun, ‘‘Sınırları Aşan Kriz: Suriye’’, SETA Analiz, Sayı:120, Mart 2015, s.8).

Esad rejiminin halka karşı başlatmış olduğu silahlı saldırılar karşısında ordunun içerisinde bulunan komutanlar silahları ile birlikte orduyu terk etmiş ve Özgür Suriye Ordusu'nu (ÖSO) oluşturmuşlardır. Ardından ülke içerisinde yaşanan çatışmalar kısa süre içerisinde bir iç savaşa dönüşmüş, yaklaşık dört yıldır devam eden bu savaşta ülkenin büyük bir kısmı çatışmalardan ötürü ağır zarar görerek harap olmuştur. İç savaş süreci içerisinde sahada yeni aktörler belirmiş ve ülkenin mevcut görünümü bu aktörlerin etkinlik alanları çerçevesinde büyük bir değişime uğramıştır. Bu durum

Suriye iç savaşının uluslararası boyuta taşınmasına neden olmuştur (Ulutaş, Kanat, Can, s.8).

İç savaşın başlaması ile birlikte muhalefeti temsil etmek üzere ortaya çıkan Özgür Suriye Ordusu, ilerleyen süreçte homojen bir yapı oluşturamamış ve kendi içerisinde ayrışarak birçok yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreçte Esad rejimi gerek Rusya'nın gerekse İran'ın desteğini alarak güç kazanmasıyla Suriye halkı üzerinde baskıcı politikasını sertleştirmiş ve yaşananlar katliam boyutuna ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde savaş boyunca yeni ittifaklar oluşturulmuş ve ilk zamanlarda ki küçük çaplı örgütler ortadan kaybolmuştur. Bu durum beraberinde farklı oluşumlara zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda cihatçı radikal İslam örgütleri bölgede gelişim göstermiş ve zamanla bölgesel sorun olmaktan çıkıp uluslararası bir sorun haline dönüşmesine neden olunmuştur. Bunun içerisinde en somut ve etkili olanı IŞİD' tir. IŞİD bölgede hızla gelişim göstermiş ve Suriye muhalifleri ile girmiş olduğu mücadele kapsamında ciddi kazanımlar elde etmişlerdir. Buna karşın Suriye muhalefeti içerisinde organize komuta kontrol yapıları ve ideolojik homojenlikleri ile İslami Cephe ve Nusra Cephesi'nin ön plana çıktığı görülmüştür. Sahadaki tüm bu değişimde uluslararası toplumun verilen tüm sözlere rağmen Suriye muhalefetini desteklememiş olmasının yanı sıra Esad rejiminin iç savaşı İran ve Hizbullah gibi müttefikleri aracılığı ile sekteryen bir zemine indirgemesinin ülkede cihatçı grupların yükselişindeki temel etkenler olduğu görülmüştür. Özellikle IŞİD oluşumu sonrası muhalefetin ciddi bir zayıflama içerisine girmesi muhalefetin rejim karşısında güç kaybetmesine neden olmuştur. Bu süreçte Suriye muhalifleri dış aktörlerin de destekleri ile yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Özellikle IŞİD ile mücadele kapsamında uluslararası boyutta oluşturulan koalisyon güçleri tarafından silah ve mühimmat desteği ve IŞİD kamplarına yapılan hava saldırıları ile muhalefet kısmen güç kazanmış ve IŞİD' in hızlı ilerleyişi durdurulmuştur. Ancak Suriye'nin hızla iç savaşa sürüklenmesi bölge açısından başta terör meselesini ve genelde Ortadoğu'nun istikrarsızlaşma sürecini hızlandırmaktadır. Bu yüzden Suriye'de yaşanan iç savaşın sonlandırılması Ortadoğu'nun refahı açısından büyük önem teşkil etmektedir (Ufuk Ulutaş, Kılıç Buğra Kanat, Can Acun, s.9).

Suriye'de yaşanan iç savaşın her geçen gün artmasının dış politik etkilerinden biri kuşkusuz ki sınır komşusu olan Türkiye'yi olumsuz yönde etkilemiştir. 1990'lı yılların

ardından özellikle Abdullah Öcalan krizinin aşılması ile birlikte pozitif yönlü artan ikili ilişkiler ekonomik ortaklıklar boyutuna ulaşmıştı. Suriye, Türkiye için yalnızca bir ülke ilişkilerinin ötesinde çok daha büyük bir anlam ifade etmektedir. Çünkü Suriye, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan kapısı olması itibariyle de bölgesel politikalarımızın merkezinde yer almaktadır. Suriye açısından da özellikle Bush döneminde ki ABD'nin baskıcı politikaları karşısında Türkiye ile yakınlaşmaları kendi ülke çıkarları açısından büyük önem arz etmiştir. Bu yakınlaşmalar Türkiye'nin Ortadoğu'da etkin ve lider ülke konumuna yükselmesinde büyük pay sahibi olmuştur. Çünkü Türkiye bölgesinde hızla gelişme kaydederken bölgede vuku bulan problemlere de ara buluculuk rolü üstlenerek bölgenin istikrarını korumasını sağlamıştır. (Ufuk Ulutaş, Kılıç Buğra Kanat, Can Acun, s.13).

Türkiye'nin Suriye üzerinden başlatmış olduğu dostluk ilişkileri ekonomik anlamda da özel bir anlam ifade etmiştir. Ortadoğu ülkeleri ile başlatılan siyasi diyalog süreci beraberinde ekonomik ve güvenlik işbirliklerini de getirmiş ve Türkiye ciddi kazanımlar elde etmiştir.

Ancak Arap Baharı ile başlayan süreçte bölgesel dönüşümlerin yaşandığı Ortadoğu adeta yangın yerine dönmüştür. Bu kapsamda yukarıda da belirtmiş olduğum gibi Suriye hızla iç savaşa sürüklenmiş ve Türkiye bu durum karşısında Esad rejiminin karşısında bir duruş sergilemiştir. Suriye'de artan gerilim Türkiye'yi her anlamda olumsuz etkilemiştir. Başta mülteciler konusu olmak üzere, ekonomik ve stratejik işbirlikleri, askeri ilişkiler, güvenlik üzerine yapılan anlaşmalar rafa kaldırılmıştır. Bu durum karşısında Türkiye ile Suriye'nin sınır komşusu olması radikal örgüt mensuplarının Türkiye'ye sızmasına ve çeşitli eylemler gerçekleştirmesine neden olmuştur. Ayrıca Suriye, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan kapısı olması sebebiyle Ortadoğu ülkeleri ile yapılan ticari anlaşmalar ve işbirlikleri sekteye uğramıştır. Özellikle Ortadoğu ülkelerinin yeniden yapılandırılması noktasında Türkiye'nin vermiş olduğu inşaat ve hizmet alanlarında ki yatırımlar durma noktasına gelmiş ve o ülkelerde ki işçilerimizin can güvenliği tehlikeye girmiştir (Ufuk Ulutaş, Kılıç Buğra Kanat, Can Acun, s.14).

Suriye krizinin derinleşmesi neticesinde uluslararası anlamda kutuplaşmaların yaşanması da Türkiye'yi bölgesel çıkarlarında yara almasına neden olmuştur. Bu

kapsamda Türkiye koalisyon oluşumunun başını çeken ABD'nin yanında yer almış ve bu durum da İran ve Rusya gibi devletlerin tepkisine neden olmuştur. Ancak burada ülkelerin Suriye krizinde farklı stratejilerinin yer almasından kaynaklı sorunlar mevcuttur. Türkiye, bölgenin istikrarı için Suriye'de Esad rejiminin sonlanması gerektiğini düşünürken; Rusya ise Soğuk Savaş döneminden itibaren Akdeniz'de tek müttefiki olan BAAS rejiminin destekçisi konumundadır. Ayrıca İran açısından da Esad rejiminin kendileri ile iyi ilişkiler içerisinde olmaları ve mezhepsel birliktelikleri olması Suriye krizinin aşılmasında sürecin uzamasına ve içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmuştur. Türkiye'nin bu tutumu İran ve Rusya ile olan ilişkilerimize de yansımakta ve özellikle enerji alanında ki işbirliklerimizin tedirginlik içerisinde ilerlemesine neden olmaktadır.

10.2.3 Suriye'nin Kuzeyinde ki PYD Yapılanması ve Türkiye

Suriye'de başlayan halk ayaklanmaları şiddetini artırırken Esad Rejimi karşısında oluşturulan muhalefet de ilk başlarda güç kazanmıştır. Bu doğrultuda Özgür Suriye Ordusu etkinlik alanını genişletmiş ve Suriye'nin kuzeyinde ki bölgeleri Esad rejiminin elinden geri almıştır. Bu durum karşısında BAAS Rejimi, gerek ülkenin kuzeydoğusundaki Kürtlerin muhalefet saflarına katılmasını engellemek gerekse Özgür Suriye Ordusu'nun bu bölgedeki etkinliğini sınırlandırmak maksadıyla PKK/KCK' ya destek sağlamıştır. Rejimin aynı zamanda örgütü, muhalefetin siyasi ve askeri açıdan teşkilatlanmasına destek veren Türkiye'ye misilleme yapmak amacıyla desteklediği düşünülmektedir. PKK ise bu durum karşısında Suriye uzantısı olan Demokratik Birlik Partisi (PYD)'ni güçlendirmek adına politikalar üretmiş ve hayalini kurdukları Kürdistan Devletinin Suriye ayağını oluşturmayı amaçlamışlardır (Ufuk Ulutaş, Kılıç Buğra Kanat, Can Acun, s.9).

PKK bu hususta Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren kamplarında ki gençlerin bir kısmını Suriye'nin kuzeyine kaydırmış ve PYD' nin bölgede güçlenmesi ile özerk yönetim oluşturma çabasına girişmiştir. Bunu da yaparken dünyaya Kürtlerin savunmasının bir devrim niteliğinde olduğunu servis ederek gelecekte ki çıkarlarını meşrulaştırma yoluna gitmişlerdir.

Suriye krizinin derinleşmesi Esad'ın Suriye'nin kuzeyinde PYD güçlerine açıktan destek vermesiyle farklı bir seyir izlemiştir. Muhaliflerin ele geçirdiği bölgelerde BAAS Rejiminin PYD güçlerine silah ve mühimmat desteğinde bulunması Türkiye açısından da sıkıntılı bir sürecin yaşanmasına neden olmuştur. Esad rejimi ilk etapta geçmişte tutuklayıp serbest bıraktığı ve ülkeye girişini yasakladığı PYD lideri Salih Müslim'i Suriye'ye davet etmiş ve hapisanelerdeki PYD mensuplarını serbest bırakmaya başlamıştır. Müslim'le gerçekleştirilen görüşmelerin ardından PKK/KCK' nın Suriye'deki varlığı desteklenmiş, örgütün PYD yapılanması çerçevesinde ülkedeki siyasi ve silahlı faaliyetleri serbest bırakılmıştır (Atilla Sandıklı, Erdem Kaya, Ortadoğu'da Değişim ve Türkiye, İstanbul 2014, s.282, BİLGESAM)

Bu dönemde PYD, ülkenin kuzeyindeki diğer Kürt siyasi oluşumların aksine Esad rejimi lehinde bir tutum sergilemiştir. Bunun yanı sıra Esad rejimi PYD güçlerinin Kuzey Irak'tan getirilen gençlerin sınırdan geçişinde kolaylık sağlamış ve bölgede ki etkinliklerinin artırılması noktasında maddi ve manevi adımları atmıştır. Bununla birlikte PYD Suriye'nin kuzeyi Kobane bölgesinde Kürt gençlerin silah eğitimi almasını sağlamış ve örgüte silahlı eleman tesis etmiştir. Bu süreçte Kuzey Irak Kürt Yönetimi tarafından Kürt Ulusal Konseyi oluşturulmuş ve demokratik bir Suriye'nin inşası için rejim değişikliğinin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Kuzey Irak Kürt Yönetimi Lideri Mesut Barzani Suriye'de Esad sonrası oluşabilecek dengeleri göz önünde bulundurarak bölgede ki Kürt nüfusunu kontrol altına almak istemiştir. Ancak burada PYD güçleri Esad rejimi tarafında yer almıştır (Sandıklı, Kaya, s.283)

Türkiye bu süre zarfı içerisinde iç politika kapsamında başlatmış olduğu demokratik açılım sürecinde PKK terör örgütünün faaliyetlerini sonlandırması noktasında girişimlerde bulunmuştur. Bu durum kısmen başarı sağlasa da terör örgütü üyeleri tarafından istismar edilmiş ve örgüt bunu kendini yenilemek için fırsata çevirmiştir. Türkiye içerisinde kandırılan gençler Kuzey Irak'a götürülmüş, şehir yapılanmaları olan KCK üyeleri serbest bırakılmıştır. Bu gelişmeler Suriye krizinin başladığı dönemlerde kendisini Suriye'nin kuzeyinde göstermiş ve PKK, kamplarında yetiştirdiği gençlerin bir kısmını Suriye bölgesine göndermiştir. Ayrıca KCK' nın Suriye'nin kuzeyinde bir özerk yapı oluşturma girişimleri başlamış ve dünya kamuoyuna Kürtlerin kendini savunması olarak lanse etmeye çalışılmıştır.

Türkiye, bu süreç karşısında ilk gün ki duruşunu sergilemiş ve binlerce sivilin katledilmesinde Esad rejiminin suçlu olduğunu ve rejimin mutlaka değiştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Buna karşılık Esad rejimi bölgede İran, Irak ve Hizbullah'ın desteği, küresel boyutta ise Rusya ve Çin'in destekleri ile güç kazanmış ve muhalifler üzerinde etki gücünü artırmıştır. Bu süreç içerisinde Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde ki PYD güçlerine karşı Barzani ile birlikte hareket etmiştir. Bu arada PYD yetkilileri ile de diyalog süreci başlatılmış ve PYD lideri Salih Müslim Türkiye'ye davet edilmiş ve Suriye'nin kuzeyinde oluşması muhtemel Kürt özerkliğine müsaade edilmeyeceğini ve Suriye iç savaşında muhaliflerin yanında yer almaları gerektiğini kendisine bildirmişlerdir. Ancak bugüne kadar geçen süre içerisinde bu hususta bir gelişme yaşanmamıştır.

10.2.4 Suriye'de Güvenli Bölge Tartışmaları

Suriye'de artarak devam eden asimetrik güç durumu Suriye rejiminin muhalifler üzerinde ki etkisini artırmaya başlamıştır. Bu durum hiç şüphesiz ki Suriye'nin dış aktörlerin askeri müdahalesi olmadan veya muhalefete çok ciddi anlamda mühimmat desteği sağlanmadan rejimin değişeceği zor gözükmemektedir. Dolayısıyla Suriye'de rejim değişimini savunan aktörler açısından baskı, izolasyon ve yaptırımların ötesinde daha somut ve sert dış politika seçenekleri tartışılmaya başlanmıştır. Suriye sorununun kendine has özellikleri nedeniyle hiçbir aktör doğrudan askeri müdahale seçeneğini tartışmamaktadır. Bu çerçevede iki ana yöntem öne çıkmıştır. Bunlardan birincisi, Suriye muhalefetine silah desteğidir. İkincisi ise; güvenli bölge oluşturulmasıdır ('Suriye'de Güvenlikli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar, ORSAM, Rapor No:115, Nisan 2012, s.8).

Suriye muhalefetine silah yardımı seçeneği ABD ve Fransa açısından öncelikli bir seçenek olmamıştır. Özellikle Suudi Arabistan ve Katar Suriyeli muhaliflerin silahlanmasına yardımcı olunmasını ve bu doğrultuda Esad rejimi ile mücadele edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ancak ABD ve Fransa, Suriye'de başlayan halk ayaklanmaları çerçevesinde oluşacak olan muhalefetin kimler tarafından meydana geleceğini ve muhaliflerin hepsini kucaklayabilecekleri kaygısını taşımaktadır. Bu gibi durumların netlik kazanmaması durumunda yapılacak olan silah yardımının kimlerin

eline geçeceği hususunda temkinli davranmışlardır. Çünkü olası bir silah yardımıyla muhaliflerin hangi yöne kayabilecekleri tam anlamıyla kestirilebilmiş değildir. (‘‘Suriye’de Güvenlikli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar, ORSAM, Rapor No:115, Nisan 2012, s.8).

Ancak sürecin hızla ilerlemesi ve Esad rejiminin Rusya ve İran’ın da desteğini almasıyla birlikte Suriye’nin iç savaşa sürüklenmesi başta ABD olmak üzere Fransa ve İngiltere’nin de bir arada olduğu batılı ülkelerin bir koalisyon arayışına girmesine neden olmuştur. Çünkü Suriye rejiminin saldırıları katliam aşamasına getirmesi ve bölgenin hızla istikrarsızlaşması beraberinde birçok radikal terör örgütlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum da ABD ve diğer ülkelerin bölgesel çıkarlarına ve dış politikalarına zarar vermektedir.

Suriye’de Esad rejiminin her geçen gün güçlenmesi batılı koalisyon grubunun başlarda temkinli davrandığı ‘‘muhaliflere silah ve teçhizat yardımı’’ seçeneğini devreye sokmasına neden olmuştur. Özellikle Suriye’nin kuzeyinde IŞİD güçlerinin saldırılar ve hızlı ilerleyişi karşısında ABD hava operasyonları başlatmış ve kısmen de olsa IŞİD’ in ilerleyişini durdurmuştur. Bununla birlikte bölgesel işbirlikleri ile muhalif gruplara silah ve mühimmat desteği sağlanmıştır. Bu hususta Türkiye IŞİD militanları karşısında kendilerini savunmakta güçlük çeken Türkmenlere yönelik silah yardımıyla bulunmuştur. Ayrıca IŞİD militanlarına karşı batılı ülkeler ile oluşturulan koalisyon gücünde yer almış ve Suriyeli muhalifleri desteklemiştir. (‘‘Suriye’de Güvenlikli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar, ORSAM, Rapor No:115, Nisan 2012, s.8).

Suriye politikalarına yönelik atılması planlanan ikinci adım ise Güvenli Bölge oluşturma sürecidir. Bu adımda Suriye içerisinde askeri koruma alanı oluşturulması planlanmaktadır. Ancak bu adımın meşruiyeti tartışmalıdır. Çünkü bir devletin sınırları içerisinde başka bir devletin askeri birliklerinin konuşlanması o ülkenin egemenliğine aykırı bir unsurdur ve bu adım atıldığında Suriye meselesi küresel bir savaş alanına zemin hazırlayacak olması sebebiyle düşündürücü bir seçenek olarak masada bekletilmektedir.

Türkiye açısından güvenli bölge oluşturulmasına gerekçe gösterilecek gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'ye gerçekleştirilen Suriyeli vatandaşların göçü yüksek rakamlara ulaşmıştır ve bu durum Türkiye açısından güvenli bölgenin meşruiyet kazandırdığı anlamına gelmektedir. Bu konu hakkında dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan yaptığı açıklamada: “göç dalgası endişesi yaşandığını, güvenli bölge oluşturma konusunda da çalışmaların sürdüğünü, gelişmelere göre uluslararası hukuk açısından ‘koruma hakkının’ devreye girebileceğini” ifade etmiştir (‘Suriye’de Güvenlikli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar, ORSAM, Rapor No:115, Nisan 2012, s.9).

Türkiye tarafından güvenli bölge oluşturulmak istenmesinin birkaç sebebi vardır. Bunlardan birisi; Suriye rejiminin saldırıları sonucu ülkelerini terk eden insanların güvenliğini sağlamak ve oluşturulması planlanan güvenli bölgede sığınmalarını kolaylaştırmaktır. Bu hem insani bir yardım hem de Türkiye'nin iç politikasında yaşanması muhtemel sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara sınır dışında müdahale edilmesi imkanını taşıyacaktır. Ancak bu durum henüz gerçekleştirilememiş ve Türkiye Suriye üzerinden göç dalgalarına ev sahipliği yapmaya devam etmiştir.

Türkiye'nin güvenli bölge oluşturulmasında ki hedeflerinden bir diğeri ise; güvenli bölgenin Suriye iç savaşında siyasi ve askeri hedeflere ulaşmanın bir aracı olabileceği düşüncesidir. Güvenli bölge ile Esad rejiminin sonlandırılması hedeflenmiş ve bölgede yer alan muhaliflerin güç kazanması sağlanmak istenmiştir. Ayrıca güvenlikli bölge oluşturulması koalisyon güçleri için taktiksel amaçlara hizmet edeceği düşüncesi hakimdir. Bu taktiksel amaçlar ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Suriye ordusu, istihbaratı, üst düzey siyasetçi ve bürokratları arasından muhalif kampa geçmek istediği halde güvenlik endişesiyle rejim içinde kalmayı seçen kişilerin tercihleri etkilenebilecektir. Bu şekilde rejim içinde küçük çapta oluşan çatlak derinleştirilebilir.

- Suriye askeri muhalefeti kalıcı bir güvenli bölge oluşturamadığı için organize olamamaktadır. Muhalifler kurtarılmış bölge ilan ettikleri alanlarda kalıcı otorite sağlayamamaktadır. Güvenli bölgeye sığınacak askeri muhalefet Suriye ordusu müdahalesine maruz kalmadan örgütlenme şansına sahip olacaktır. Ayrıca askeri

muhalefet daha kontrol edilebilir bir nitelik kazanacaktır. Ayrıca güvenli bölge oluşturulması Suriye rejimi üzerinde ki baskıların artmasına neden olacak bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (‘Suriye’de Güvenlikli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar, ORSAM, Rapor No:115, Nisan 2012, s.10).

Bir diğer husus ise güvenli bölgenin nerede oluşturulması gerektiğidir. Bu hususta 910 km uzunluğunda ki Türkiye-Suriye sınırı içerisinde yapılması düşünülmektedir. Ancak mesafenin çok geniş olması Türkiye açısından güvenlik sorunlarını da beraberinde getirme durumu söz konusudur. Bu durumda planlanan güvenli bölge sınır hattında 5-10 km derinliğinde oluşturulması düşünülmüştür. Bu hususta da dikkat edilmesi gereken birçok sorun vardır. Güvenli bölgenin planladığı yerde ki etnik ve mezhepsel dağılım, yerel unsurların bölgesel bakış açıları ve bölgenin coğrafi yapısı güvenli bölge oluşumunda rol oynayacak olan temel unsurlardır (‘Suriye’de Güvenlikli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar, ORSAM, Rapor No:115, Nisan 2012, s.10).

Sonuç olarak, gerçekleştirilmesi planlanan güvenli bölgenin Suriye topraklarında ve dar bir alanda oluşturulması güvenlik açısından tehlikeli bir durum olabilir. 5-10 kilometrelik bir alanda planlanan bölgenin biraz daha genişletilmesi bölge savunulmasında önemli rol oynayacaktır. Ayrıca bölgenin sınırları coğrafi koşullara göre şekillenmesi ve iç karışıklıkların yaşandığı yerleşim yerlerine uzak mesafede olması gerek insani gerekse askeri açıdan büyük öneme sahiptir.

Türkiye bu noktada ki tutumunu süreç boyunca tekrarlamış ve güvenli bölge konusunda ısrarlı olduğunu kamuoyu ile paylaşmıştır. Sınırımızda yaşanan iç savaşın bölgeyi hızla istikrarsızlaştırmaya götürmesi, Türkiye’nin Ortadoğu politikalarını temelden etkilemektedir. Ayrıca ülkemizde yer alan ve nüfusu her geçen gün artan sığınmacıların durumu iç politikada sosyal, kültürel ve ekonomik sorunların oluşmasına neden olmuştur. Bu sebeplerden dolayı Türkiye güvenli bölgenin oluşturulmasından yana tavır sergilemiştir.

10.3 SURIYE BAĞLAMINDA TÜRKİYE-RUSYA UÇAK KRİZİ

Suriye'nin Bayır Bucak bölgesinde, 24 Kasım 2015’te Türkiye sınırı yakınında bir savaş uçağı, Türk hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle angajman kuralları çerçevesinde vurularak düşürüldü.

Angajman kuralları kavramının tanımı söz konusu olduğunda kavramın ilk ortaya çıktığı ülke olan ABD literatüründe ki tanımına değinmek bir zorunluluktur. Angajman kuralları kavramının tanımı ilk defa 1958 yılında Askeri ve Ortak Terimler Sözlüğünde yer almıştır. Sözlük angajman kurallarını “Yetkin askeri makamlar tarafından yayımlanan ve Birleşik Devletler silahlı kuvvetlerinin [deniz, kara ve hava] karşılaşılan karşıt/düşman kuvvetler ile ne şekilde çatışmaya gireceğinin ve çatışmayı sürdüreceğinin şartları ile sınırlamalarını belirleyen direktifler” şeklinde tanımlamaktadır (İsmail Pamuk, Angajman Kuralları, Kapsamı ve Uygulanmasına İlişkin İnceleme, 2012, Sayı:2, s.113).

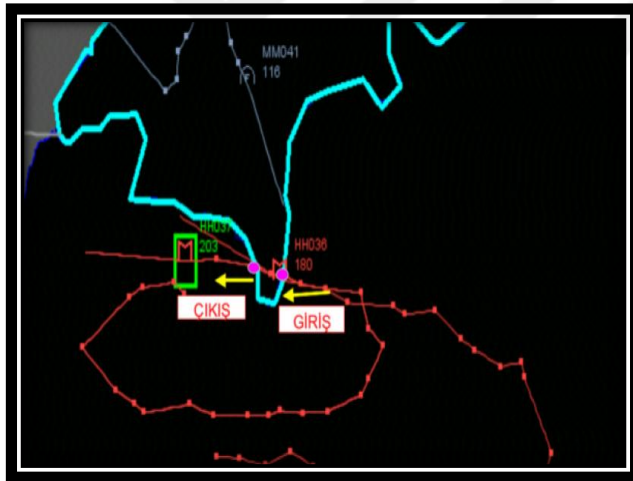
Angajman kurallarının BM tanımı “BM Karargahı tarafından askeri unsur için yayımlanan, bu unsurların her bir bireyince, BM Güvenlik Konseyince kendilerine verilen görevin yerine getirilebilmesi ve başarılması kapsamında silahlı veya silahsız kuvvete başvurma söz konusu olduğunda kullanılmak üzere özel yetki veren teknik bir direktiftir” şeklindedir (Pamuk,s.113).

Angajman kurallarının tanımı içinde yer alan ortak noktaları tespit etmek daha doğru olacaktır. Bu ortak noktalar şunlardır:

- Angajman kuralları yetkili mercilerce onaylanır ve yayımlanır.
- Angajman kuralları ülkelerin veya uluslararası örgütlerin kontrolünde hareketler icra eden silahlı unsurlara yönelik direktifler veya emirlerdir.
- Angajman kuralları silahlı unsurların kuvvet kullanmasına ilişkin sınırlamalar getirirler.
- Angajman kuralları bu sınırlamayı silahlı kuvvet kullanabilecek (veya bazen karşı tarafça kışkırtma/tahrik olarak algılanabilecek hareketlerin yapılabileceği) durumları, kullanılacak kuvvetin şartlarını, derecesini ve usulünü belirlemek suretiyle yapar.
- Angajman kurallarının politik organlarca belirlenen politikalar, hukuk kuralları ve askeri amaçlarla uyumlu olması gereklidir.
- Angajman kuralları meşru müdafaa hakkının kullanımına sınırlama getirmezler (Pamuk,s.115).

Rus savaş uçağının 24 Kasım 2015'te Türkiye tarafından düşürülmesi konusunda uluslararası hukuk yönünden şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür: Söz konusu Rus uçağı, Suriye'deki muhaliflere saldırı düzenlerken Türkiye'nin hava sahasını ihlal ettiği ileri sürülerek düşürülmüştür. Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi'ne göre devletlerin hava sahası üzerinde egemenlik yetkileri olduğundan, yabancı savaş uçakları ulusal hava sahalarına izinsiz giremezler. Barış zamanında ihlal söz konusu olduğu takdirde saldırgan amaçlı olmaması şartıyla düşürülmemesi gerekir. Bununla birlikte barış zamanında olmakla birlikte devletin sınırlarına yakın yerlerde iç savaş veya çatışma gibi durumlar söz konusu olduğu takdirde devletin kendi güvenliğini ve egemenliğini temin etmek için farklı davranması uluslararası hukuk yönünden sakınca teşkil etmemektedir (Mehmet Dalar, Düşürülen Rus Savaş Uçağı, Angajman Kuralları ve Uluslararası Hukuk, 28 Kasım 2015, ORSAM).

Şekil : 10.3.1 : Rus Uçağının Türk Hava Sahasını İhlali

Kaynak: Erdem Özlük, ‘‘Türkiye ve Rusya Arasındaki Uçak Krizi ve ‘Özür’ Meselesi’’No:35 Aralık 2015, s.4

Türkiye, sınır ülkelerinde yaşanan savaşların ve iç çatışmaların en somut ve ağır faturasını ödemektedir. Özellikle Suriye’de uzun zamandır yaşanan iç savaş ve çatışma ortamı yanı başımızda olması nedeniyle gerek insani gerekse askeri açıdan Türkiye’nin önemini ortaya çıkarmıştır. Bugüne kadar insani açıdan her türlü sorumluluk yerine getirilmiş ve getirilmeye de devam edilmektedir. Ancak bölgemizde ki istikrarsızlık ortamı Türkiye’nin askeri açıdan da teyakkuzda olmasını gerektirmektedir.

Suriye’de rejim güçleri ve ona yardım eden Rusya, İran ve Hizbullah ile Suriye muhalifleri yoğun çatışma içerisinde. Bu çatışmalar zaman zaman ülkemize de sıçramakta ve sınır illerimizde mermiler ve havan topları isabet etmektedir. Bölgenin bu denli karışık olması gerek Esad güçlerinin gerekse Rus ordusuna ait uçakların hava sahamızı ihlal etmesini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum da şüphesiz ki devletlerin angajman kurallarını dikkate almaları ve buna göre hareket etmeleri beklenmektedir (Dalar, ag.m.).

Türk jetinin Doğu Akdeniz’de Suriye tarafından düşürülmesinden sonra Türkiye Hükümeti, 26 Haziran 2012 tarihinde yaptığı açıklamada; Türk Silahlı Kuvvetleri’nin angajman kurallarının değiştiğini, buna göre sınırda güvenlik riski oluşturabilecek her türlü askeri unsurun tehdit kabul edilerek hedef olacağını, mevcut yönetimden kurtuluncaya kadar Suriye halkına her türlü desteğin verileceğini, iç ve dış kamuoyu ile Arap Birliği, BM ve NATO gibi kuruluşlarla diplomasi trafiğinin sürdürüleceğini ve uluslararası hukuka göre adım atılacağını ifade etmiştir (Dalar, ag.m.).

Türkiye daha önce yayınladığı angajman kuralları çerçevesinde sınır ihlalinin yapan bir Suriye uçağını ve helikopterini de düşürmüştür. Bu yönden düşünüldüğünde daha önce de Türk hava sahasını ihlal ettikleri tespit edilen savaş uçaklarından dolayı Rusya uyarılmıştır. Genelkurmay Başkanlığı’nın yaptığı açıklamaya göre beş dakika içinde on kez uyarıldığı halde savaş uçağının ihlalden vazgeçmediği tespit edilmiştir ve Türk F-16’ları tarafından Rusya’ya ait olan savaş uçağı düşürülmüştür (Dalar, a.g.m).

Uçağın düşürülmesinin ardından Rusya tarafından sert açıklamalar yapılmıştır. Rusya Devlet Başkanı Putin, olayın basit bir ihlalden kaynaklanmadığını açıklasa da Türkiye, uçağın düşürülmeden önce birçok kez uyarıldığını ve buna rağmen ihlalin devam etmesi sonucu düşürüldüğünü açıklamıştır. Ayrıca bu durum Avrupa ülkeleri ve ABD tarafından Türkiye’nin haklılığı olarak yorumlanırken; Suriye ve İran ise bu hadisenin kabul edilebilir olmadığını açıklamıştır.

Uçağın düşürülmesi iki ülkenin ilişkilerini durma noktasına getirmiştir. Rusya çok sert açıklamalar eşliğinde Türkiye ile olan anlaşmaları askıya aldığını açıklamış ve gıda alımlarını durdurduğunu açıklamıştır. Ayrıca o dönem de gerçekleştirilmesi planlanan görüşmelerde iptal edilmiştir.

Rusya, düşürülen uçak sonrası Türkiye ile olan ticari ilişkilerini durdurmuş, enerji projelerini askıya almış ve turizm açısından Türkiye'yi liste dışı bırakma çabası içerisine girmiştir. İlişkiler kopma noktasına gelmiş ve karşılıklı açıklamalar ile gergin ortam devam ettirilmiştir. Bu olayın ardından Rusya, Suriye'de ki askeri varlığını artırmış ve Türkiye sınırına hava füze sistemi yerleştirmiştir. Şüphesiz ki bu durum Türkiye'nin de her an teyakkuzda olmasını gerektirmektedir.

Ayrıca Rusya bu süreç içerisinde Türkiye'de ki ayrılıkçı siyasetçiler ile yakın mesai içerisine girerek Türkiye'ye gözdağı vermeye çalışmıştır. Aynı döneme denk gelen güneydoğuda ki çatışmalar sonrası Rus yetkililer Türkiye'de siyaset arenasında yer alan HDP milletvekilleri ile özel görüşme gerçekleştirmiş ve Türkiye üzerine oynadıkları oyunun mesajını vermişlerdir.

İşte Putin tam da bu nedenle Kürtlere gelişkin Rus silah ve teçhizatı vererek Türkiye'nin jeo-politik çıkarlarına ciddi bir darbe indirmeyi amaçlamıştır. "Üstelik bunu, Kürtlere yardım etmek suretiyle Batı'nın IŞİD ile mücadelesine destek olduğunu söyleyerek de gerçekleştirmeyi planlamıştır.

Türkiye ise bu süreçte haklılığını dünya kamuoyu ile paylaşmış ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından Rus uçağının 5 dakika boyunca uyarıldığını belgelemiştir. Rusya ile ilişkilerin kopma noktasına gelmesi Türkiye tarafından istenmemektedir. Ancak sürecin Rusya tarafından sert bir şekilde yürütülmesi Türkiye'yi de yaptırım uygulamaya yöneltmiştir. Bu durum karşısında Türkiye, Rusya ile yapılan anlaşmalarda ki gıda sevkiyatını durdurmuş ve hepsini iç piyasaya sürmüştür. Ayrıca kendisine karşı tehdit algılayacağı durumlarda Montrö Boğazlar Sözleşmesi gereği boğaz trafiğini Rus gemilerine kapatma ihtimali Ruslar açısından kabul edilebilir bir durum olmayacaktır. Bu doğrultu da Türkiye, Rus gemilerine karşı boğaz geçişlerinde gecikme uygulamış ve bu durum da Rusların ciddi anlamda ekonomik kayıp vermesine neden olmuştur.

Türkiye ve Rusya ilişkilerinin geleceği ve bundan sonra alacağı seyir büyük oranda Türkiye'nin özür dilemesine bağlanmış durumdadır. Özellikle Rusya, ilişkilerde yeniden bir normalleşmenin sağlanabilmesi açısından Türkiye'nin özür dilemesi gerektiğini, aksi takdirde her geçen gün farklı sektörlerde hayata geçirilen yaptırımların artarak devam edeceğini ileri sürmektedir. Bu dönemde Rusya ekonomisinin de

olumsuz sinyaller vermeye başlaması Türkiye'ye karşı ağır yaptırımları hayata geçirmesine izin vermemektedir. Türkiye ise düşürülen uçağın haklı gerekçeleri olduğu ve özür dilemenin söz konusu olmadığını birçok kez dile getirmiş, ancak yaşanan olay karşısında üzüntü duyulduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak; Suriye'de ki savaş ve özellikle küresel bir terör sorunu haline gelen IŞİD ile mücadele başta olmak üzere Ortadoğu'da ki sorunların çözümü noktasında Rusya ve Türkiye ilişkilerinin normalleşmesi büyük önem arz etmektedir. Ancak Rusya cephesinden sürecin normalleşmesini engelleyen ve diplomatik dille bağdaşmayan açıklamalar sürecin normalleşmesine engel olmaktadır. Ayrıca Rusya, Türkiye'nin IŞİD ile petrol ticareti gerçekleştirdiği ve bu yolla bu terör örgütünün finansmanına katkıda bulunduğu iddia ederek iki ülke arasında ki ilişkilerin daha da bozulmasına neden olacak açıklamalarda bulunmuştur.

Uçak düşürülmesi hadisesi, hem Türkiye hem de Rusya kamuoyu açısından yakından takip edilen bir dış politika meselesidir. Konu özellikle tarafların yaptığı açıklamaların içeriğine bakıldığında artık sadece bir dış politika meselesi olmanın çok ötesinde pek çok yönüyle bir iç politika malzemesi olarak da kullanılmaktadır. Nitekim Rusya'nın Türkiye'nin kendi vatandaşları için güvenlik açısından sorunlu olduğunu açıklaması, pek çok Rus turizm şirketinin Türkiye turlarını iptal ettiğini ilan etmesi, 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren geçerli olacak Türkiye'den ihraç edilen bazı ürünlerin yasaklanmasına ilişki kararnamenin imzalanması, askeri ilişkilerin dondurulması ve karşılığında da Türkiye'nin Türk Akımı Projesi'ni askıya aldığını duyurmasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler iç politikada da bir karşılık bulmaya başlamıştır. Uçak düşürüldükten sonra 3 Aralık 2015 tarihinde Belgrat'ta düzenlenen AGİT Zirvesi'nde dışişleri bakanı düzeyinde yapılan görüşmeden de ilişkilerin normalleşeceğine dair bir mesajın çıkmamış olması, konunun hala iç politikadaki sıcaklığıyla da doğrudan ilişkilidir. İki ülke arasındaki bu krizin çözümü açısından en yakın ihtimal, tarafların kamuoyuna mal olacak şekilde değil daha alt düzeylerde birbirleriyle iletişim halinde olmalarından geçmektedir. Karşılıklı yaptırımlar ya da misillemelerle ve üst düzeydeki temaslarla kısa sürede bu gerginliğin çözümlenmesi çok mümkün görünmemektedir. Aynen Türkiye ve İsrail arasında Mavi Marmara Olayı ile zirveye çıkan krizin çözümünde olduğu gibi genellikle gizli olarak yapılan ve daha alt düzeydeki temaslarla taraflar,

ilişkilerdeki normalleşmeyi sağlayabilirler. Ancak Rusya'nın köklü bir iyileşme için Türkiye'nin özür dilemesini en temel ve gerek şart olarak koşması buna karşılık Türkiye'nin kesinlikle özür dilemeye yaklaşmaması ilişkilerde kısa dönemde bir iyileşme sağlanma ihtimalini oldukça düşürmektedir (Erdem Özlük, Türkiye ve Rusya Arasında ki Uçak Krizi ve Özür Meselesi, Aralık 2015, No:35, Sayı:2, s.10,ORSAM).

Rusya'nın Türkiye'nin, siyasal olarak yanlış yaptığını, kusurlu olduğunu ve hukuki olarak tazminat da dâhil olmak üzere pek çok sonucu doğuracak şekilde bir özür beklentisinin içinde olması, Türkiye'nin haksız olduğu ve özür dilemesini gerektiren şartların oluştuğu anlamına gelmemektedir. Rusya iki ülke arasındaki kapasite farkından kaynaklanan güçle Türkiye'yi özür dilemeye bir anlamda zorlamakta ve çeşitli misilleme veya yaptırımlarla da beklentisini güçlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin krizin başından beri izlediği yol ve ürettiği söylemlerin devam etmesi, normalleşmeyi zorlaması ve özür dilemeden soruna çözüm bulması gerekmektedir (Özlük, s.11).

11. SONUÇ

2000 yılında Bush'un ABD'de yönetime gelmesinden bir süre sonra gerçekleşen 11 Eylül Saldırılarından sonra ABD'nin dış politikası Bush Doktrini olarak bilinen Bush'un saldırılar karşısındaki uluslararası politikasından oluşmaktadır. 11 Eylül 2001'de, ABD'de Dünya Ticaret Merkezi'ne Pentagon binalarına yapılan saldırılar tarihe 11 Eylül Saldırıları olarak geçmiştir. Üç binden fazla kişinin hayatını kaybettiği bu saldırıları yapan kişilerin Afganistan'a bağlı El-Kaide terör örgütü olduğu açıklanmıştır. Bu olaydan sonra ABD'nin Clinton Dönemindeki "çok taraflı" dış politikası, Bush Doktrini ile değişmiş ve ABD'nin dış politikası Bush'un "tek taraflı-önleyici vuruş" söylemine dayanmıştır.

11 Eylül saldırılarından sonra Bush, bundan sonraki dönemde teröristlerin hem ABD'ye hem de diğer ülkelere zarar vermelerini önlemek için önceden girişimlerde bulunamayacağını, terörün hiçbir şekilde savunulmayacağını, gerekirse müdafaa hakkını kullanarak tek taraflı olarak önleyici ve ortadan kaldırıcı girişimlerde bulunacağına yönelik açıklamalarda bulunmuştur.

Bush Doktrini olarak tarihe geçen Bush'un bu deklarasyonlarında "özgürlüğün yayılması ve dünyadaki zorbalığın" sona erdirilmesi ifadeleri görülmektedir. "Önleyici savaş doktrini" ile ABD "bizden olanlar/bize benzeyenler ile düşman ötekiler" temelinde" terörizme karşı mücadele başlatmış ve ABD için yeni güvenlik stratejileri belirlemiştir. Bu stratejilerinden en dikkat çekici olanı BM, Dünya Ticaret Örgütü, NATO vb. ittifak örgütleri ile işbirliği içinde olarak, özellikle İslam ülkelerinde ılımlı ve çağdaş yönetimler desteklenmesi gerekliliğidir. Çünkü bu açıklama aynı zamanda Afganistan, Irak ve Türkiye ile ilgili ABD'nin dış politikasını da açıklamaktadır.

11 Eylül saldırıları dünyanın yeni düzeni için bir başlangıç noktası olmuştur. Bu olaylardan sonra ABD Kore, İran ve Irak'ı Şeytan Üçgeni olarak ve bu ülkelerin teröre destek veren ülkeler olarak tanımlamıştır. Bush belirlediği Ulusal Güvenlik Doktrininden hemen sonra ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik saldırıları başlamış ve öncelikle Afganistan'a saldırıda bulunmuştur. Terörle mücadele politikası doğrultusunda önce Afganistan'a saldırıda bulunmuştur ve Taliban Rejimi sonlandırılmıştır. Saldırılarda yakalanan Afganistanlı kişiler ise tutsak olarak

Guatemala’da esir olarak tutulmuşlardır. Ancak bu esirlere yapılan işkenceler tüm dünyada ülkelerin ABD’ye karşı tepki göstermesine ve insan haklarına aykırı davranışlarda bulundukları için eleştirilerin yöneltilmesine neden olmuştur

Literatürde de yer aldığı gibi, ABD dış politikasını tek taraflı güce ve rızaya dayalı hegomanik güç politikası üzerine oturtmuş ve bu politikası ile Ortadoğu politikasını şekillendirdiği ifade edilebilir.

Türkiye’nin teröre karşı ABD’nin yanında yer almasının Türkiye’ye olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur. Olumsuzluklardan biri ABD’nin Irak’a müdahale girişimleri bulunduğu sırada 2003 yılında, El-Kaide’nin İstanbul’da gerçekleştirdiği eylemlerdir. El-Kaide ABD’nin (İngiltere, İspanya, Türkiye gibi) müttefik ülkelere de saldırmıştır. Diğer olumsuz durum ise, Türkiye’nin komşusu olduğu ülkelere karşı ABD tarafından yapılacak her türlü müdahalenin yaratacağı olumsuz siyasi istikrarsızlık ile ekonomik kayıpların oluşmasıdır.

ABD, 11 Eylül saldırılarında Irak’ın El-Kaide’ye destek olduğunu ve El-Kaide ile işbirliği içinde olduğu ve kimyasal silah bulundurduğu gerekçesiyle, Irak Operasyonunu başlatmıştır.

Irak operasyonu ile Irak Saddam rejimi sona ermiş ve ülke parçalı bir yapı haline gelmiştir. Irak savaşından en çok yakın komşu ülke olması nedeniyle Türkiye etkilenmiş ve etkisi Suriye’de günümüzde hala devam eden Suriye iç savaşının etkileri ile birleşmiş ve katlanmıştır. PKK ve etnik grupların savaş ile parçalanmasını ve dağılmasını fırsat bilerek bölgedeki farklı PKK gruplarının bir arada olmasını sağlayarak askeri, siyasi ve idari açıdan güç elde etmişlerdir ve Türkiye’de ki PKK üyeleri üzerinde de etkili olma avantajı sağlamışlardır. Bununla birlikte Irak Operasyonunun sonlarına doğru Irak’ta ortaya çıkan IŞİD bugün Suriye iç Savaşında da baş aktör konumuna gelmiştir.

Literatürde, ABD’nin Irak’a yapılan saldırılarının arkasındaki nedenlerinin Irak’taki petrol ve bu bağlamda ekonomik çıkarları olduğu ve ABD’nin bu petrol üzerinde güç elde etmek istediği ifade edilmektedir. Çünkü ABD’nin Irak’a müdahalesinde ABD askerlerinin, Irakta bulunan birçok önemli sayılabilecek kamu binalarını talan ederken Petrol Bakanlığı koruma altına alınmıştır. Ayrıca Petrol şirketleri ABD yönetimi

tarafında da koruma altına alınmıştır. Dolayısıyla ABD'nin Irak ve Afganistan'a yönelik bu hegomanik saldırılarının arkasında ABD'nin Ortadoğu'daki petroller üzerinde güç elde etme isteğinin olduğu savunulmaktadır.

11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin Suriye ile dış politikasının değiştiği anlaşılmaktadır. Aslında Bush 11 Eylül saldırılarından sonra yaptığı “şeytan üçgeni” tanımlamasında Suriye'yi direkt olarak hedef göstermese de Suriye'nin İsrail ile işbirliği içinde olması gerektiği yönünde açıklamalar da bulunmuştur. Ayrıca Suriye'nin teröristlere destek sağladığını iddia etmiştir. Bu süreçten sonrasında ABD Başkanı Bush döneminde Suriye ile ABD arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır.

2011 yılında gelişen Suriye iç savaşında, ABD Suriye'nin teröre destek verdiği gerekçesiyle Suriye ile arasındaki ekonomik ilişkilerde kısıtlamalara gitmiştir. Ülkeye yönelik ithalat ve ihracatta sınırlamalar uygulamış, Suriye yönetiminin ABD havaalanını kullanması engellenmesi adına yeni yaptırımlar getirmiştir. Kısacası Başkan W. Bush'un, 11 Eylül saldırılarından sonra Suriye yönetimini düşman olarak gördüğü, Suriye ile barışa yönelik ilişkilerini ve görüşmelerini kestiği ve ülkeye karşı tecrit politikaları izlediği ifade edilebilir.

Diğer yandan Suriye'de 2015 yılı itibari halen devam eden iç savaşta ABD yukarıda uyguladığı politikaları, Obama döneminde Esad rejimine karşı uygulanmış olması, aslında Bush Doktrini' nin ve Bush Dönemin de ki ABD dış politikasının uygulanmaya devam ettiğinin göstergesi olarak düşünülebilir. Bu bağlamda literatürde yer alan ABD'nin Irak'a yönelik politikaları aslında ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında olup Irak'taki otoriter yönetimin demokratikleştirmesi Suriye ile ABD'nin karşılıklı çatışma ilişkisinin olduğu bu dönemi İsrail hükümetinin fırsat olarak değerlendirdiği ve Hayfa' da ki terör saldırılarından Suriye hükümetinin sorumlu tutulmuş olması ve Suriye'de terör örgütünün bulunduğu gerekçesiyle ABD' nin sessizliğini koruyarak Esad rejiminin terörizme destek verdiği tartışmaları ile örtüştüğünü ifade etmek mümkündür.

ABD Başkanı Obama'nın kendinden önceki Başkan Bush'un güvenlik politikasından , hem küresel boyutta hem ABD'nin güvenliği için ABD'nin tek taraflı ve çevreleme ile askeri güç uygulanmasına dayanan politikasından farklı bir politika izleyerek

uluslararası işbirliği içinde harekete dayalı “çok taraflı” bir politika izlemiş olsa da Suriye’deki olaylar karşısında Bush’un söylemlerine benzer söylemler ile Suriye politikasını belirlediği ifade edilebilir. Obama’nın da insan hakları, özgürlük ve demokrasi için muhaliflere destek vermesi yönünde Esad rejimine uyarıda bulunduğu görülmektedir.

Arap Baharı ile başlayan Suriye olaylarının giderek iç savaşa dönüşmesi sonucunda ülkede hala istikrar sağlanamamıştır. Ülke PYD, IŞİD, muhalifler ve Esad Rejimi arasında parçalı bir yapı almıştır. 2011 yılından itibaren süren iç savaşın bugünkü sonucunda, iki binden fazla insan ölmüş, ülke siyasi, idari, askeri ve ekonomik açıdan parçalanmış çok sayıda Suriyelinin ülkelerinden ayrılarak başka ülkelere mülteci olarak sığınmak durumunda kalmıştır.

Sonuç olarak, ABD’nin kuruluşundan günümüzde kadar geçirdiği her başkanlık döneminde ABD’nin temel politikasının genelde özgürlük, demokrasi, insan hakları ve güvenliği söylemleri çerçevesinde olduğu ve özelde başkanlara ve zamana göre farklılaşan doktrinlerle uygulanan dış politikanın Amerika’nın küresel bir güç olmasına dayalı bir politika olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda ABD’nin 11 Eylül saldırılarıyla Bush döneminde Bush Doktrini ile şekillenen dış politikanın Ortadoğu üzerinden ilerlediği ve Türkiye’nin ılımlı İslam devleti olarak diğer İslam ülkeleri karşısında model ülke olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Türkiye’nin iyi ilişkiler içinde olduğu bir dönemde yaşanan önce Irak ve Sonra Suriye’deki iç savaşıdan çok yönlü olarak etkilendiği görülmektedir. Irak ve arkasından gelen Suriye krizinin Türkiye üzerindeki olumsuz etkileri şu şekilde sıralanabilir;

- Suriye’de ki olayların başlangıcından itibaren Türkiye’ye mülteci (yaklaşık 800.000 kişi) Mülteci akını ile başta demografik, ekonomik ve siyasi olmak üzere pek çok sorun da gelişmiştir. Ülkede sayıları her geçen gün artan mültecilerin yaşam koşullarının ve güvenliklerinin sağlanması ülke için önemli bir sorun olmaktadır. Bu mültecilerin, sağlık, eğitim, iş olanakları gibi insana ait yaşam koşullarının ülke için bir sorun oluşturmaktadır.
- Ülkeye gelenlerin kontrolünün sağlanamaması güvenlik sorunu oluşturmaktadır.
- Diğer yandan savaşın başlangıcından itibaren sınıra yakın bölgelerde çeşitli silahlı çatışmalar olmuş ve bu çatışmalar sonucunda pek çok Türk askeri ve

Türk halkının ölümüne neden olmuştur.2013 yılında Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bombalı saldırı gerçekleşmiş ve bu saldırı da 146 kişi yaralanmış, 52 kişi ölmüştür. 20 Temmuz 2015'de Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde IŞİD tarafından yapıldığı iddia edilen silahlı intihar eylemlerinde, 34 Türk vatandaşı ölmüştür. 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara'nın Ulus ilçesinde çok sayıda Türk halkının katıldığı Barış Mitingi sırasında Suriye'den gelen kişiler tarafından yapıldığı iddia edilen canlı bomba eylemi 100'den fazla kişi ölmüş, 1500 kişi yaralanmıştır.

- Türk ekonomisi olumsuz yönde etkilenmiştir. Dört yıl süren savaşta Türkiye'nin 5 milyar dolar maliyeti olmuş, Suriye'ye yönelik ihracatın azalmasıyla dış ticaret gelirleri azalmıştır.
- Türkiye ülke dış basınında çeşitli haberlere maruz kalarak, Ortadoğu'nun ülkeye duyduğu sempatiyi kaybetmeye başlamıştır.
- Türkiye'de halkının güvenliği konusundaki endişeleri artmaya devam etmektedir.
- Türkiye'nin geleceği ile ilgili yapılan spekülasyonlar halkın endişelenmesine neden olmaktadır.

Son olarak ABD Başkanı Bush Doktrinin terörizmi yok etmek için şekillenen genelde ABD'nin küresel dış politikası özelde Ortadoğu Politikası sonucunda ve Ortadoğu'da yaşananlara Arap Baharı olaylarının da eklenmesi ile Türkiye'nin ekonomik, politik, güvenlik, sosyal ve idari olmak üzere pek çok açıdan etkilendiği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arı, T., 2013. *Uluslararası ilişkiler teorileri*, Bursa: MKM Yayıncılık
- Balcı, A.,2013. *Türkiye Dış Politikası; İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*, İstanbul : Etkileşim Yayıncılık
- Bila, F., 2003. *Sivil Darbe Girişimi ve Ankara’da Irak Savaşları*, Ankara: Ümit Yayınları.
- Caşın, H.M., 2013. *Küresel Güçlerin Orta Doğu Politikası, Ortadoğu’da Siyaset.*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No:3035.
- Çevik, A., 2011. *Ortadoğu denklemiinde Irak, Türkiye ve ABD*, İstanbul : Bengisu Yayınevi
- Dursunoğlu, A., Eren, İ., 2014. *Suriye’de Vekalet Savaşı*, İstanbul : Önsöz Yayıncılık
- Erkmen, S.,2010. ‘*ABD’nin Iraktan Çekilme Süreci*’, Ortadoğu Analiz, Eylül’10,Cilt2, Sayı 21, s.9
- Güller, M., 2014. *İŞİD Kara Terör*, İstanbul : Kaynak Yayınları
- Korkmaz, Y.,2015. *İran Suriye Bölgesel İttifakı ve Arap Baharı Sürecine Yansıması*, İstanbul: Matbuat Yayınları
- Laçiner, S. Ve Ekinci A., 2011. *11 Eylül Sonrası Ortadoğu*, Ankara: Karınca Yayınları
- Okumuş, E., 2014. *Ortadoğu ve İŞİD Gerçeği*, İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları
- Özkan, A., 2006. 21. *Yüzyılda ABD’nin Küresel Stratejileri*, İstanbul: Tasarım Yayınları, İlk Basım. TASAM
- Ramazan, T., 2013. *İslam ve Arap Uyanışı*, İstanbul : Açılım Kitapevi
- Taşcıoğlu, Ö.,2006. *ABD’nin Küreselleştirme Politikaları*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Türkman, S., 2007. *ABD-Ortadoğu ve Türkiye* ,Ankara: Nobel Yayınevi

Yılmaz, S., ‘*ABD Hegemonyası*’ , s.2

Diğer Yayınlar

- Akbaş, Z., ‘‘ ABD’nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu’da Güç Mücadelesi, *The Sustainability of the USA Policy and Power Struggle in the Middle East*, s.4
- Akçadağ , E., ‘‘ABD’nin Kamu Diplomasisi Stratejisi : Akıllı Güç’’ Kamu Diplomasisi Enstitüsü Araştırmacısı, s.1
- Akgün, B., 2012. ‘‘Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler’’, SDE Analiz, s.10
- Ataman, M ve Gökcan, Ö.,2012, ‘‘Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi’’, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:7 , Sayı:2 s.216-230
- Atlioğlu, Y., 2007. ‘‘Golan Tepeleri Ve Suriye-İsrail Askeri Güç Dengesi’’, TASAM.
- Cural, A., 2011. ‘‘ Bush Doktrini ve Askeri Gücün Ön Alıcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması, Ankara Üniversitesi, Ankara-2011, Doktora Tezi, s.132-147
- Dalar, M., 2015. ‘‘Düşürülen Rus Savaş Uçağı, Angajman Kuralları ve Uluslararası Hukuk’’, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, ORSAM
- Dersan, D.,2013. ‘‘Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceğı’’, Atılım Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Cilt 3 Sayı 1-2 s.18
- Duman, B., 2009. ‘‘Barack Obama’nın Irak Politikası ve Türkiye-Irak İlişkilerine Etkisi, Ortadoğu Analiz, Cilt:1, Sayı:1, s.30
- Ermağan, İ., 2012. ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası - Obama Dönemi ve Ak Parti’’, Cilt:3, Sayı:2, s.28.
- Gaytancıoğlu, K., 2008. ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye – Suriye İlişkilerinin Ortadoğu Politikasına Etkisi’’, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi
- İbrahimov,R.,’’Uluslar arası İlişkilerde Realistler ve Realizm Paradigması’’, Qafqaz Üniversitesi
- İnanç, H ve Aktaş, F., 2013. *Akademik Bakış Dergisi*, Ocak, Sayı 34, s.6
- Karabulut, A.,Değer F.,2015. ‘‘Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşımına Genel Bakış’’, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Cilt:2, Sayı:2, Ekim 2015, s.71

- Kuş, Ö., 2014. ‘‘Suriye Muhalefettinin Siyasal Görünümü: Geriye Dönük Bir Analiz’’, ORSAM, No:15
- Kuşoğlu, B., 2013. ‘‘Lübnan Sedit Devrimi’nden Arap Baharı’na’’s.107
- Mercan, G., 2014. ‘‘Realizm’’, TUIÇ Akademi
- Miş, N., 2012. ‘‘Suriye’’, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmalar Merkezi
- Özlük, E., 2015. ‘‘Türkiye ve Rusya Arasındaki Uçak Krizi ve Özür Meselesi’’ No:35, s.10, ORSAM
- Öztürk, T., 2011. ‘‘Yeni Dönem Türk – ABD İlişkileri: Fırsatlar ve Riskler, Stratejik Rapor No: 48, TASAM.
- Pamuk, İ., 2012. ‘‘Angajman Kuralları, Kapsamı ve Uygulanmasına İlişkin İnceleme’’, İstanbul Üniversitesi, Sayı: 2
- Polat, İ., 2006, ‘‘11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Afganistan Müdahalesi’’, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta .
- Sandıklı, A. ve Kaya, E.,2014. ‘‘Ortadoğu’da Değişim ve Türkiye, BİLGESAM, İstanbul, s.198
- Semin, A., 2014, ‘‘Irak’ta Abadi Hükümetinin İç ve Dış Siyasetinin Geleceği’’, BİLGESAM Analiz, No:1166
- Tür, Ö ve Ayhan, V., 2008. ‘‘İçsel Dinamikler ve Ulusal Aktörler Bağlamında Lübnan Krizinin Analizi, Akademik Ortadoğu, Cilt 3, sayı:1, s.9
- Ulutaş, U., Kanat, B. ve Acun, C., 2015. ‘‘Sınırları Aşan Kriz: Suriye’’, SETA Analiz, Sayı:120, s.8
- Usta, Y., 2009, ‘‘ABD’nin Irak Politikası Bağlamında Türkiye ile İlişkileri (1990-2006), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Sürekli Yayınlar

“*Arap Birliği Ne İşe Yarar?*”, TASAM Yayınları, Mart 2008, [Erişim Tarihi: 09.10.2015]

“*Irak ‘Evet’ Dedi*”, 14 Kasım 2002, Radikal Gazetesi, <http://www.radikal.com.tr/haber> [Erişim Tarihi 09.10.2015]

“*Washington Bir Parmak Bal Çalacak*”, 22 Ekim 2002, Cumhuriyet Gazetesi, <http://garildi.cumhuriyet.com.tr> [Erişim Tarihi 09.10.2015]

“*Özkök’ten iki önemli mesaj*”, 11 Kasım 2002, Cumhuriyet Gazetesi, <http://garildi.cumhuriyet.com.tr> [Erişim Tarihi 09.10.2015]

“*Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ufukları*”, Abdullah Gül, 17 Ocak 2004, Avrasya-Bir Vakfı’nda Yaptığı Konuşma, Ankara, T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2007, s.68

“Çandar, Cengiz, ‘*ABD Seferi’nin Ardından Kopenhag’da son 24 saat*’”, 12 Aralık 2002, Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2002> [Erişim Tarihi 10.10.2015]

“*Irak’ta yakın tehdit altında olan biziz*”, 12 Aralık 2002, Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/2002> [Erişim Tarihi 10.10.2015]

“*Gül’den değerlendirme: ‘Artık biz baskı yapıyoruz*’”, 14 Aralık 2002, Milliyet Gazetesi, <http://www.milliyet.com.tr> [Erişim Tarihi 18.11.2015]

Koru, Fehmi, “*Hayır denilen ne?*”, 2 Ocak 2003, Yeni Şafak Gazetesi, <http://yenisafak.com.tr/Arsiv/> [Erişim Tarihi 19.11.2015]

“*MGK ‘barışçıl çözüm’ Dedi*”, 27 Aralık 2002, Radikal Gazetesi, <http://www.radikal.com.tr>, [Erişim Tarihi 20.11.2015]

Ergin, Sedat, “*Türkiye ile ABD savaş anlaşmasını müzakere ediyor*”, 04 Şubat 2003, Hürriyet Gazetesi, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr>, [Erişim Tarihi 24.11.2015]

“*Barış kenti İstanbul*”, 24 Ocak 2003, Hürriyet Gazetesi <http://webarsiv.hurriyet.com.tr>, [Erişim Tarihi 24.11.2015]

“*BM : Irak tatmin etmedi*”, 28 Ocak 2003, Radikal Gazetesi, <http://www.radikal.com.tr> [Erişim Tarihi 25.11.2015]

Dolmacı, Emine, ‘‘Yazılı taahhüt verilmedikçe tezkere zor’’, 21 Şubat 2003, Zaman
Gazetesi, <http://arsiv.zaman.com.tr> [Erişim Tarihi 25.11.2015]

